

Universitetet
i Stavanger

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA

MASTEROPPGAVE

Studieprogram: LMHIMAS – Historie og historiedidaktikk masteroppgave	Vårsemesteret, 2022 Åpen
Forfatter: Martin Steinskog (signatur forfatter)
Veileder: Vidar Fagerheim Kalsås	
Tittel på masteroppgaven: « <i>Endrede minner om 22.juli i AUF. En kritisk diskursanalyse av minnet om terrorangrepet 22.juli 2011 i AUF</i> »	
Engelsk tittel: « <i>July 22: Changed memories in AUF. A critical discourse analysis of the memory in AUF concerning the terror attack July 22. 2011.</i> »	
Emneord: <ul style="list-style-type: none">• 22.juli• AUF• Minnestudier• Kollektive og individuelle minner• Kommunikative og kulturelle minner• Minnefellesskap	Antall ord: 32 649 + vedlegg/annet: 43 254 Stavanger, 18/05/2022

FORORD

Det å arbeide med denne masteroppgaven har vært en fornøyelse fra første dag. Jeg er takknemlig for at jeg har kunnet velge et tema jeg virkelig har et engasjement for. I tillegg har det vært en drivkraft å kunne oppleve at man kommer med et reelt bidrag inn i en spennende og pågående debatt.

Oppgaven hadde ikke vært mulig å gjennomføre uten uvurderlig hjelp fra min veileder Vidar Fagerheim Kalsås. Tusen takk for konstruktive, informative og presise tilbakemeldinger. Du har virkelig hjulpet meg å se den store sammenhengen. Takk også til Alexandre Dessingué for tilbakemeldinger og nyttige seminarer i det tidlige fasen av oppgaven.

Tusen takk også til jentene mine, Mona og Une. Takk for tålmodighet og oppmuntring gjennom hele prosessen.

Det har vært seks varierte og innholdsrike år som student. Nå er jeg stolt og glad for å endelig kunne levere min egen masteroppgave.

Takk!

Martin Steinskog

Ålgård, mai 2022

SAMMENDRAG

Etter terrorangrepet 22.juli 2011, sto nordmenn igjen med sjokk, vantro og sorg i møte med det som hadde skjedd. Denne regntunge fredagen for drøyt elleve år siden mistet 77 mennesker livet. 69 på Utøya, og 8 i Regjeringskvartalet.

Etter hvert som tiden gikk, ble sjokk og sorg erstattet med spørsmål og kritikk. Konsensus ble erstattet med kontrære narrativ, og en tydeligere politisk debatt. Tiden leget ikke alle sår, men bidro tvert imot til at flere aktører tok til orde for hvordan det norske samfunn egentlig fremsto som samfunn etter terroren, og hvordan minnet om 22.juli skulle forvaltes. Med tiden ble AUF, som mistet mange av sine egne på Utøya, en av de viktigste aktørene i dette.

Gjennom det teoretiske rammeverket minnestudier tilbyr, har jeg i denne masteroppgaven forsøkt å belyse endring i omtale av minnet om 22.juli internt i AUF. Det har jeg gjort ved å ha et hovedfokus på AUF som organisasjon, og mer spesifikt på de fire AUF-lederne, i tiden etter terrorangrepet. Endring i minnet har jeg forsøkt å peke på ved hjelp av en kritisk diskursanalyse av fire politiske taler holdt av AUF-lederne. Mitt mål har vært å si noe om hvordan minnet om 22.juli-terroren har blitt omtalt og forvaltet, og dermed også endret seg, de ti første årene etter angrepet. I tillegg har jeg forsøkt å presentere mulige forklaringer på hvorfor det har blitt slik, i lys av både det kontekstuelle og teoretiske rammeverket.

Resultatet av min analyse viser hvordan minnet om 22.juli har gått fra å forsøke å være konsensussøkende og samlende, til en tydeligere politisk budskap og handlingsimperativ. Identifikasjonen i hvem som innlemmes i «vi-et» fra AUF sin side endres, samtidig som 22.juli har gått fra å være noe helt unik, til å bli satt i en større sammenheng.

ABSTRACT

After the fatal terror attack 22. July 2011, Norwegians stood back feeling shock, disbelief, and sorrow. This rainy Friday almost eleven years ago, 77 people lost their life. 69 on Utoya Island, and 8 in city center of Oslo.

As the time went by, shock and sorrow were replaced with different questions and criticism. Several people urged to say their opinion on how the Norwegian society reacted and responded after the attack. The Workers' Youth League, who lost many of their own on Utoya, was one of these.

In this master thesis, my goal has been to focus on the change in how the memory of 22. July is mentioned and managed internally in AUF. My empirical background are four political speeches, all held by AUF-leaders in the time after the attack. Through memory studies and, a critical discourse analysis, my goal has been to illustrate how the memory of what happened, and the consequences, has changed during the first ten years after the attack. I also have tried to offer some contextual explanations why the change has occurred.

The analysis showed how the memory of July 22 has changed from trying to be unifying, and a search for consensus, to a distinct political message and action imperatives. The identification of who is included in "we" as a term changed, as well as the July 22 attacks went from something significant, to a historical event placed in a larger context.

Desse minna har ikkje tid til å vente

*på kommisjonar og diagnosar og rapportar og analysar
desse minna har ikkje mykje tålmod med ministrar og sakkyndige
og kronikkforfattarar og kommentarfelt og naboprotestar
desse minna skriv si eiga minnebok, reiser sine egne minnesmerke
går i sitt eige minnetog, legg ned sine egne minnesteinar
desse minna ser tvers gjennom forklaringane og bortforklaringane
desse minna sviktar stillheita, tausheita, moderasjonen
desse minna seier: ver sint, desse minna seier: snakk sant
desse minna seier: riv gløymsla og skumringa i filler
desse minna kjem med orda vi mista ein stad på vegen
desse minna framkallar dagen slik dagen faktisk var
det var juli
det var regn
det var rundt femten pluss
han var fascist
han drap dei med kaldt blod
dei døde for sine meiningar
Frode Grytten, 16.07.2021.¹*

¹ Helle Aarnes, "Frode Gryttens nye 22. juli-dikt - spesialskrevet for A-magasinet," *Aftenposten* 2021, <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/lzAvkA/frode-gryttens-nye-22-juli-dikt-spesialskrevet-for-a-magasinet>.

Innholdsfortegnelse

FORORD	2
SAMMENDRAG	3
ABSTRACT	4
1. INNLEDNING OG TEMATIKK	8
1.1 HVORFOR MINNESTUDIER I MØTE MED 22.JULI?	8
1.2 OPPGAVENS STRUKTUR.....	11
1.3 FORSKNINGSSTATUS	11
1.4 PROBLEMSTILLING	20
1.5 OPPGAVENS AKTØRER	21
2. TEORI	25
2.1 MINNESTUDIER	25
2.2 KOLLEKTIVE MINNER.....	27
2.3 INDIVIDUELLE MINNER	29
2.4 KOMMUNIKATIVE MINNER.....	30
2.5 KULTURELLE MINNER	31
2.6 MINNEFELLESSKAP	33
3. METODE OG EMPIRI	37
3.1 METODE.....	37
3.1.1 Diskursanalyse	37
3.1.2 Claudia Lenz narrativ-typologi.....	42
3.2 EMPIRI	47
4. ANALYSE	48
4.1.ESKIL PEDERSEN, UTØYA 2012	48
4.1.1 Diskursanalyse – Eskil Pedersen	51
4.1.2 Kategorisering og teoretisk drøfting.....	56
4.2 MANI HUSSAINI, UTØYA 2015.....	58
4.2.1 Diskursanalyse - Mani Hussaini	61
4.2.2Kategorisering og teoretisk drøfting.....	65
4.3 INA ALVILDE RANGØNES LIBAK, UTØYA 2020	68
4.3.1 Diskursanalyse – Ina Libak.....	72
4.3.2 Kategorisering og teoretisk drøfting.....	77
4.4 ASTRID WILLA EIDE HOEM, UTØYA 2021	80
4.4.1 Diskursanalyse – Astrid Hoem.....	83
4.4.2 Kategorisering og teoretisk drøfting.....	88
5. KONKLUSJON OG AVSLUTTENDE DRØFTING	92
5.1 OPPGAVENS PROBLEMSTILLING	92
5.2 HOVEDFUNN	92
5.2.1 Fra konsesunssøkende sorgfellesskap, til politisk budskap og handlingsimperativ	92
5.2.2 Identifikasjonen i «vi-et» endres.....	93
5.2.3 22.juli endres fra å være noe unikt, til å bli satt i en større sammenheng.....	94
5.3 DRØFTING AV FUNN.....	96
5.3.1 Teoretisk rammeverk.....	96
5.3.2 Kontekstuelt rammeverk.....	98
5.4 AVSLUTTENDE REFLEKSJONER	100
6. REFERANSELISTE OG VEDLEGG	102
6.1 REFERANSELISTE	102
6.2 VEDLEGG	110
6.2.1 - Vedlegg 1 - Eskil Pedersen, Utøya 22.juli 2012	110

6.2.2 - Vedlegg 2 - <i>Mani Hussaini, Utøya, 22.juli 2015</i>	113
6.2.3 - Vedlegg 3 - <i>Ina Alvilde Rangønes Libak, Utøya 22.juli 2020</i>	116
6.2.4 - Vedlegg 4 - <i>Astrid Willa Eide Hoem, Utøya, 22.juli 2021</i>	119

1. Innledning og tematikk

1.1 Hvorfor minnestudier i møte med 22.juli?

«Jeg ser en venn av meg som skal til å hoppe ut i vannet, og på sekundet var han skutt. På avstand kunne jeg se og høre to skudd, rett i hodet. Jeg så at hodet hans eksploderte, jeg så at han var delt i to. Jeg så panikken til alle, jeg ville inn til land og dytte alle uti, eller be dem løpe. Jeg prøvde, jeg skrek: SVØM ELLER LØP!!!»² Emma Martinovic sine ord i boken «Lever: Utøya 22.7» vitner om terrorens råskap og brutalitet. Den minner oss på det faktum at uskyldige ungdommer ble jaktet og drept ene og alene for sitt politiske engasjement. Det har gått over ti år siden Norge ble rammet av det største terrorangrepet gjennomført på norsk jord. Fredag 22.juli 2011 er en dato som for alltid vil vær et mørkt kapittel i norsk historie. Et terrorangrep mot Norge, et tilsynelatende trygt og fredelig land, hvor 77 mennesker mistet livet. Først et bombeangrep i Regjeringskvartalet i Oslo sentrum, der en 950 kilo tung gjødselbombe gikk av klokken 15:25:22 og tok livet av 8 personer. I tillegg ble 9 personer hardt skadet, og eksplosjonen påførte bygningene rundt enorme materielle skader.³ En drøy time senere; en massakre på Utøya, hvor Arbeiderpartiets ungdomsfylking (AUF) sin sommerleir foregikk. Her ble 69 mennesker skutt og drept, mens rundt 30 stykker fikk livstruende skader.⁴ Terrorangrepet ble utført av én enkeltperson; 32 år gamle Anders Behring Breivik fra Oslo. Breivik byttet i 2017 navn til Fjotolf Hansen, men vil i resten av denne oppgaven bli referert til som Breivik.⁵

Terrorhandlingene var politisk motivert vold, høyreekstrem, rasistisk og av fremmedfiendtlig karakter. Det er det terrorangrepet utført med håndvåpen som har drept flest mennesker i en og samme aksjon i verden. I ettertid har man omtalt 22.juli som «den verste terrorhandlingen på norsk jord siden andre verdenskrig»⁶

Angrepet ble møtt med sjokk og vantro fra det norske folk. I den første tiden etter angrepene handlet det i stor grad om minnesmarkeringer, både spontane og organiserte. Her ble det gitt mulighet for at folk kunne samles for å sørge, bearbeide sjokk og minnes. Det oppstod flere

² Emma Martinovic, *Lever : Utøya 22.7* (Kristiansand: Portal, 2011). s. 9

³ Trond Heir, Leif Stang, m.fl, "Terrorangrepene i Norge 22. juli 2011," (2021). https://snl.no/terrorangrepene_i_Norge_22._juli_2011.

⁴ Heir, Stang, m.fl, "Terrorangrepene i Norge 22. juli 2011."

⁵ Knut Are Tvedt, "Anders Behring Breivik," (2021). https://snl.no/Anders_Behring_Breivik.

⁶ Alexandra Borch m.fl Gjørsv, *NOU 2012: 14 - Rapport fra 22. juli-kommisjonen*, SMK (Oslo, 2012), <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2012-14/id697260/?ch=1>. s. 45

spontane minnesmarkeringer rundt om i landet, der det mest kjente nok er rosetoget i Oslo den 25.juli 2011. Det nasjonale samholdet i den første fasen er noe mange husker. Etter at det første sjokket hadde lagt seg, ble spørsmålet om et permanent minnested tatt opp til diskusjon. Det ble tidlig bestemt at det skulle være ett minnesmerke på landsiden mot Utøya, og ett i Oslo sentrum. Selve prosessen rundt og frem til minnestedene, og da spesielt det på landsiden ved Utøya, har vært gjenstand for stor debatt og mye forskning de siste ti årene. I tillegg meldte det seg mer kritiske spørsmål knyttet til beredskapen, gjerningsmannen tilregnelighet og ansvarsfordeling. Gjennom rettsaken året etterpå fikk spesielt spørsmålet om Breivik var tilregnelig i gjerningsøyeblikket mye oppmerksomhet.

For AUF handlet den første tiden etter terroren om å delta i, og organisere begravelser, være til stede og vitne i rettsaken, og generelt bearbeide sinne og sorg i organisasjonen. Internt i AUF ble det også et spørsmål om hvordan en skulle minnes ofrene og de forferdelige hendelsene, samt de påkjenningene ungdomspartiet hadde gått gjennom. I tillegg til at flere hadde mistet en eller flere av sine venner, fått varige skader i tiden etterpå, var det også de psykiske påkjenningene fra de traumatiske 80 minuttene på øya som skulle prosesseres. Det fantes ingen preferanser eller tidligere erfaringer for hvordan nasjonen skulle håndtere et slikt traume, følgelig heller ikke da for en forholdsvis liten organisasjon som AUF.

«Vi gir oss ikke i kampen for det vi tror på, vi skal tilbake til Utøya» sa Eskil Pedersen fra pressekonferansen på Sundvollen Hotell 23.07.2011.⁷ Et tydelig signal om at gjerningsmannen ikke skulle få stoppe eller ødelegge videre politisk liv på øya. Men når og hvordan skulle dette skje? Utøya ble i så måte et slags viktig symbol for AUF. Det ble en balanse mellom å dekke behovet for å minne og behovet for å skape nytt liv på Utøya og i AUF generelt.

«Aldri glemme» ble et slagord som AUF fort trykket til sitt bryst og brukte aktivt. Minner ble i tiden etter terroren et viktig tema i samtaler, offentlige debatter og diskusjoner. Dette var en debatt som fant sted på flere nivå i samfunnet; fra Stortingets talerstol til rundt middagsbordet i de norske hjem. Hva, hvordan og hvorfor skulle vi minnes? «Aldri glemme» har med tiden utviklet seg til «aldri glemme og aldri tie» internt i AUF, og vitner om at det har vært et behov for å legge til at det må gjøres mer enn å bare «ikke glemme.»

⁷ Atle Jørstad Wergeland, "AUF-lederen: – Vi skal tilbake på Utøya," VG (Oslo) 2011, <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Mzj85/auf-lederen-vi-skal-tilbake-paa-utoeya>.

Det å minnes handler om hvordan en bruker fortiden for å skape mening i nåtid og fremtid. Det var nettopp dette AUF var nødt til å gjøre i tiden etter terroren rammet; skape mening. Minnestudier kan tilby verktøy og et språk for å forstå og forklare måter man minnes på – og hvorfor dette skjer. Det er det denne oppgaven tar sikte på å gjøre; nemlig å forsøke å se på hvordan minnet om 22.juli har endret seg internt i AUF. For å svare på denne problemstillingen vil jeg forsøke å belyse hvorfor minne om terroren utviklet seg internt i AUF – og hvem og hva som har vært med på å endre minne gjennom de siste ti årene. Empirien min består av fire politiske taler, alle holdt på Utøya av AUF-ledere i tiden etter terroren. Ved å analysere disse håper jeg å belyse noen av endringene i omtalen av 22.juli-terroren internt i partiet.

Jan Werner Müller omtaler minnestudier som en øvelse der ulike aktører som viser til fortiden ved det mål å rettferdiggjøre og skape tilslutning til politikk eller kollektive identiteter. Dette kan gjøre ved for eksempel analogier som viser til hva som må skje for å forhindre, gjenta eller lære av fortiden.⁸ For AUF ble tiden etter terroren, og håndteringen av denne, helt avgjørende for partiets videre eksistens. AUF hadde gjennomgått mareritt på jord. Terror, fysiske og psykiske påkjenninger, tap, lidelser og traumer skulle, og måtte, man forholde seg til. Det gjaldt både enkeltpersonene i organisasjonen og organisasjonen som helhet. Hvordan har egentlig denne prosessen sett ut de siste ti årene?

⁸ Jan-Werner Müller, *Memory and Power in Post-War Europe: Studies in the Presence of the Past* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002). s. 7

1.2 Oppgavens struktur

Oppgaven vil struktureres på den måten at jeg starter med å redegjøre for tidligere forskning som finnes på dette temaet. Da vil jeg vise til sentral og relevant tidligere forskning som jeg også ønsker å bygge videre på. Mitt bidrag tar sikte på å basere seg på tidligere forskning, men at mitt bidrag er nytt og unikt som sådan. Derfor vil en redegjørelse for forskningsstatus være hensiktsmessig. Etter kapittelet om forskningsstatus beskriver jeg problemstillingen og sentrale aktører i oppgaven. Videre vil jeg beskrive det teoretiske rammeverket som ligger til grunn for oppgavens analysedel. På den måten forankrer jeg mine egne funn i analysen i etablerte fagbegreper, og plasserer min egen forskning inn i en forskningstradisjon. Videre vil jeg presentere metoden jeg ønsker å benytte meg av for å analysere mine funn. Her vil også et metodisk rammeverk bli presentert, med tydelig henvisninger til hvilken tidligere forskning jeg tar utgangspunkt i. Etter beskrivelsen av metoden, vil selve analysen komme. Her vil jeg ta for meg fire politiske taler, alle holdt av fire AUF-ledere, som analyseobjekt. Jeg vil her peke på relevante funn inn mot problemstillingen. Avslutningsvis vil jeg forsøke å drøfte og oppsummere funnene jeg har gjort, og på den måten forsøke å gi et grundig svar på oppgavens problemstilling.

1.3 Forskningsstatus

Minnestudier som forskningsfelt er relativt nytt forskningsområde internasjonalt. De siste to tiårene har feltet fått økt oppmerksomhet innenfor ulike land og disipliner.⁹ Selv om det har kommet viktige bidrag fra flere land, har tiden også vist at nasjonale forskningstradisjoner og språkbarrierer tidvis har hindret overføring av kunnskap mellom ulike land. Minnestudie som forskningsfelt kan derfor for noen fremstå som et litt ustrukturert felt, da spesielt da det kan komme til uttrykk på ulike måter innenfor ulike disipliner. Det som er felles for dem alle, er at man kan peke på hvordan kultur og minner har nærmet seg hverandre i interdisiplinær forskning. Minnestudier handler om samspeillet mellom nåtid og fortid i en sosiokulturell kontekst. Fagtradisjonen har som mål å studere og tilby forklaringer til hvordan subjektive minner og forståelser av fortiden påvirker nåtiden. Dette vil jeg komme nærmere innpå i teorikapittelet.

⁹ Astrid Erll, Ansgar Nünning, og Sara B. Young, *Cultural memory studies : an international and interdisciplinary handbook*, (Berlin ;,New York: Walter de Gruyter, 2008). s. 1

Man kan studere minner i møte med ulike fenomen. Et av disse kan være å studere minner i møte med traumatiske hendelser og/eller terrorisme. Det å drive forskning på et tema som traumer og terrorhandlinger kan være krevende. Forskning på traumatiske opplevelser krever at pårørende og etterlatte stadig blir minnet på de hendelsene som rystet dem. Det dukker da opp flere etiske spørsmål. Personer som har blitt utsatt for en traumatiserende hendelse har behov for trygghet, støtte og beskyttelse i den første tiden etter hendelsen. Likevel er det også da minnet sitter ferskest i. I boken «*De berørte etter 22.juli*» beskriver for eksempel forfatter Enebakk m. fl denne balansen på en treffende måte. Det handler om balansen mellom å gi ofre og etterlatte «*tid til å lande*»¹⁰ og frykten for å miste viktig informasjon fra tidlige reaksjoner ved å vente.

Forskning på terror og traumehåndtering viser at det er et gjennomgående trekk at de som har formelle roller i en minneprosess ofte står i intense og tidvis krevende forhandlinger mellom enkeltmennesker og grupper med ulike interesser.¹¹ Det oppstår spenninger og motsetninger mellom de ulike aktørene involvert. Ofrene har naturligvis en særstilling i en slik prosess, men rollen for eksempel myndigheter, støttegrupper og interesseorganisasjoner har er også viktig. I tillegg til dette står ofte terrorangrep i en særstilling hva gjelder mengden øyenvitner, som alle føler at de er direkte berørt av hendelsene – og minnedebatten som oppstår i etterkant. Kjetil Stormarks bok «*Da terroren rammet Norge. 189 minutter som rystet verden*» er basert på over 120 vitneintervjuer i den første tiden etter angrepene, og sier noe om mengden vitner etter et slikt angrep. Boken var da den kom ut i oktober 2011 i så måte det første forsøket på en sammenhengende presentasjonen av hva som skjedde fra start til slutt denne fredagen i 2011.¹²

I Norge har også terrorangrepet 22. juli vært gjenstand for mye forskning i de snart elleve årene som har gått siden 2011. Det har blitt forsket på høyreekstrem vold og terror, anti-muslimske holdninger, nettradikalisering og det høyreekstre landskapet i Norge. I tillegg er det gjort en del forskning innenfor historiedidaktikk i møte med 22.juli. Hvordan skal en egentlig undervise om 22.juli til elever? Opprettelsen og tildelingen av mandatet til 22.juli

¹⁰ Vidar Enebakk, Helene Ingjerd, og Nils Olav Refsdal, *De berørte etter 22. juli: Forskningsetiske perspektiver* (Oslo: Cappelen Damm akademisk, 2016). s. 31

¹¹ Ingeborg Hjorth, "Minnesteder som respons på terror – en sammenligning av den nasjonale minnesteedsprosessen etter 22. juli med tilsvarende prosesser utenfor Norge," (2021). s.53

¹² Kjetil Stormark, *Da terroren rammet Norge : 189 minutter som rystet verden* (Oslo: Kagge, 2011). s. 7

senteret i Oslo har spesielt satt dette spørsmålet på agendaen. Historiebruk og minnestudier er to sentrale begreper når vi snakker om den didaktiske vinklingen. Det har blitt drevet mye forskning på dette med flere ulike inngangsporter. Hvordan anvendte Breivik historien for å rettferdiggjøre og/eller legitimere egne handlinger?¹³ I tiden etter terrorangrepene; hvordan mintes vi som land, som demokrati?¹⁴ Og hvordan mintes egentlig AUF og AP i den første tiden etter terroren? De som ble direkte berørt av angrepet, og som mistet mange av sine egne partifeller.¹⁵ Dette er et spørsmål og et arbeid som på ingen måte er avsluttet, og som kan hevdes har fått økt oppmerksomhet hvert år det arrangeres minnesmarkeringer. Spesielt sommeren 2021 så vi flere AUF-ere ta til orde og fortelle om en stadig eksisterende berøringsangst, og at de blir beskyldt for å slå politisk mynt på angrepet i sitt politiske virke – det såkalte «Utøya-kortet»¹⁶ 22.juli er en interessant og unik hendelse å forske på i norsk kontekst, da terrorangrepet står i særstilling hva gjelder omfang og skade i norsk historie.

En stor del av forskningen som er gjort på 22.juli innenfor fagtradisjonen minnestudier handler likevel om minnestedene i tiden etter terroren.¹⁷ Forskningen fokuserer på prosessen i forkant av oppføringen av minnesmerkene, og hvorfor det ble så store uenigheter mellom de ulike partene. I tillegg er det skrevet artikler om viktigheten av minnesmerker og minnesteder, og hvilken rolle aktører som AUF, den nasjonale støttegruppen m. fl har hatt i denne debatten de siste ti årene. Et eksempel som er verdt å trekke frem her er Ingebjørg Hjorth og Line Gjermshusengen sin artikkel «*Et minne i bevegelse – mønstre, spenninger og endringer i den nasjonale minnedsprosessen etter 22.juli*» Her beskriver forfatterne hvordan kollektive minner kan bli motsetninger, og på den måten skapte splid om minnestedet på landsiden ved Utøya i tiden etter terroren. Forfatterne tar systematisk for seg kommunikasjonen som ble

¹³ John Kenneth Haarr og Alexandre Dessingué, "Historiebruk og historiemisbruk: En studie av historiebruken i Anders Behring Breiviks manifest," (University of Stavanger, Norway, 2020).

¹⁴ Ingeborg Hjorth og Line Gjermshusengen, "Et minne i bevegelse - Mønstre, spenninger og endringer i den nasjonale minnedsprosessen etter 22. juli 2011," (2017);

Jone Salomonsen, "Norwegian Memorial Work after July 22, 2011," *Perspectives on terrorism (Lowell)* 15, no. 3 (2021).

¹⁵ Tor Einar Fagerland, "22. juli som minnested: ny bruk av offentlige rom," (2013), <https://tinyurl.com/2p8s2n5f>

¹⁶ Snorre Valen, *Utøyakortet* (Oslo: Cappelen Damm, 2021).

¹⁷ Fagerland, "22. juli som minnested: ny bruk av offentlige rom.";

Line Henriksen, "Arkiverte følelser - Om spontane minnesteder etter 22. juli og deres transformasjon fra minnesteder til arkivmateriale," Master degree, (2013);

Hjorth, "Minnesteder som respons på terror – en sammenligning av den nasjonale minnedsprosessen etter 22. juli med tilsvarende prosesser utenfor Norge.";

Hjorth og Gjermshusengen, "Et minne i bevegelse - Mønstre, spenninger og endringer i den nasjonale minnedsprosessen etter 22. juli 2011."

utvekslet mellom de ulike departementene og statlige etater. Dette var ideer til progresjon i minnestedshåndteringen, samt forslag og planer for hvordan praktisk gjennomføre disse ideene. Hensikten med analysen er å belyse mønster, spenninger og endringer i måten 22.juli blir omtalt fra statlig hold. Til grunn for analysen ligger forståelsen av kollektive minner om historiske hendelser som fungerer som sosiale eller kulturelle konstruksjoner. Disse konstruksjonene er i stadig bevegelse og gjenstand for påvirkning. Særlig teoriene og begrepene til Jan og Aleida Assmann blir benyttet som teoretisk rammeverk i analysen. Artikkelen belyser hvordan den nasjonale minnestedsprosessen etter 22.jul var kompleks, dynamisk, full av motsetninger og ofte uavsluttede prosesser. Hjorth og Gjermshusengen skriver:

«Avstanden mellom fortellingene, endringene de gjennomgår, og hvordan de veksler i styrke i løpet av prosessen vitner om et minne i bevegelse, som stadig er oppe til forhandling, og som tar form gjennom at det blir artikulert igjen og igjen.»¹⁸

Dette til tross for at den statlig styrte minnestedsprosessen hadde som mål om å stabilisere minnet om 22.juli og legge til rette for et felles kulturelt minne. Funnene de peker på viser til at det er forskjell på den umiddelbare responsen fra myndigheter, og den responsen og jobben som ble gjort systematisk i tiden etter det første sjokket. For eksempel så kategoriserer Hjorth og Gjermshusengen den umiddelbare responsen inn under en narrativ-kategori som den amerikanske sosiologen Jeffrey C. Alexander kaller «progressivt traumenarrativ» Dette bygger på en forståelse av plutselige og opprivende hendelser som utgangspunkt for en umiddelbar, men rasjonell, respons. Sjokk og forferdelse følges av konkrete tiltak og en fremtidstro, så lenge kollektivet møter det forent. Den statlige, strukturelle og formelle minnestedsprosessen ble derimot preget av en kraftig innsnevring av rommet for forhandlinger om minnet.¹⁹ Konklusjonen ble at samtalen om den statlig styrte minnestedsprosessen i tiden etter 22.juli.2011 gikk fra å være et samstemt kor, til flere brytninger og ulike forståelser. Generelt kan vi si at mye av mønsteret som går igjen i forskningen rettet mot minnestedsprosessen bærer preg av at arbeidet har vært lite strukturert fra statlig side. Det eksisterer fortsatt kontrære narrativ om betydningen av, hensikten med, og

¹⁸ Hjorth og Gjermshusengen, "Et minne i bevegelse - Mønstre, spenninger og endringer i den nasjonale minnestedsprosessen etter 22. juli 2011." s. 24

¹⁹ Hjorth og Gjermshusengen, "Et minne i bevegelse - Mønstre, spenninger og endringer i den nasjonale minnestedsprosessen etter 22. juli 2011." s. 24

relevansen til minnstedene i seg selv. Dette illustrerer at minnet om 22.juli i seg selv, også er gjenstand for debatt, og er preget av ulike oppfattelser og tidvis kontrære fortellinger.

Denne nevnte artikkelen fra Gjermshusengen og Hjorth er en del av et prosjekt kalt «*July 22 and the Negotiation of Memory*» som ble startet i 2014 på NTNU. Deres mandat var å «*forske på terrortragediens kulturelle etterliv i det norske samfunnet.*»²⁰ Lederen for dette prosjektet, førsteamanuensis Tor Einar Fagerland, har også vært involvert i AUF og støttegruppa sin oppgave med å gjenreise Utøya etter terroren i 2011. Ingebjørg Hjorth og Tor Einar Fagerland er to personer som sådan har bidratt i stor grad på forskning på minnestudier i møte med terrorangrep og traumatiske hendelser generelt, og 22. juli spesielt.

Det kan være interessant å sammenligne 22.juli-terroren og ettertiden med lignende prosesser fra utlandet. Ingebjørg Hjorth sammenligner 22.juli terroren med 9/11 i New York og Oklahoma City bombingene i 1995 i artikkelen «*Minnsteder som respons på terror – en sammenligning av den nasjonale minnstedesprosessen etter 22. juli med tilsvarende prosesser utenfor Norge*» Artikkelen bygger på enkeltstående studier av minnstedesprosesser etter terrorangrep i Europa og USA. The Oklahoma City National Memorial og New Yorks National 9/11 Memorial er de to eksemplene Hjorth særlig anvender i sin sammenligning med den norske prosessen etter 22.juli. Metodisk så gjennomfører hun en sammenlignende analyse der hun peker spesielt på to store likheter mellom minneprosessen i etterkant av terrorangrepene: Det første er den temporale og stedlige forbindelsen til de historiske hendelsene. Minnesmerkene som ble reist i tiden etter angrepene var nær til – og sterkt knyttet til – åstedene, men ikke på selve åstedet. På denne måten skaper det en tilhørighet, samtidig som det legger til rette for videre eksistens på selve åstedet. Det andre er de ulike spenningene og motsetningene som oppstår mellom prosessenes aktører i tiden etter.²¹ Hjorth hevder at frykten for konflikt, som gjerne blir forsterket av terroren i seg selv, er en mulig forklaring på hvorfor sentrale aktører tyr til avpolitiserende grep i etablering av minnsteder etter terrorangrep. Også Jone Salomonsen fra forskningsprosjektet C-REX ved UiO sammenligner minnearbeidsprosessen etter 22.juli med den prosessen som foregikk i USA etter 9/11. Han skriver:

²⁰ NTNU, "July 22 and the Negotiation of Memory," (2014). <https://www.ntnu.edu/july22memory/about>.

²¹ Hjorth, "Minnsteder som respons på terror – en sammenligning av den nasjonale minnstedesprosessen etter 22. juli med tilsvarende prosesser utenfor Norge." s. 54

*«It has shown that the ritualized discourse of «love and grief» has prevailed over the discourse of “defending democracy” as expressive of public preference in our national memorial practices and debates.»*²²

Innledningsvis i dette kapitlet pekte jeg på forskning som viste at det ofte oppstår spenninger og motsetninger mellom ulike aktører involvert i en minneetableringsprosess.

Noe av dette ser vi kommer til uttrykk gjennom Hjorth sin artikkel fra 2018 «*Hvorfor minnesteder? En undersøkelse av den minnepolitiske håndteringen av 22.juli terroren*» Her har hun benyttet seg av sentrale dokumenter fra de ledende politisk-byråkratiske feltene i prosessen, og har gjennom analysearbeid belyst de mange motstridende forståelsene som fikk etablere seg i den første tiden etter 22.juli. Særlig Kulturdepartementet (KUD) og Fornyings-, administrasjon- og kirke departementet (FAD) var to helt sentrale aktører hvor Hjorth analyserer de minnepolitiske vurderingen som lå til grunn i arbeidet med de nasjonale minnestedene, og da spesielt minnestedet ved Utøya. Hovedpoenget med artikkelen er å belyse hvordan kulturelle minner får ulike funksjoner. Det kan fungere som identitetsforfremmende, med et didaktisk formål, eller som en terapeutisk funksjon. Det var uenigheter i tanken om funksjon som gjorde debatten om minnestedet ved Utøya så vanskelig, hevder Hjorth. Spesielt utfordrende var det å utarbeide et minnested som både ivaretok en didaktisk og en terapeutisk funksjon på samme tid.²³ Hjorth argumenterer for at det var fravær av en tydelig minnepolitikk som førte til det uorganisert arbeid i tiden etter 22.juli. Dette understrekes med å vise til spesielt to viktige faktorer som var med å bidra til utydelighet:

- 1) Selve minnet om 22.juli var verken enhetlig eller uforanderlig. Fortellingene står i spenning til hverandre og endres over tid. Dette fører til at et minnested for 22.juli, som skal fungere et sted som oppleves troverdig og overbevisende for alle, ikke gjør nettopp det. Dette funnet finner jeg særlig relevant inn mot min problemstilling. Hvordan har disse spenningene egentlig kommet til uttrykk hos AUF-ere? Har de på noen måte vært med å legitimere, ja nærmest invitert, muligheten til å danne seg egne narrativ og minnefellesskap i omtalen om 22.juli?

²² Salomonsen, "Norwegian Memorial Work after July 22, 2011." s.89

²³ Ingeborg Hjorth, "Hvorfor minnesteder?," *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift* 21, no. 2 (2018), <https://doi.org/10.18261/ISSN2000-8325-2018-02-07>, s. 256

- 2) Hedringen av en type respons som mottakerne ikke kjenner seg igjen i. For eksempel følelser som stolthet, takknemlighet og/eller respekt. Hjorth viser til at flere nordmenn kjente både på mye mer og kontrære følelser enn dette; hat, sinne, frykt og/eller utrygghet er noen eksempler. Disse fikk ikke like mye spillerom i det skapte narrativ om at nasjonen sto samles sammen som én enhet.

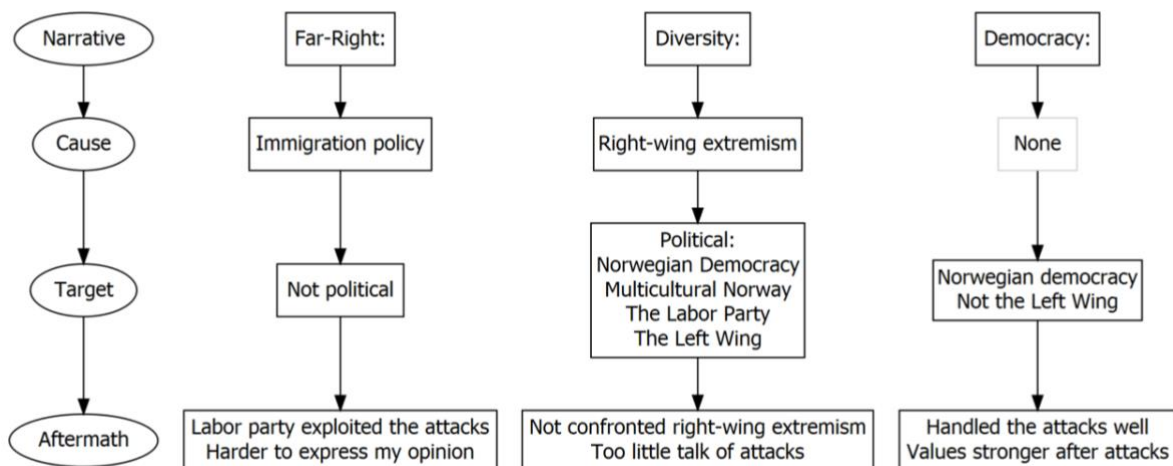
Begge disse forskningsartiklene til hhv Hjorth og Hjorth & Gjermshusengen understreker tydeligheten av at minne om 22.juli på ingen måte har vært enhetlig eller forenelig for alle nordmenn i tiden etter angrepene. Minnet om 22.juli har enda ikke fått noen etablerte faste rammer, og det eksisterer fortsatt spenninger mellom de grunnleggende måtene å tolke og fortelle hendelsene på. I tillegg ser vi et mønster i mye av denne forskningen som er gjort, spesielt fra prosjektet fra NTNU, at det fokuseres på det fraværet av en aktiv minnepolitikk. Det var ikke bare mangel på beredskap eller sikkerhetstiltak – det var også en usikkerhet og mangel for forståelse for hvordan en skulle håndtere minneprosessen politisk.

For å tydeliggjøre dette er mye av forskningen orientert omkring konflikten rundt minnesteedet og dets plassering og innhold. En interessant problemstilling, som derimot i liten grad har blitt satt søkelys på, er hvordan dette fraværet av minnepolitisk styre har vært med å danne ulike oppfattelser, grupperinger og/eller fellesskap hos de som faktisk ble hardest rammet; nemlig AUF. Har det oppstått ulike brytninger internt, eller såkalte «minnefellesskap,» og hvordan har det i så fall vært med å påvirke minnet om 22.juli internt i AUF? Hvilken rolle har AUF selv hatt i dette? I alle de offentlige debattene, det være seg om minnesteedet, rettsak eller gjenreisning av Utøya, hvordan har det vært med å påvirke selve minnet om hva som skjedde og hvilke følelser 22.juli fikk for AUF selv? Disse ulike narrative og kontrære følelsene som Hjorth og Gjermshusengen henviser til, hvordan har de opplevdes for de som faktisk var der – og som måtte leve videre med traumene?

Ved UiO ble det i 2016 etablert et forskningscenter kalt C-REX. Deres oppdrag handlet blant annet om å etablere et forskningscenter med fokus på ekstremisme, og ha en tverrfaglig tilnærming i sin forskning. Her blir det forsket på ideologi, ekstremisme, forebygging av terror m.m. 22.juli har fått stor plass i forskningen, og også da spesifikt minnepolitikk i møte med 22.juli.

Blant flere relevante forskningsartikler som er gitt ut i dette prosjektet finner man Øyvind Bugge Solheim og Anders Ravik Jupskås sin analyse av nordmenns tanker på hvordan vi responderte på terroren – og hvordan vi forholder oss til den nå. I artikkelen «*Consensus or conflict? A survey analysis of how Norwegians interpret the July 22, 2011 attacks a decade later,*» publisert juni 2021, presenterer resultater fra en større spørreundersøkelse som viser at nordmenn er stort sett enige om at måten vi mintes ofrene i den første tiden etterpå var både riktig og viktig. Spørreundersøkelsen hadde over 2000 respondenter.²⁴ Den viser at det er stor enighet i den norske befolkningen om at angrepene både ble utført av en gal mann, men og at han var motivert av høyreekstremistisk tankegods. Over 70 % av de spurte mener at Norge håndterte angrepet, og tiden etterpå, på en god måte. Det vil si at de mener at demokratiske kjerneverdier fikk mer oppmerksomhet enn splittende ideologi.²⁵ I tillegg skisserer forfatterne opp tre narrativ som de kan kategoriserer flere av svardataene inn i. Disse tre er «far-right,» «diversity,» og «democracy» og er symbolisert med figuren nedenfor:

Figure 4. Main Components of the Three Narratives

Figur 1 – C-REX – Main components of the Three Narratives²⁶

Her ser vi hvordan grunnforståelsen av både årsak, mål og etterfølgelse angrepet fikk har store ulikheter og noen steder diametrale motsetninger i det norske folk. Store deler av C-REX sin

²⁴ Øyvind Bugge Solheim og Anders Ravik Jupskås, "Consensus or Conflict? A Survey Analysis of How Norwegians Interpret the July 22, 2011 Attacks a Decade Later," (2021). <https://tinyurl.com/4e49uz2k> s.112

²⁵ Solheim og Jupskås, "Consensus or Conflict? A Survey Analysis of How Norwegians Interpret the July 22, 2011 Attacks a Decade Later." s. 115

²⁶ Solheim og Jupskås, "Consensus or Conflict? A Survey Analysis of How Norwegians Interpret the July 22, 2011 Attacks a Decade Later." s. 117

forskning generelt, og denne forskningsartikkelen spesielt, tydeliggjør at måten man omtalte 22.juli på i tiden etter det skjedde, fremstår som dynamisk og tidvis kontrært. Det eksisterer ulike narrativ og oppfattelser av de grunnleggende spørsmålene som årsak til angrepet, målet for angrepet – og følgene det fikk. Det er dermed ikke bare debatten om minnestedet på Utøya som har skapt engasjement hos det norske folk. 22.juli føles nært for mange, og minnene sitter enda sterkt i. 22.juli-senteret estimerer flere tusen mennesker regnes som berørte etter 22.juli.²⁷ Denne forskningen tydeliggjør det faktum at 22.juli, selv ikke ti år etter terroren, er innbefattet i et felles kulturelt minne. Det faktum at det eksisterer så tydelige, kontrære narrativer og forståelser, vil også ha sin påvirkning av minnet om terroren internt i AUF. AUF som organisasjon hadde i 2011 13922 medlemmer, hvorav 564 var på Utøya.²⁸ Heller ikke for disse, og alle medlemmer som har kommet til i AUF i tiden etter 2011, er det faktum at alle er tilsluttet et felles minne.

Claudia Lenz fra MF Vitenskapelige Høyskole har i sin artikkel «22. juli-fortellinger og forhandlingen om hva terroren skal bety for fremtiden» identifisert fire ulike fortellinger som mener oppstod i tiden etter angrepet. Disse fire er: demokratifortellingen, kjærlighetsfortellingen, mangfoldfortellingen og beredskapsfortellingen. Lenz fokuserer også på hvordan disse fortellingene, eller narrative om du vil, overlapper og/eller står mot hverandre. Hun omtaler det hele som en slags typologi over 22.juli-fortellingene. Alle skaper hver for seg en slags meningsfull sammenheng mellom terroren, reaksjonene på den og handlingsrettede konsekvenser. Likevel er det interessant å spørre videre: Hvorfor og hvordan oppstod disse fortellingene? Hvem er fortellingens «vi» i de ulike narrative, og hvilke underliggende tolkningsrammer ligger til grunn for dem? Kan vi kjenne igjen disse narrative også internt i AUF? Jeg vil ta utgangspunkt i disse narrative senere i min analysedel, og vil følgelig komme tilbake til disse for å greie mer ut om Lenz sine synspunkt senere i oppgaven.

Det siste jeg vil nevne i kapittelet om tidligere forskning, er det faktum at 22.juli bare er drøyt elleve år gammel hendelse. I et større historisk perspektiv, er elleve år lite. Minnet om 22.juli

²⁷ Stine Furan og 22.juli-senteret, "Hva vet vi om de berørte etter 22. juli?," 22.juli-senteret (01.06.2020), <https://22julisenteret.no/ressurs/hva-vet-vi-om-de-berorte-etter-22-juli/>. s. 1

²⁸ Ina-Kristin Lindin, Dea Hovet, og Nicolai Delebekk, "22. juli: Massakren på Utøya," *Faktisk.no*, 19.07.2021, <https://www.faktisk.no/artikler/je9qx/22-juli-massakren-pa-utoya>. og "Medlemstall - Oversikt over Arbeiderpartiets medlemstall nå og historisk.," 2021, besøkt 02.05.2022, <https://www.arbeiderpartiet.no/om/medlemstall/>.

er en pågående prosess, og det kan tenkes at forskningen om det kulturelle minnet knyttet til terroren 22.juli vil øke drastisk i årene som kommer. Jeg håper at mitt bidrag til forskningen blir et viktig bidrag som sådan.

1.4 Problemstilling

«Hvordan har minne om 22.juli endret seg internt i AUF de siste ti årene?» Problemstillingen, og spørsmålet som sådan, er et omfattende men viktig spørsmål. AUF som fellesskap, og deres respons har en direkte påvirkning for hvordan de som organisasjon, og til en viss grad samfunnet generelt, husker og minnes terroren for ti år siden.

Problemstillingens relevans gjør seg tydelig når vi er klar over de ulike fortellingene, oppfattelsene og tolkningene av 22.juli – og dets minne. Finnes det da en fast ramme rundt 22.juli minnet? De dynamiske kommunikative minnene som kommer til uttrykk, kan vi finne eksempler på at de står i kontrast til forsøkene på å skape et felles, profesjonalisert kulturelt minne? Kan vi finne eksempler på tydelige sosiale minnefellesskap internt i AUF, som igjen kan ha etablert ulike tolkningsrammer og fortellinger som vil være med på å endre minnet om 22.juli internt? I forsøkene på å skape stabilitet i minnet om 22.juli for tillitsvalgte, medlemmer og overlevende, er dette ikke utenkelig. Liten tvil er det uansett at terrorangrepene 22.juli 2011 har preget og formet organisasjonen AUF i stor grad gjennom de snart 11 årene som har gått siden angrepet. Tillitsvalgte har måttet forholde seg til 22.juli i større eller mindre grad. Det har følgelig også AUF-lederne som har ledet i dette tidsrommet måttet gjøre. Min problemstilling vil konsentrere seg om hvordan minnet om 22.juli har endret seg internt i AUF. For å belyse dette, er det taler fra nettopp AUF-lederne jeg vil anvende som empiri i min analyse. Finner vi store kontraster i deres fremstilling ettersom tiden har gått? Har hvem som har vært leder hatt stor betydning for måten man har mintes 22.juli på? Claudia Lenz sine narrativ vil også være med å danne et forståelsesgrunnlag for å se på hvordan de ulike narrativene har fått leve og utvikle seg også internt i AUF.

Mye av forskningsstatusen som er redegjort for over, omtaler det jeg også regner som sentrale begreper for min oppgave. Spesielt spenningen mellom kulturelle og kommunikative minner blir adressert i flere artikler. Hjorth og Gjermshusengen har for eksempel i stor grad anvendt seg av dette teoretiske grunnlaget i møte med prosessen som førte frem til et minnested på Utøya. Jeg vil likevel argumentere for at jeg anvender et annet empirisk grunnlag enn det som

er redegjort for i forskningsstatusen over, og på denne måten bidrar med en annen innfallsvinkel og tilnærming til minnestudier i møte med 22.juli. AUF som organisasjon har i liten grad vært gjenstand for eksplisitt forskning hva gjelder 22.juli. Det finner jeg noe paradoksalt, da man kan argumentere for at det var nettopp AUF som ble hardest rammet og rystet under og etter 22.juli 2011. Likevel er min hypotese til hvorfor det har blitt slik, det Hallvard Notaker systematisk går gjennom i sin bok «Arbeiderpartiet og 22.juli.» Her fokuserer han på Arbeiderpartiet, AUF og hele arbeiderbevegelsen i de første årene etter 22.juli. Han peker på spesielt to faktorer som jeg finner relevante: Det første er denne politiske berøringsangsten som oppstod litt i det skjulte, hvor sentrale AUF-ere og AP-politikere ikke våget å ytre seg om ideologien og politikken som ble angrepet, og som terroristen bruke som argument og rettferdiggjørelse av angrepene. Ved å problematisere og/eller debattere disse påstandene, opplevde flere av de berørte partipolitikeren at det sto i kontrast, nærmest utfordret, den linjen som Jens Stoltenberg hadde lagt seg på, hvor fellesskapet og kjærligheten trumfet alt. I tillegg var det et faktum at Arbeiderpartiet ofte befant seg i en situasjon der de både var et offer, men også på tiltalebenken på samme tid. Dette ble spesielt tydeliggjort i prosessen rundt rettsaken mot Breivik, våren 2012.

Jeg har et ønske om at mitt bidrag til denne debatten kan bidra med en forståelse for hvorfor AUF-ledere har opptrådt, argumentert og ytret seg på måten de har gjort. I tillegg ønsker jeg å belyse hvordan disse fire AUF-lederne, som representerer flere hundre overlevende, pårørende, etterlatte og medlemmer, har endret sin tilnærming til 22.juli som minne – i lys av den endringen som har foregått parallelt i det offentlige ordskiftet.

1.5 Oppgavens aktører

Før jeg omtaler det teoretiske rammeverket som ligger til grunn for oppgaven, ønsker jeg kort å klargjøre for noen helt sentrale aktører i denne oppgaven.

AUF

Arbeiderpartiets ungdomsfylking er Arbeiderpartiet sin egen ungdomsorganisasjon. Organisasjonen ble stiftet den 20.juni 1903 i Drammen, da under navnet *Norges Sosialdemokratiske ungdomsforbund.*»²⁹ Organisasjonen har gått gjennom flere endringer

²⁹ "Om AUF - Organisasjonen," AUF.no, besøkt 19.11.2021, <https://auf.no/om-auf/#historie>.

siden den gangen, men har benyttet navnet «Arbeiderpartiets Ungdomsfylking» siden 1927.³⁰ AUF hevder selv at deres politikk sentrerer seg rundt fire kjerneområder: skole og arbeid, likestilling og inkludering, klima og miljø og internasjonal solidaritet.³¹ Historisk har også kjernesaker for ungdomsorganisasjonen vært kampen for antimilitarisme, motstand mot NATO og EF/EU, samt vekstsamfunnet. Flere kjente politikernavn begynte sin politikerkarriere i AUF; Gro Harlem Brundtland, Reiulf Steen, Jens Stoltenberg har for eksempel alle vært ledere for AUF på et tidspunkt.³² Terje Halvorsen omtaler AUF som «partiets salt» i sin bok med samme navn, blant annet fordi de historisk ikke har vært redde for å «gnidd salt i såret» til partiledelsen i Arbeiderpartiet.³³ Det finnes ingen nedre aldersgrense for å bli medlem av AUF, men er du over 35 år blir du ansett som støttemedlem.³⁴ Per i dag er organisasjonen Norge største partipolitiske ungdomsorganisasjon med over 14 000 medlemmer.³⁵

Arbeiderpartiet

Arbeiderpartiet ble stiftet i Arendal 21. august 1887. Partiet vant regjeringsmakt for første gang i 1927, og var et dominerende parti i etterkrigstiden. Partiets program legger stor vekt på velferdsordninger, sosiale rettigheter og fremmer blandingsøkonomi.³⁶ Flere kjente politikere har hatt sitt virke i Arbeiderpartiet, deriblant Einar Gerhardsen, Gro Harlem Brundtland og Jens Stoltenberg. Stoltenberg var også leder for Arbeiderpartiet og statsminister 22.juli 2011. I dag blir Arbeiderpartiet ledet av Jonas Gahr Støre. Arbeiderpartiet har siden det ble grunnlagt benyttet seg av rosen i sin logo – og som sitt symbol. Den skal symbolisere solidaritet og frihet.³⁷

³⁰ Terje Halvorsen, Lill-Ann Jensen, og ungdomsfylking Arbeidernes, *Partiets salt : AUFs historie*, En Pax-bok, (Oslo: Pax, 2003). s.140

³¹ "Våre kampsaker," 2022, besøkt 06.04.2022, <https://auf.no/politikk/>.

³² "Om AUF - Organisasjonen," AUF.no, besøkt 19.11.2021, <https://auf.no/om-auf/#historie>.

³³ Halvorsen, Jensen, og Arbeidernes, *Partiets salt : AUFs historie*. s. 516

³⁴ "AUF - Bli medlem," AUF.no, 2022, besøkt 24.01.2022, 2022, <https://tinyurl.com/mrf32e8u>

³⁵ AUF, "Om AUF - Organisasjonen."

³⁶ "Om Arbeiderpartiet," Arbeiderpartiet, besøkt 07.02.2022, 2022, <https://www.arbeiderpartiet.no/om/>.

³⁷ "Historien om Arbeiderpartiet," besøkt 14.02.2022, <https://tinyurl.com/2dc2tacd>

De fire AUF-lederne

Eskil Pedersen

Eskil Pedersen var leder for AUF fra 2010 til 2014.³⁸ Han ble født 06.mars 1984 i Skien, og startet sin politiske karriere i AUF i 1999. Hans politiske kampsaker har blant annet vært skolesektoren. I tillegg har han vært en av de fremste stemmene mot norsk EU-medlemskap.³⁹ Eskil Pedersen var, sammen med Gro Harlem Brundtland, terroristens hovedmål på Utøya fredag 22.juli 2011. Sammen med sin politiske rådgiver Bård Flaarønningen og seks andre AUF-ere kom de seg tidlig fra øya ved hjelp av båten MS Thorbjørn.⁴⁰

Mani Hussaini

Mani Hussaini var leder for AUF fra 2014 til 2018. Han ble født 25.oktober 1987 i Qamishli, Syria, men kom til Norge i år 2000. Etter at han ble medlem av AUF i 2006, har han hatt flere sentrale verv; leder for AUF Akershus, fylkessekretær og sentralstyremedlem. I dag sitter han på Stortinget som representant for Arbeiderpartiet i Akershus, og er medlem av energi- og miljøkomiteen.⁴¹ Politisk har Hussaini blant annet engasjert seg spesielt i kampen mot fattigdom, samt viktigheten av å bremse klimagassutslippene.⁴² Hussaini var ikke selv til stede på Utøya i 2011.

Ina Alvilde Rangønes Libak

Ina Libak var leder for AUF i tidsperioden 2018 til 2020. Hun ble født 29.desember 1989 i Oslo. Hun meldte seg inn i AUF i 2006, og har i likhet med Hussaini vært fylkessekretær og leder for AUF Akershus. Libak var den yngste i landet da hun ble valgt som medlem av kommunestyret for Arbeiderpartiet i Averøy i 2007. Politisk har Libak særlig kjempet kampen for en bærekraftig miljø- og klimapolitikk, og mener derfor at Norge bør avvikle petroleumsindustrien.⁴³ Libak var til stede på Utøya 22.juli 2011, og ble skutt fire ganger av Breivik.⁴⁴

³⁸ Knut Are Tvedt, "Eskil Pedersen," *SNL* (2021). https://snl.no/Eskil_Pedersen.

³⁹ Vibeke Lauritsen, "Eskil Pedersen," *Allkunne* (2017). <https://tinyurl.com/yckv774c>

⁴⁰ Stormark, *Da terroren rammet Norge : 189 minutter som rystet verden*. S.135

⁴¹ Vibeke Lauritsen, "Mani Hussaini," *SNL* (2021). https://snl.no/Mani_Hussaini.

⁴² Vibeke Lauritsen, "Mani Hussaini," *Allkunne* (2019). <https://tinyurl.com/44tbrnzz>

⁴³ Vibeke Lauritsen, "Ina Libak," *SNL* (2021). https://snl.no/Ina_Libak.

⁴⁴ Runa Fjellanger, Ane Mørk, og Gyrid Friis Edland, "Ina Libak overlevde 22. juli: – Politikk er liv og død," *VG*, 22.07.2020 2020, <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/jd6vkw/ina-libak-overlevde-22-juli-politikk-er-liv-og-doed>.

Astrid Willa Eide Hoem

Astrid Hoem er nåværende leder for AUF, og har vært det siden 2020. Hun ble født 04. januar 1995 i Kristiansund. Hoem ble medlem av AUF i 2009, og har et særlig politisk engasjement for fellesskolen og like lønns- og arbeidsvilkår for alle. I tillegg har hun i senere tid vært en av de mest sentrale stemmene for å ta et tydelig politisk oppgjør etter 22.juli. Hoem og AUFs arbeid med dette resulterte blant annet at det i Hurdalsplattformen ble nedfelt at det skulle opprettes en egen statlig ekstremismekommisjon. Denne kommisjonen skal granske både 22.juli og angrepet på Al-Noor moskeen i 2019.⁴⁵ Hun har siden hun ble medlem av AUF hatt en rekke politiske verv, blant annet leder for Kristiansund AUF, fylkesleder for Møre og Romsdal, samt sentralstyremedlem. Hoem var også til stede på Utøya 22.juli 2011, men kom fra stedet uten fysiske skader. Hun lå i to timer og gjemte seg i en hule på vestsiden av øya.⁴⁶

⁴⁵ Regjeringen.no, Hurdalsplattformen 2021-2025, (2021). s. 66
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/hurdalsplattformen/id2877252/>

⁴⁶ Robert Henriksen, "Astrid (16) gjemte seg i en hule mens Breivik drepte vennene hennes," TV2, 29.07.2011 2012, <https://www.tv2.no/a/13118308/>.

2. Teori

I dette kapittelet vil oppgavens teoretiske forankring bli beskrevet og etablert. Det vil bli beskrevet teoretiske fagfelt som inkluderer sentrale begreper som senere vil bli anvendt i oppgaven. Jeg har valgt å posisjonere meg i teorien ved å ta utgangspunkt i begreper som er utarbeidet av teoretikere innenfor minnestudier, og bruke dem aktivt i min analyse av de politiske talene i min empiri. De teoretiske perspektivene blir brukt for å belyse poeng og mønster i talene. De fem begrepene jeg har tillagt særlig vekt er kollektive minner, individuelle minner, kommunikative minner, kulturelle minner og minnefellesskap.

Måten jeg har valgt å strukturere teorikapittelet på er ved å først starte med Maurice Halbwachs og hans begrep «kollektive minner.» Årsaken til at jeg ønsker å starte med Halbwachs er fordi han for mange regnes som en av grunnleggerne for feltet minnestudier. Videre vil jeg omtale Jan og Alida Assmanns begrep «individuelle minner» som på mange måter kan kontrasteres til begrepet kollektive minner. Til slutt vil jeg omtale begrepene «kommunikative og kulturelle minner.» Mye av forskningen som er gjort rundt disse begrepene tar utgangspunkt i Halbwachs sin forskning fra tidlig 1900-tallet. Avslutningsvis i kapittelet introduserer jeg begrepet «minnefellesskap,» som også er et begrep jeg ønsker å benytte i min analyse.

2.1 Minnestudier

Mange vil kanskje hevde at begrepet «å minnes» ofte har sterkest konnotasjon knyttet til museum, minnesmerker eller minnesteder. Det å knytte minner og historie sammen har vært en øvelse som har lange historiske røtter. I antikken finner vi selve personifiseringen av begrepet hukommelse, nemlig «Mnemosyne» – gudinnen som skapte språket, ordene og tiden.⁴⁷ Også Platon og Aristoteles viste tidvis stor interesse for minnefenomenet.⁴⁸ De siste to tiårene har relasjonen mellom kultur og minne nærmet seg hverandre gjennom studier gjort innenfor flere fagfelt. Minner har fått økt oppmerksomhet både i historiefaget, så vel som i filosofien, teologien, psykologien og litteraturen. I så måte kan vi si at minnestudier ikke er knyttet til en spesifikk disiplin, men er et interdisiplinært fenomen som går på tvers av flere akademiske felt. Det er i tillegg en kryssdisiplinær øvelse på den måten at det ignorerer den

⁴⁷ Siobhan Kattago, *The Ashgate Research Companion to Memory Studies* (Farnham: Farnham: Taylor & Francis Group, 2016). s. 6

⁴⁸ Joanne Garde-Hansen, *Media and memory* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2011). s. 13

enkeltes disiplin sine grenser.⁴⁹ Det krever at du har en «verktøykasse» av tilnærminger slik at du kan nærme deg studie på den mest treffende måten ut fra den konteksten som er gjeldende.

Nært beslektet med minnestudier er også fagtradisjonen historiebruk. Et relevant spørsmål her er «*hvem bruker historien, til hvilket formål, og med hvilke virkemidler?*»⁵⁰ Fortiden blir meningsfull for nåtiden både med den hensikt til å orientere seg deretter, men og som en måte å markere det Bøe og Knutsen omtaler som «*det som er viktig og verdifullt, eller dårlig og forkastelig*»⁵¹ I så måte kan vi se flere likhetstrekk mellom tradisjonene. Man markerer på en eller annen måte en avstand eller en identifisering med fortiden, gjerne for å skape mening i nåtiden. Et eksempel kan være hvordan ulike sosiale grupper eller samfunn ønsker å skape en slags kontinuitet mellom fortid og nåtid. For å skape denne kontinuiteten brukes minner for å skape tilhørighet og identitet.

Minnestudier som fagtradisjon har som mål å studere og forklare hvordan subjektive minner og forståelser av fortiden påvirker nåtiden. Det handler om både individuelle og kollektive evner til å minnes og å glemme. De individuelle minnene vil alltid være påvirket av noe eller noen, den sosiale konteksten, mens de kollektive minnene manifesterer seg først gjennom det individuelle. Minnestudier og historiebruk som forskningsfelt har uten tvil flere likhetstrekk. Begge søker å belyse fortiden, for å skape en form for mening i samtiden. Begge er med å påvirke vår egen oppfatning av samtid og fremtid. Hovedforskjellene mellom fagtradisjonene historiebruk og minnestudier, og som utgjør mye av grunnen til at de kan omtales som to ulike forskningsfelt, handler i stor grad om tidsaspektet, og på hvilken måte man anvender fortiden. Der minnestudier i mye større grad er knyttet til nær fortid, kan historiebruk ta for seg historiske hendelser som er flere tusen år gamle. Minnestudier handler ofte om personlige minner om fortidige hendelser, mens historiebruk kan ta for seg historiske hendelser i sine analyser, uten at noen av de som utfører analysen har personlige minner om det som skjedde. Tradisjonelt har fagtradisjonene ulike historier, der minnestudier er et nyere forskningsfelt. De har likevel nærmet seg hverandre i mye større grad, og da spesielt i tiden etter 1980.⁵²

⁴⁹ Garde-Hansen, *Media and memory*. s. 16

⁵⁰ Jan Bjarne Bøe og Ketil Knutsen, *Innføring i historiebruk* (Kristiansand: Cappelen Damm høyskoleforl., 2012). s.13

⁵¹ Bøe and Knutsen, *Innføring i historiebruk*. s. 13

⁵² Anette Warring, "Erindring og historiebrug introduktion til et forskningsfelt," (2011). s. 7

Denne økte oppmerksomheten for minner innenfor akademisk historie har fått betegnelsen «memory boom» Ordet «boom» vitner om en fornyet oppmerksomhet og entusiasme for minner i nyere tid. Måten man ser på minner har også endret seg med historien. Kort sagt kan vi si at minner har gått fra å være noe som er forbeholdt det kognitive planet over på et samfunnsplan. Jay Winther skriver i sin artikkel «*The Memory Boom in Contemporary Historical Studies*» om hvordan den teknologiske utviklingen de siste tiårene har vært med å belyse minner på en ny måte, og skapt større tilgjengelighet.⁵³ Gjennom for eksempel minnegrupper på internett, historiske realityprogram, videospill og dokumentarer har vi fått helt nye muligheter til å møte fortiden på andre måter enn på de mer tradisjonelle måtene. Representasjoner av fortiden presenteres hyppigere og på nye måter, og bidrar til at vi blir eksponert for fortiden oftere enn hva vi gjorde før.

2.2 Kollektive minner

Ved omtale av minnestudier er det naturlige at den franske teoretikeren og sosiologen Maurice Halbwachs er den første som blir nevnt. Han regnes som den som dannet mye av grunnlaget for denne fagtradisjonen med sitt verk *Les Cadres sociaux de la memoire* (eng: «On Collective Memory») fra 1925. Stort sett alle forskere innenfor forskningsfeltet minnestudier har Halbwachs som et helt sentralt referansepunkt.⁵⁴ Her beskriver han minner som sosiale og kollektive fenomener, der kommunikasjon og sosialisering er viktige faktorer for hvordan vi minnes. De sosiale rammene for et minne blir ikke bare beskrevet, men blir løftet frem som en betingelse. «*Cadrex sosiaux*» viser til vårt sosiale miljø, og selve forutsetningen om at de sosiale rammeverkene, altså mennesker rundt oss, er det som direkte påvirker om og hvordan vi minnes ting. Frem til da hadde minner, og studier av disse, vært forbeholdt menneskets nevropsykiske system, altså noe individuelt for hvert enkelt menneske. Med Halbwachs forskning kom en økt oppmerksomhet rundt betydningen av sosiologiske grupper og samfunn som gjør oss i stand til å etablere og påvirke minner. Former for kollektive referanser til fortiden ble metodisk observert og studert, og i så måte gitt et nytt og dekkende rammeverk for studier av minner, og påvirkningen av dem. Halbwachs betraktes i dag som en av de viktigste grunnleggerne av begrepet «minnestudier» og minner som en

⁵³ Jay Winter, "The memory boom in contemporary historical studies: Document View," *Raritan* 21, no. 1 (2001). S.56

⁵⁴ Warring, "Erindring og historiebruk introduktion til et forskningsfelt."s.13

sosial konstruksjon. Hans teorier har vært gjenstand for debatt, og har vært svært innflytelsesrike, da spesielt fra 1980-tallet.

Selve begrepet «minne» kan fremstå noe vagt og tvetydig i sitt bruk. Vi har alle minner, gode og dårlige. Gode minner fra lykkelige og ukompliserte dager i barndommen, eller dårlige minner om vanskeligere tider. Gjennom den økte oppmerksomheten i «memory boom» har begrepet «minne» fått enda flere anvendelser. Det snakkes om kollektive og individuelle minner, om kulturelle og kommunikative minner, og om protese- og multidireksjonale minner. Alle disse begrepene vitner om en økt oppmerksomhet, men også et økende behov for å ha klarhet i de teoretiske rammene i anvendelsen av begrepene. Mye av grunnen til at begrepene gjerne kan virke forvirrende, og noe overlappende, kan være det Astrid Erll treffende beskriver: «*memory studies are more practised than theorized*»⁵⁵ Ettersom oppmerksomheten rundt fagtradisjonene økte, økte også behovet for en for en antologi av den teoretiske rammen. I 2008 ga Astrid Erll, Ansgar Nünning og Sara Young ut boken «*Cultural Memory Studies – a handbook*» nettopp for å prøve å dekke dette behovet. Boken har 41 bidragsyttere, og forsøker som de selv beskriver å «*consolidate memory studies into a more coherent discipline*»⁵⁶

Astrid Erll forsøker innledningsvis å «samle trådene» på alle begrepene som eksisterer innenfor kulturelle minnestudier. Hun hevder at Maurice Halbwachs begrep «collective memory» fra 1925 kan fungere som et slags paraplybegrep, men da under det mer presise begrepet «cultural memory.» Hun definerer cultural memory slik:

*«A collective concept for all knowledge that directs behavior and experience in the interactive dreamwork of a society and one that obtain through generations in repeated societal practice and initiation»*⁵⁷

Det kulturelle betinges av flere ting, hvor det sosiale, det kognitive og det materielle alle spiller en stor rolle for hvordan vi minnes. Det er også verdt å nevne at «cultural memory» ikke bare er en enkeltdisiplin innenfor historiefaget, men må sees i sammenheng med forskning gjort innenfor psykologien, sosiologien og litteraturen for å nevne noen andre

⁵⁵ Erll Astrid, Jan Assmann, "Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook," i *Communicative and Cultural Memory*, ed. Erll Astrid og Nünning Ansgar (De Gruyter, 2008); Erll, Nünning, og Young, *Cultural memory studies : an international and interdisciplinary handbook*. s.2

⁵⁶ Assmann, "Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook." s. 1

⁵⁷ Assmann, "Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook." s.285

disipliner. Erll erstatter altså begrepet «collective» med «cultural» for både å understreke poenget om at kultur og minner må ses i en sammenheng, samt at det er flere kulturelle preferanser som påvirker hvordan vi minnes.

2.3 Individuelle minner

Minne er det som istandsetter oss til å ha en bevissthet rundt vår egen identitet, på både personlig nivå, og på et kollektivt nivå, hevder Jan Assmann. Minnene våre er i så måte uunnværlige, da både våre personlige opplevelser og erfaringer, samt våre relasjoner danner grunnlaget for identiteten vår. Individuelle minner handler om hvordan et individ gjør en personlig tolkning av en fortidig hendelse, for så å skape mening av denne hendelsen i nåtiden. Det gir individet en mulighet til å skape en bevissthet rundt egen identitet. Vi kan si at individuelle minner fungerer som en måte for et individ å tolke og håndtere sine egne subjektive erfaringer og opplevelser på. Videre er dette med på å utforme en sosial identitet. Jan Assmann illustrerer hvordan tid, identitet og minner påvirker hverandre gjennom denne tabellen:

Level	Time	Identiy	Memory
Inner (neuromental)	Inner, subjective time	Inner self	Individual memroy
Social	Social time	Social self, person as carrier of social roles	Communicative memory
Cultural	Historical, mythical, cultural time	Cultural identiy	Cultural memory

Tabell 1: Tabell over minne, identitet og tid. ⁵⁸

Den viser ikke bare hvordan vi minnes på ulike nivåer, men også hvordan tiden er med å påvirker identiteten vår. På det indre nivået er minne noe nevromentalt; vårt personlige minne. Dette var det minne som ble gitt mest oppmerksomhet frem til Maurice Halbwachs verk kom på 1925 tallet. På det sosiale nivået, handler minne, og påvirkningen av det, om kommunikasjon og sosial interaksjon. Minne kan altså bli analysert som en funksjon av vårt

⁵⁸ Assmann, "Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook." s. 109

sosiale liv, det Halbwachs kalte «*les cadres sociaux, la mémoire collective*»⁵⁹ Det er en slags sirkel der minner gir oss muligheten til å opptre og leve sammen i sosiale grupper, men der også disse sosiale gruppene påvirker hvordan vi minnes. Det tredje nivået, det kulturelle, belyser hvordan symboler som for eksempel bilder kan være med å påvirke minnet vårt.

De individuelle minnene våre er dynamiske og stadig i endring. De påvirkes av tid, alderdom, andre mennesker, nye impulser og/eller andre endringer i livet. En bestemt situasjon slik vi husker den i dag med vårt individuelle minne, kan se helt annerledes ut om noen år. Den sosiale rammen kan være annerledes nå enn den var da. Dette eksemplifiserer at det individuelle minne er noe mer enn bare det individuelle; det er påvirket av et større kollektiv.

2.4 Kommunikative minner

Kommunikativt minne er det Jan Assmann kaller en ikke-institusjonell form for minne.⁶⁰ Med dette menes at det er minner som oppstår i det hverdagslige interaksjoner, med kommunikasjon sammen med andre mennesker, og som handler om nær fortid. Det er stor affeksjonsverdi knyttet til kommunikative minner, og de binder ofte sammen mindre sosiale grupper som for eksempel familier. Disse typer minner bidrar til sterke følelser og tette bånd. Innholdet i minnene vil være svært dynamisk, kan være begrenset, og har ikke en levetid lenger enn maks tre generasjoner, altså 80-100 år. I og med at de er personlige, og kommunikative, er heller ikke disse minnene «profesjonalisert» på noe vis – de er levende, og kan tidvis være mangelfulle og partiske. Sammenlignet med kulturelle minner, kan vi se på kommunikative minner som en slags «korttidsminne» til en gruppe mennesker, eller et samfunn. En annen viktig faktor innenfor begrepet kommunikative minner, er at alle parter anses som like kompetente til å minne og tolke fortiden som de deler.

For å fullt ut forstå begrepet «kommunikative minner,» er det hensiktsmessig å benytte seg av et annet begrep: «sosiale minner.» Man kan definere sosiale minner som alt som transporener og/eller kommuniserer fortiden, og tolkninger av fortiden, med det Harald Welzer omtaler som «non-intentional manner.»⁶¹ Det handler altså om alt som ble produsert uten en spesifikk hensikt om å forme eller påvirke fortiden, men som likevel omtaler den, og på den måten

⁵⁹ Maurice Halbwachs og Lewis Coser, *On collective memory*, The Heritage of sociology, (Chicago, Ill.: University of Chicago Press, 1992). s. 43

⁶⁰ Assmann, "Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook." s. 112

⁶¹ Erll, Nünning, og Young, *Cultural memory studies : an international and interdisciplinary handbook*. s.286

påvirker den i en sosial kontekst. Welzer omtaler spesielt fire momenter: arkivmateriale, bilder og film, steder og interkasjoner. Disse sosiale minnene, som vi deler og eksponeres for på ulike måter, danner grunnlaget for vårt eget kommunikative minne. Vi får impulser og påvirkning fra den sosiale konteksten rundt oss, og former oss egne narrativ når vi videre presenterer vår egen versjon av fortiden.

2.5 Kulturelle minner

Kan kommunikative minner bli til noe «mer» enn bare det? Ifølge Jan Assmann kan de mer hverdagslige og flyktige kommunikative minnene utvikle seg til kulturelle minner. Da må de bli en del av en «objektivisert kultur» gjennom kulturelle artefakter som bilder, symboler, monumenter, bygninger, ritualer eller tekst.⁶² Man kan dermed si at formatet er mer formelt enn det kommunikative minnet. Assmann betegner det videre som at det kulturelle minnet har en større «avstand» fra det hverdagslige, enn det kommunikative minnet. Siden de kulturelle minnene er artefakter som er basert på hendelser fra fortiden, har de det Assmann betegner som «*fixed points; its horizon does not change with the passing of time*»⁶³ Det kulturelle minne er lagret i symbolske former og er dermed tilgjengelige for å overføre dem mellom generasjonene. De kan dermed ha en mye lenger levetid enn det kommunikative minnet kan.

Det er også interessant å se på begrepene «å minne» og «å glemme» mot hverandre.

Tradisjonelt kan vi hevde at disse begrepene er kontrære, og står mot hverandre; enten husker vi noe, eller så glemmer vi det. Hukommelsen er det elementære, og det som er med å avgjør hva vi tar med videre fra fortiden når det gjelder erfaringer, forståelse og verdier. I nyere tid har sammenhengen mellom disse begrepene likevel blitt nyansert i større grad, og flere teoretikere har pekt på at de gjerne har et mer kompleks forhold enn først antatt. Glemsel er ikke nødvendigvis bare en passiv motsetning til det å huske eller å minnes, det kan vel så godt være en aktiv og intensjonell handling hvor kunnskap, momenter, forståelse eller verdier fra fortiden bevisst ikke minnes. Aleida Assmann problematiserer nettopp dette i sin artikkel «*Canon and Archive*» fra 2008 hvor hun beskriver et «arkiv» med fortidsreferanser som «*the passively stored memory that preserves the past*»⁶⁴

⁶² Jan Assmann, "Collective Memory and Cultural Identity," *New German critique* 65, no. 65 (1995), <https://doi.org/10.2307/488538>. s. 128

⁶³ Assmann, "Collective Memory and Cultural Identity." s. 129

⁶⁴ Assmann, "Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook." s. 97-109

Forskjellene på et kommunikativt og et kulturelt minne illustreres blant annet med følgende tabell:

	Kommunikative minner	Kulturelle minner
Innhold	Historiske erfaringer i rammen av individets eget liv.	Mytiske historier om opphav, begivenheter om en absolutt fortid
Form	Informerende uten en spesifikk form. Naturlig vekst gjennom hverdagslige interaksjoner	Organisert, ekstremt formelt, seremoniell kommunikasjon, høytidelig festivitet.
Media	Å leve, organiske minner, erfaringer og rykter	Fast objektivisering, tradisjonell klassifisering og oppsetting gjennom ord, bilder, danser osv.
Tidsperiode	80-100 år, med et progressivt spenn på tre til fire generasjoner	Absolutt fortid av en mytisk urtid
«Bærere»	Uspesifikt, medlemmer i samtidens minnesamfunn	Spesialiserte «tradisjonsbærere»

Tabell 2: Forskjeller på kommunikative minner og kulturelle minner (oversatt fra engelsk) ⁶⁵

En hendelse som terrorangrepene 22.juli, som tross alt i skrivende stund bare er drøyt elleve år gammel hendelse, vil i stor grad være et kommunikativt minne. Erfaringene som er gjort for involverte aktører, er alle erfaringer som har direkte påvirket individets eget liv. Minnet har vært dynamisk og levende fra den dagen det skjedde, og har vært preget av disse personlige erfaringene. Terroren er innenfor en tidsramme der det ikke er snakk om store generasjonsutskiftninger. Det som likevel er relevant som en ungdomsorganisasjon som AUF, er nettopp det faktum at det er ungdommer som er engasjert og involvert i organisasjon. Ungdommer som i dag ikke selv husker angrepene, var gjerne bare fem-seks år da det skjedde. For disse blir det kommunikative minnet internt i organisasjonen helt elementært for måten de minnes terroren på. Selv om bærere av minnet kan være noe uspesifisert så kort tid etterpå, er fortsatt realiteten den at noen av de viktigste bærerne av minnet er medlemmene som selv var til stede i den fortidige hendelsen, og som samtidig er deltaker i samtidens minnefelleskap – nemlig dagens AUF-ledere. Det kulturelle minnet har så smått begynt å få

⁶⁵ Astrid Erll og Ansgar Nünning, *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*, 1. Aufl. ed. (Berlin/Boston: Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH Co.KG, 2010); Assmann, "Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook." s.117

sitt uttrykk, gjennom for eksempel minnesteder, kommisjoner, 22.juli-senteret, eller noen gjennomgående dikt, sanger, og bilder. I tillegg kommer det kulturelle minnet til uttrykk i politiske og/eller minnetaler som blir holdt. Likevel er ikke det kulturelle minnet befestet eller formalisert på noen måte enda, det vil det fortsatt ta mange år før det blir. Nettopp derfor er det interessant å peke på endringer i minnet internt i AUF de første årene, for å se hvordan spesielt det kommunikative minnet, dets endring, og forhandlingen om hva det skal inneholde, har vært – og er med på påvirker det kulturelle minnet.

2.6 Minnefellesskap

Den tidligere nevnte artikkelen til Claudia Lenz, «22.jul fortellinger og forhandlingen om hva terroren skal bety for fremtiden» hevder at 22.juli som hendelse nærmer seg å befinne seg i skjæringspunktet mellom et kommunikativt minne og et kulturelt minne.⁶⁶ Argumentene hun legger til grunn for å hevde dette, handler blant annet om mengden mennesker som tar del i bearbeidelsen av en hendelse som et terrorangrep representerer. Det påvirker og berører langt flere enn dem som er direkte rammet av den fysiske volden. Anette Warring omtaler det hele på sin side som at «erindringer (å minnes) formes i et komplekst samspill med den enkeltes biografi»⁶⁷ Siden det er mange ulike mennesker som opplever, tolker og gjenforteller hendelsene, vil det også eksisterer ulike fortellinger. De kan være påvirket av biografiske, sosiale eller politiske bakgrunner.⁶⁸ Noen av fortellingene vil ha høyere «tilslutning» enn andre, og det kan føre til spenninger og potensielle konflikter. Det er her begrepet «minnefellesskap» gjør seg gjeldende. Minnefellesskap kan være større eller mindre grupperinger med ulik tilslutning til en måte å minne en fortidig hendelse på. I denne oppgaven vil dette også fungere som en definisjon på minnefellesskap som begrep.

Disse minnefellesskapene skaper så igjen egne tolkningsrammer og fortellinger om den fortidige hendelsen, som blir mer og mer stabile etter hvert som tiden går. Dette blir gjerne videre objektivisert gjennom kulturelle artefakter, som bilder, tekst, minnesmarkeringer etc. Fortellingene blir da videreformidlet gjennom ritualiserte og formaliserte måter, som bidrar til en mer stabil, kollektiv forestilling om en felles fortid. Vi skaper på denne måten mening og en form for struktur i minner som har formet livene våre gjennom å skrive dem inn i den store

⁶⁶ Claudia Lenz, "22. juli-fortellinger og for-hand-lingen om hva terroren skal bety for fremtiden," *Tidsskrift for kulturforskning* 0, no. 1 (08/27 2018), <http://ojs.novus.no/index.php/TFK/article/view/1539>. s.94

⁶⁷ Anette Warring, "Erindring og historiebrug introduktion til et forskningsfelt." s.21

⁶⁸ Lenz, "22. juli-fortellinger og for-hand-lingen om hva terroren skal bety for fremtiden." s. 93

historien. Ved at vi søker å knytte diskontinuerte minner sammen i større fortellinger, kan det skapes uklare skiller mellom det en selv har opplevd, og det en har blitt fortalt.⁶⁹ Dermed blir større hendelser som den sosiale gruppen vi er en del av har opplevd forvandlet til noe som vi opplever som vårt eget individuelle minne. Disse minnefelleskapene kan både være konstruktive og destruktive, og det hele betinger hvilket minne man forenes om, og måten man minnes på. Undertrykte følelser kan få grobunn og man kan for eksempel forenes om en «felles fiende.» Rollen sosiale medier, mediedekning, og de spontane minnemarkeringene fra det norske folk spilte for det kulturelle minne etter 22.juli, må ikke undervurderes. Det er her Lenz viser til at det «forskyver grensen mellom det flyktige og det varige» - det kommunikative og det kulturelle minnet.⁷⁰

22.juli vil alltid inneholde dynamiske forhandlinger om hva som kjennetegner det kommunikative minnet. Utfordringen, og som mye av den tidligere forskningen rettet mot spesielt minnstedene også viser, er hva som skal inngå i det institusjonaliserte, kulturelle minnet. Her kreves det en evne til å vise forståelse, en erkjennelse av at det eksisterer forskjellige typer fortellinger, samt de implikasjonene de fører med seg hva gjelder identitet og tilhørighet i møte med 22.juli-terroren. Kort sagt; det finnes ulike minnefelleskap i møte med 22.juli terroren. Minnefelleskap eksisterer likevel ikke med absolutte grenser, og fungerer ikke heller som gjensidig utelukkende mot hverandre. Som enkeltpersoner, og med våre individuelle minner, kan man tilhøre flere minnefelleskap på samme tid. Ved å anerkjenne at det har blitt dannet, og identifisere disse ulike minnefelleskapene, kan man bedre tilrettelegge for forståelse, imøtekommelse og respekt når man diskuterer minne om 22.juli.

⁶⁹ Anette Warring, "Erindring og historiebrug introduktion til et forskningsfelt." s. 22

⁷⁰ Lenz, "22. juli-fortellinger og for-hand-lingen om hva terroren skal bety for fremtiden." s. 95

«Hønesenettingen som et symbol»

Under ettårsmarkeringen på Utøya 22.07.2012, hadde AUF gjort klart en hjemmelaget «vegg» av hønsenetting foran Kafébygget. Her kunne de etterlatte og pårørende skrive hilsener på små kort, med små hull stampet ut i hjørnet. Allerede samme kveld var veggen fylt opp av hilsener. De ga uttrykk for sorg, minner om de drepte, lengsler, sinne, håp og sterke ønsker for Utøya og AUF sin fremtid.⁷¹

På mange måter illustrerer dette på en god måte hvordan det kommunikative minnet kommer til uttrykk på vidt forskjellige måter. På samme måte illustrerer det kompleksiteten, og utfordringen, i å skape et felles, kulturelt minne. Kortene på hønsenettingen utgjorde i så måte et konkret symbol på utfordringen som lå foran AUF; de ulike fortellingene, behovene og sterke ønskene som måtte forenes i ett felles kulturellt minne om 22.juli-terroren.

Bilde 1: «Hønsenettingen fra Utøya»⁷²

Etter nå å ha redegjort for sentrale begreper og teoretiske rammeverk i oppgaven, ønsker jeg å avslutte teorikapittelet med å oppsummere hvorfor nettopp denne teorien vil være viktige i min analysedel. Kollektive og individuelle minner sier noe om hvordan et minne både kan være på et individuelt og på et kollektivt plan. Våre sosiale rammer påvirker hvordan vi minnes sammen med andre, men også hvordan vi minnes individuelt. Sosiale grupper og samfunn er med å påvirker, såvel som etablerer nye, minner til enhver tid. De individuelle minnene bevisstgjør oss vår egen identitet. Vi tolker fortiden for å skape mening i samtiden. På denne

⁷¹ Hallvard Notaker, *Arbeiderpartiet og 22. juli* (Oslo: Aschehoug, 2021). s.221

⁷² Notaker, *Arbeiderpartiet og 22. juli*. s. 220

måten kan man håndtere og bearbeide egne subjektive erfaringer, opplevelser og traumer. Dette minnet er stadig i endring, og et dynamisk minne som sådan, og tydeliggjør da hvordan individuelle og kollektive minner er avhengige av hverandre.

I min analyse, hvor jeg skal forsøke å belyse endringer i et minne for en organisasjon, blir jeg derfor nødt og ha to tanker i hodet på en gang; AUF-ledere taler på vegne av en organisasjon, og representerer på sett og vis organisasjonen sitt uttrykk utad. Samtidig taler de som individer, med egne preferanser, subjektivitet og elementer av påvirkning i forkant av talene. For eksempel: tre av lederne var på Utøya 22.juli 2011, mens Mani Hussaini var ikke. Kan vi se dette påvirke måten de taler på?

Som tidligere beskrevet i oppgaven, omtaler Claudia Lenz 22.juli-minnet som et minne i mellom kommunikativt og kulturellt. Tiden det har gått har vært med å påvirke minnet, både internt i AUF og eksternt. Det kommunikative minnet er affektivt, ikke-institusjonelt, handler om nær fortid, og oppstår i hverdagslige interaksjoner. Vi kan snakke om kulturelle minner når vi ser minner blir objektivisert gjennom kulturelle artefakter. Da blir det mer formelt enn det kommunikative, og får dermed lenger levetid. Hvordan har diskursen i 22.juli-terroren endret seg på de årene som har gått?

De fire politiske minnetalene som utgjør min empiri, er på mange måter en ritualisert form for å minnes. Det er offentlige taler i fast form, presentert i en politisk kontekst. Det kulturelle «produktet» som blir presentert er på mange måter et resultat av kommunikative prosesser og etablerte minnefellesskap som har oppstått siden forrige gang. Prosessen frem til hvordan og hvorfor noe blir uttrykt på denne måten blir særlig relevant å belyse i min analyse. I tillegg blir det kommunikative minne viktig å belyse i form av individuelle minner som blir bragt frem inn i en kulturell kontekst. Jeg ønsker å sette søkelys på differensiering i møte med minne om terroangrepet, og finne eksempler på hvordan minnet om 22.juli har kommet til uttrykk på ulike måter hos de ulike aktørene. Hvordan dette i praksis skal operasjonaliseres vil jeg videre redegjøre for i det følgende metodekapittelet.

3. Metode og empiri

3.1 Metode

Når jeg nå har redegjort for det teoretiske grunnlaget, ønsker jeg å stadfeste hvordan jeg vil analysere det utvalgte datamaterialet jeg har. Et relevant spørsmål her er: «Med hva og hvordan vil materialet mitt bli kategorisert og analysert, og hvordan skal det kunne hjelpe meg å svare på problemstillingen?» Hensikten med å redegjøre for den metodiske tilnærmingen, er at man skal kunne følge, om nødvendig gjenta, undersøkelsen jeg har gjort.

Det må likevel påpekes allerede i innledningen av kapittelet at historien er åpen for tolkninger av ulike slag. I en perfekt verden hadde presentasjonen av historien vært nøytral og objektiv, men slik vil den aldri være. Det gjelder også for denne oppgaven. Datamaterialet og kildene som er inkludert, også de som jeg har unnlatt å ta med i oppgaven, er et resultat av mine subjektive valg. Likevel har målet hele tiden vært å forsøke etter beste evne å unngå å bli partisk i min fremstilling, ei heller presentere noe som ikke kan understøttes av kilder og/eller dokumentert datamateriell.

3.1.1 Dikursanalyse

Hva gjelder design på oppgaven, vil den orienteres rundt en historisk analyse av det utvalgte datasettet. Dette innebærer å se hvordan for eksempel hendelser eller organisasjoner har endret seg eller utviklet seg over tid.⁷³ I lys av min problemstilling er jeg nødt til å stille noen elementære spørsmål for å komme nærmere et svar på denne. Disse to spørsmålene danner grunnlag for beskrivelsen av fremgangsmetoden i analysedelen.

1) *Hvorfor har jeg valgt akkurat disse kildene?*

Her er svaret at det finnes et stor omfang av tilgjengelige kilder som kan være hensiktsmessig for å besvare min problemstilling. Utvelgelsen av det datamaterialet jeg faktisk har valgt bør derfor redegjøres for nøye. Min empiri består av fire politiske taler, alle holdt av AUF-ledere i tiden etter 22.juli. De fire politiske talene er holdt på Utøya den 22.juli hhv i 2012, 2015, 2020 og 2021. Begrunnelsen for disse fire årstallene er enkel: det er det første året den nye AUF-lederen har sin tale ifbm de årlige minnesmarkeringene på Utøya. Bakgrunnen for at jeg har

⁷³ Dawson R. Hancock og Bob Algozzine, *Doing case study research : a practical guide for beginning researchers*, Third edition. ed. (New York: Teachers College Press, 2017).s.37

valgt akkurat disse politikse talene, var at jeg i størst mulig grad ønsket en lik ramme rundt talen. På denne måten kan jeg bedre belyse eventuelle endringer. Det å være leder for AUF er et stort ansvar, spesielt i tiden etter 22.juli. Uavhengig av hvordan en selv ble påvirket av terroren på Utøya 22.juli 2011, må man som leder forholde seg til det. Man må lytte til og respektere en medlemsmasse der veldig mange var - og er - direkte berørt, og man må forvalte et minne om de døde. I tillegg må man også tilrettelegge for videre politisk aktivitet, både internt i partiet og på Utøya. Som ledere for AUF representerer du også en hel organisasjon hver gang du uttaler deg.

2) *Hvordan vil jeg velge ut informasjonen fra det utvalgte datamaterialet? Hvilken fremgangsmåte benytter jeg meg av?*

Metoden jeg benytter for å analysere de utvalgte talene er ved å gjennomføre en diskursanalyse. Prosessen ved å velge analysemodell har vært både omfattende og utfordrende. Spesielt utfordrende har det vært å finne en modell som skulle romme det jeg ønsket å få ut av min analyse; nemlig muligheten til å belyse endring i minne om terrorangrepet internt i AUF. Jeg valgte til slutt diskursanalyse av den grunn at jeg anser mitt tekstutvalg som tekster som har et tydelig subjekt, og der språkbruken forteller mye om innholdet. Dette er taler (tekster) som er produsert av politikere, med mål om å argumentere, påvirke og vekke følelser. Ved å anvende analysekriterier som belyser språkbruket for å få frem poeng og meninger, kan man også på en god måte belyse endringer. En hensiktsmessig metode for å gjøre nettopp dette, er ved å anvende diskursanalyse. En diskurs kan defineres på flere måter. James Paul Gee, professor i literacy studies ved Arizona State University, definerer det slik:

A discourse is a socially accepted association among ways of using language and other symbolic expressions, of thinking, feeling, believing, valuing, and acting, as well as using various tools, technologies, or props that can be used to identify oneself as a member of a socially meaningful group or "social network" ⁷⁴

⁷⁴ A. Lee, *Social Linguistics and Literacies - Ideology in Discourses, Critical Perspectives on Literacy and Education*, vol. 36 (Camberwell: Camberwell: Australian Council Educational RES Limited 1992). s. 143

Det finnes veldig mange tilnærminger til diskursanalyse som metode. Generelt sett kan vi si at en diskursanalyse er studiet av språket i bruk.⁷⁵ Man kan ha ulike lingvistiske tilnærminger, men felles er ofte at vi søker etter en mening i teksten. Gee søker etter mening gjennom å se på hvordan man integrerer måten man sier noe på (informerer,) gjør noe (handling,) og oppfører (identitet) seg. Måten man kan gjennomføre en diskursanalyse er i følge Gee ved å enten ha en deskriptiv eller kritisk tilnærming. Der den deskriptive forsøke å beskrive innhold og struktur i språket, forsøker den kritiske analysen å betrakte språket som en sosial praksis som synliggjør maktposisjoner, (u)likheter, politiske standpunkter og sosial status. Språket som blir brukt blir altså betraktet i lys av at det aldri er «nøytralt,» og bør dermed analyseres i lyst av et kritisk perspektiv.⁷⁶

En av de viktigste grunntankene innenfor kritisk diskursanalyse handler om hvordan språk i bruk aldri kan være et nøytralt medium. Diskurser er måter å representere på.⁷⁷ Den som produserer diskursen har til alle tider et bestemt perspektiv på den verden som han/hun er en del av, og dette vil påvirke ordvalg og måten man omtaler noe på. For eksempel vil det være av stor betydning for enkelte om man omtaler 22.juli som en «hendelse» fremfor et «terroangrep.» Også grammatiske strukturer vil være med å påvirke. Forskjellen på «bomben gikk av i Regjeringskvartalet» og «terroristen detonerte bomben i Regjeringskvartalet» kan for eksempel være interessant å bemerke i en analyse. Det er altså forbindelsen og sammenhengen mellom disse valgene som blir tatt hva gjelder ordvalg, grammatiske strukturer og retorikk som er interessante å belyse i en kritisk diskursanalyse. Språkbruket kan i så måte være både styrkende og/eller svekkende for maktforhold, sosiale forhold eller et narrativ.

Ved å analysere taler fra de ulike AUF-lederne, som alle har vært ledere for organisasjonen i tiden etter terrorangrepet, kan man peke på ulike måter å omtale og betegne f. eks angrepet, terroristen eller samfunnsresponsen. Disse fire lederne har kjennskap til, og representerer i så måte det som rører seg i organisasjonen som helhet. De taler på vegne av langt flere enn seg selv. De tilbyr fire ulike diskurser, hvor språket deres vil være av stor betydning for hvordan man minnes en traumatisk hendelse som faktisk 22.juli var for veldig mange. De representerer også fire ulike tidsperioder i fortellingen om 22.juli. Det vil dermed være interessant å

⁷⁵ James Paul Gee, *An introduction to discourse analysis : theory and method*, 4th ed. (London: Routledge, 2014). s. 8

⁷⁶ Gee, *An introduction to discourse analysis : theory and method*. s. 9

⁷⁷ Joar Skrede, *Kritisk diskursanalyse* (Oslo: Cappelen Damm akademisk, 2017). s. 35

analysere deres fire taler i lys av den kontekstuelle rammen som kan ha vært med å påvirke en endring i minnet om 22.juli internt i AUF.

Jeg kommer til å ta utgangspunkt i Gee sin modell for kritisk diskursanalyse, hentet fra boken «*An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method.*» I dette analyseredskapet presenterer Gee syv «building tasks» for å analysere språk i en tekst: «significance,» «activities,» «identities,» «relationships,» «politics,» «connections» og «sign systems and knowledge.»⁷⁸ Gee sammenligner det hele med byggingen av et hus, og «building tasks» viser i så måte til hvordan språket vårt kan være med å bygge (og dekonstruere) viktige elementer som relasjoner, identiteter og ulike forbindelser. I følge Gee konstruerer vi syv ulike virkelighetsområder når vi kommuniserer med andre. De syv «building task» er likevel ikke gjensidig utelukkende, og man anvender ofte flere simultant.

Jeg har valgt å gjøre noen tilpasninger til modellen i min analysebruk, da ikke alle kategoriene var like hensiktsmessige å inkludere i analysen. Analyseredskapet mitt vil dermed bestå av:

1. Signifikans (significance) – språket vårt blir anvendt for å tillegge mening og/eller verdi. Gee omtaler det slik: «*we make mountains out of mole hills.*»⁷⁹ Hvordan benyttes språket til å gi noen spesifikke momenter mer eller mindre mening, og på hvilken måte?
 - a. Diskursanalytisk spørsmål: Hvordan blir denne talen brukt til å gi noe spesifikt i møte med 22.juli-terroren spesielt mye eller lite verdi?

2. Aktivitet (practices/activities) – språk brukes også til å engasjere til en eller annen form for aktivitet. Det kan for eksempel være å love noe eller å oppmuntre til noe. Med «aktivitet» menes en sosialt anerkjent, og institusjonell eller kulturell støttet oppførsel som vanligvis innebærer en form for aktivitet.

⁷⁸ Gee, *An introduction to discourse analysis : theory and method.* s. 17-20

⁷⁹ James Paul Gee, *How to do discourse analysis : a toolkit*, 2nd ed. (New York: Routledge, 2014). s. 95

- a. Diskursanalytisk spørsmål: Hvilken aktivitet oppmuntres det til i denne talen? På hvilke måte blir AUF, tilhørerne eller samfunnet som helhet oppmuntret til å engasjere seg på en spesifikk måte?

3. Identitet (identities) – vi bruker språk til å tre inn i spesifikke roller, eller for å skape en identitet.
 - a. Diskursanalytisk spørsmål: Hvilken identitet eller rolle tar subjektet i denne teksten ved hjelp av språket sitt? Som AUF-leder, hvilke spesifikk rolle tar han/hun på seg i omtale av 22.juli-terroren? I tillegg; hvilke indentitetskonstruksjoner skapes det i form av fellesskapet AUF? I bruken av begrepet «vi» - hvem er dette «vi»?

4. Politikk (politics – the distribution of social goods) – vi bruker språket vårt for å uttrykke våre perspektiver eller vårt syn på fordelingen av sosiale goder. Med en gang avsender omtaler noe, direkte eller indirekte, som adekvat, normalt, bra eller dårlig, presenterer han/hun også sine perspektiver på noe politisk.
 - a. Diskursanalytisk spørsmål: Hvordan kommer subjektets mening om samfunnet til uttrykk ved bruk av språk? Hvordan kommer det politiske aspektet i selve terroangrepet til uttrykk fra subjektets side?

5. Forbindelser (connections) – vi bruker også språket vårt til å knytte utvalgte ting sammen, eller å skape mye eller lite relevans i møte med andre ting.
 - a. Diskursanalytisk spørsmål: Hvordan blir språket brukt for å skape forbindelser eller avstand til andre ting? Etablerer AUF-lederne forbindelser til andre traumatiske hendelser, terrorangrep, nasjonale tragedier, eller andre lignende hendelser?

Subjektet i denne sammenhengen vil følgelig være personen som holder talen. Det vil dermed være fire ulike subjekt i fire ulike analyser. Jeg har valgt å utelate to av James Paul Gee sine kategorier. Disse to er «forhold» (relationships) og «signs systems and knowledge” Den siste

kategorien handler om hvordan man kan fremheve eller neglisjerer spesielle systemer i språket. For eksempel bruken av et bilde fremfor å forklare med ord, eller bruken av engelsk fremfor spansk i en spesiell situasjon. Dette finner jeg ikke særlig relevant i analyse av de politiske talene som utgjør min empiri, da språket er forholdsvis likt formalisert og ritualisert innenfor den sjangeren som politisk tale er. Grunnen til at «forhold» er utelatt, er fordi jeg anser det som overlappende for funnene jeg har gjort under kategorien «forbindelser.»

3.1.2 Claudia Lenz narrativ-typologi

Tekstene jeg benytter meg av i analysen er fire stort sett like tekster, eller taler, hva gjelder lengde og rammer rundt. Men selv om de fysiske rammene er like, er konteksten forskjellig fra de ulike årene. Da blir bruken av språk det som er med å belyser de konkestuelle ulikhetene, samt endringer i tilnærming til terrorangrepet.

Etter at jeg har analysert tekstene i lys av James Paul Gee sine building tasks, ønsker jeg å kategorisere funnene mine i Claudia Lenz sin narrativ-typologi. Dette gjør jeg for å bedre kunne redegjøre for hvordan og hvorfor en endring i omtale har skjedd. Gjennom å kategorisere funnene mine inn i denne typologien, kan jeg lettere se mønster, likheter og ulikheter. Den er til hjelp for å forstå kontekst og tilnærming til terrorangrepet språklig.

Typologien til Lenz har flere fordeler: For det første, og det viktigste for min oppgave, er det faktum at Lenz har gjennom sin forskning empirisk vist hvordan 22.juli har blitt fortalt ulikt i en bredere offentlighet. Det er konkrete, empiriske funn som har dannet grunnlaget for å danne denne typologien. Et relevant spørsmål for meg ved anvendelsen av denne typologien blir da om jeg klarer å gjenkjenne noen av disse typologiene i AUF som fellesskap. Har minnekulturen og de ulike minnefellesskapene som kommer til uttrykk vært identiske med narrativene Lenz skisserer? Har AUF lent seg spesielt på et narrativ? For det andre så er dette forskning som stadig er tilbakevendende i sin omtale og bruk. Både Halvard Notaker,⁸⁰ Anne Gjelsvik,⁸¹ og Anders Jupskås⁸² viser til denne typologien som hensiktsmessig for å forstå minnearbeidet etter 22.juli. I tillegg fungerer typologien som en fin kategorisering for å belyse kontraster i narrativene over tid. Nettopp tidsaspektet er svært viktig i analysen min, da disse

⁸⁰ Notaker, *Arbeiderpartiet og 22. juli*. s.190

⁸¹ Anne Gjelsvik, "Ingen vanlig kinoopplevelse," *Norsk medietidsskrift* 26, no. 2 (2019), <https://doi.org/10.18261/ISSN.0805-9535-2019-02-03>. s.4

⁸² Solheim og Jupskås, "Consensus or Conflict? A Survey Analysis of How Norwegians Interpret the July 22, 2011 Attacks a Decade Later." s.110

fire talene blir holdt med ett, fire, ni og ti års mellomrom. Typologien er tidligere omtalt i oppgaven, men vil bli redegjort for grundigere her:

Demokratifortellingen.

I demokratifortellingen forstås fortiden i all hovedsak slik: Terroren var et angrep mot demokrati og toleranse. Dette er en bred og generell forståelse, som ikke nødvendigvis er rettet inn mot AUF eller Arbeiderpartiet som politisk parti, ei heller den politikken og/eller ideologien de representerte. Svaret på terroren var at terroristen ikke skal få ha makt til å ødelegge disse særnorske verdiene, men tvert i mot skal tapene, traumene og ofrene være en påminnelse om viktigheten av å stå opp for – og styrke – dem.⁸³ Fortellingen fikk sitt konkrete og praktiske utspinn under rettsaken mot Breivik, der det ble insistert på at demokratiet forpliktet oss til å følge de resstatlige prinsippene, og ikke nære opp rundt hevn av noe slag. Man forsøkte i størst mulig grad å tegne et bilde av Breivik som en ensom ulv.

Kjærlighetsfortellingen

I kjærlighetsforellingen står terrorens destruktivitet i sentrum. Dens ødeleggelse karakter, dens brutalitet, og hatet den representerer blir besvart med kjærlighet. Ondskapen må trumfes med kjærlighet. Kjærlighetsfortellingen kom raskt og tydelig til uttrykk i de umiddelbare og spontante minnesmerkene som oppstod i dagene etter terroren.⁸⁴ Det norske folk følte et behov for å uttrykke medfølelse, medlidenhet og kjærlighet til de som var hardest rammet. Det kjente begrepet til den unge AUF-eren Helle Gannestad: «*hvis én mann kan skape så mye hat, tenk hvor mye kjærlighet vi kan skape sammen*»⁸⁵ er et godt eksempel på en «overskrift» for denne fortellingens karakter i tiden etter terrorangrepene. «Vi-et» er sentralt her. Det var vi alle som ble angrepet, av en enkeltperson. Kjærlighetsfortellingen sentrerer seg rundt dette «vi-et» og enheten.⁸⁶

Mangfoldsfortellingen

Denne fortellingen skiller seg fra de to første fortellingene med at den inviterer til debatt om hvem og hva som faktisk ble angrepet. Hovedsynet innenfor denne fortellingen er at det var

⁸³ Lenz, "22. juli-fortellinger og for-hand-lingen om hva terroren skal bety for fremtiden." s. 96

⁸⁴ Lenz, "22. juli-fortellinger og for-hand-lingen om hva terroren skal bety for fremtiden." s. 97

⁸⁵ VGnett, "Kjærlighetsbudskapet sprer seg i alle kanaler," VG (Oslo), 24.07.2011 2011, besøkt <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/E6yVI/kjaerlighetsbudskapet-sprer-seg-i-alle-kanaler>.

⁸⁶ Lenz, "22. juli-fortellinger og for-hand-lingen om hva terroren skal bety for fremtiden." s.98

det flerkulturelle Norge, og de som er tilhengere av dette synet, som ble angrepet.⁸⁷ Multikulturalismen og innvandringspolitikken som Arbeiderpartiet og AUF sto for var en direkte årsak til at nettop de ble angrepet. Breivik forsvarte altså handlingene sine om at det var et forsvar av norsk kultur og det norske urfolk.⁸⁸ Responsen blir da å forsvare mangfoldet og flerkulturaliteten som finnes i Norge. Et nytt norsk «vi» må favne om alle, og da spesielt muslimene, som Breivik mente utgjorde en stor trussel for det norske land.⁸⁹

Beredskapsfortellingen

Denne fortellingen sirkulerer primært rundt det faktum at beredskapen i Norge var for dårlig rustet til å aggere på et terrorangrep. Den var så mangelfull at det er en direkte årsak til at flere ikke ble reddet på Utøya fredag 22.juli 2011. Skyldspørsmålet står sentralt her, og det samme gjør erkjenneslen av at veldig mye kunne vært forhindret ved bedre og tidligere respons, såkalte kontrafaktiske spørsmål.⁹⁰ Responsen innenfor denne fortellingen handler om at alt vi sa «kunne blitt gjort bedre» bør være en direkte forpliktelse for fremtiden. 22.julikommisjonen sin rapport som ble publisert i august 2012, har vært viktig for denne fortellingen. Den foksuerte i liten grad på de ideologiske motivene til Breivik, men i større grad på hva som ble gjort og hva som burde blitt gjort annerledes.⁹¹

Jeg har oppsummert de ulike narrativene i tabellen nedenfor. Tabellen sier noe om hvordan terroren blir omtalt, hvordan responsen var i den første tiden etterpå, og hvordan de ulike fortellingene kommer til uttrykk. I tillegg sier den noe de ulike identifikasjonene – «vi-et». Denne tabellen vil ligge til grunn i min analyse, og vil benyttes i andre ledd av analysen. Her vil jeg forsøke å se om jeg kan gjenkjenne en eller flere av disse fortellingene i AUF-lederne sine taler. Er det stort sett samme narrative ett, fire, ni og ti år etterpå, eller har vi sett en endring i narrativ som blir presentert fra AUF-lederne?

⁸⁷ Lenz, "22. juli-fortellinger og for-hand-lingen om hva terroren skal bety for fremtiden." s. 100

⁸⁸ 22.juli-senteret, 22.juli-senteret blogg, (Oslo 2016).

https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/blogs.dir/251/files/2017/06/Oppgave_Motiv-1.pdf

⁸⁹ Lenz, "22. juli-fortellinger og for-hand-lingen om hva terroren skal bety for fremtiden." s. 100

⁹⁰ Lenz, "22. juli-fortellinger og for-hand-lingen om hva terroren skal bety for fremtiden." s. 102

⁹¹ Lenz, "22. juli-fortellinger og for-hand-lingen om hva terroren skal bety for fremtiden." s. 102

Narrativ	Omtale av terroren	Respons	Kommer til uttrykk i	Identifikasjon:
Demokratifortellingen	Terroren var et angrep på demokratiet vårt. På toleransen i samfunnet. Det var et angrep på oss som samfunn.	Gjerningsmannen skal ikke få ødelegge de verdiene Norge er tuftet på. Vi må stå opp for verdiene våre, og svare med mer åpenhet, mer toleranse, mer demokrati – men ikke naivitet.	Jens Stoltenbergs første taler i tiden etter terroren	Det demokratiske «vi.» Ikke et partipolitisk, men et bredt, demokratisk vi.
Kjærlighetsfortellingen	Terroren var utført av en enkeltperson, og hans hat, mot et helt folk.	Terrorens brutalitet og ødeleggelse må møtes med det sterkeste våpenet vi har: kjærlighet og samhold.	Kronprins Haakon ⁹² tale 25.juli 2011. Helle Gannesatd sin tweet 22.juli 2011. ⁹³	Universell. Gjelder alle.
Mangfoldsfortellingen	Terroren var et angrep på mangfoldet og flerkulturaliteten som fantes i Norge. Spesielt fokus på at det var muslimer Breivik mislikte sterkest.	Styrke det norske mangfoldet. Skape et nytt «norsk vi» der enda flere føler seg som en del av det.	De spontante minnesmerkene der flere med flerkultruell bakgrunn bidro med minnemateriale. 22.juli senteret og Utøya. Når flere svarte med å synge «Barn av regnbuen» under	Et spesifisert «vi.» «Vi» er det flerkulturelle Norge.

⁹² Det norske kongehus, Kronprinsens appell på Rådhusplassen, 25.07.2011 2011, Det norske kongehus, Oslo, <https://www.kongehuset.no/tale.html?tid=92966>.

⁹³ VGnett, "Kjærlighetsbudskapet sprer seg i alle kanaler."

			rettsaken til Breivik i 2012. ⁹⁴	
Beredskapsfortellingen	Fokus på at Norge ikke var forberedt på terror. Bygger på det kontrafaktiske; «hva hvis?»	Alt som vi sa burde blitt gjort annerledes, bør være en forpliktelse for fremtiden.	Gjørsv-kommisjonen	Et «vi» som er i risiko. «Vi» som er utsatt for nye angrep fra forskjellige hold, «vi» må styrke beredskapen.

Tabell 3: Tabell med oversikt over Claudia Lenz sin narrativ-typologi

Til slutt i analysedelen min, ønsker jeg å drøfte funnene mine i lys av det teoretiske rammeverket. Her ønsker jeg å se på funnene jeg har gjort opp mot de sentrale begrepene som jeg har redegjort for i teoridelen. Dermed blir all empirien jeg har analysert i en tre-steps-modell. Styrken med dette er at jeg da både kan belyse diskursendringene, samtidig som jeg kan sette det inn i de aktuelle kontekstene som var for forut for talene.

I hvilken grad finner jeg for eksempel igjen de ulike narrativene til Lenz etter ett, fire, ni og ti år? Disse fortellingene som er etablerte, og som beviselig har ulike minnefellesskap knyttet til seg, hvilke av disse fortellingene er førende og eventuelt fraværende i AUF-lederen sine politiske taler? Ved hjelp av å drøfte disse funnene opp mot det teoretiske rammeverket, kan det også være med å skape en teoretisk forståelse av den endringen som har skjedd. Jeg har illustrert og oppsummert fremgangsmåten ved hjelp av tabellen nedenfor:

⁹⁴ Helge Carlsen og Peter Svaar, "Vil ta «Barn av regnbuen» tilbake," *NRK* (Oslo), 23.04.2012, https://www.nrk.no/227/artikler/vil-ta-_barn-av-regnbuen_-tilbake-1.8094642.

ANALYSERE (GEE)		KATEGORISERE (LENZ)	DRØFTE
Signifikans	EMPIRI →	Kjærlighetsfortellingen →	Individuelt minne Kollektivt minne
Aktivitet		Demokratifortellingen →	
Identitet		Mangfoldfortellingen →	Kommunikativt minne Kollektivt minne
Forhold		Beredskapsfortellingen →	
Politikk			

Tabell 4: Fremgangsmåte for analysen i denne oppgaven

3.2 Empiri

I tiden etter terrorangrepene i 2011 har AUF hatt fire ledere; Eskil Pedersen (2011-2015,) Mani Hussaini (2015-2018,) Ina Alvilde Rangønes Libak (2018-2019,) og Astrid Willa Eide Hoem (2019 – d.d.) Alle disse fire AUF-lederen har stått i ledelsen av en ungdomsorganisasjon som ble hardt og brutalt rammet av terroren i 2011.

Deres fire taler, som de alle har holdt på Utøya på offisielle årsmarkeringer siden terroren, utgjør min empiri i denne oppgaven. Talene ble holdt i hhv. 2012, 2015, 2020 og 2021. Talene ble transkribert av meg i tidsperioden 13.-15. september 2021. De vil bli kontekstualisert før hver analyse, der jeg spesifikt vil fokusere på den politiske konteksten, 22.juli i mediebildet, samt situasjonskontekst i forkant av hver tale.

4. Analyse

4.1. Eskil Pedersen, Utøya 2012

Politisk kontekst

Da Eskil Pedersen holdt sin minnetale på Utøya 22. juli 2012, var det gått ett år siden terroren hadde rammet landet, organisasjonen, og ham selv. I intervjuer gjort noen år senere, har Pedersen selv ytret at han opplevde det året som svært utfordrende.⁹⁵ Samme høsten som terroren rammet, var det kommunestyre-og fylkestingsvalg. Valgkampen ble satt på pause frem til lørdag 13. august.⁹⁶ Arbeiderpartiet gjorde etter hvert et godt valg, med 31,7 % av stemmene.⁹⁷ Valgets største vinner var Høyre, mens FrP opplevde sterk tilbakegang. Dette var første året prøveordningen om at 16-åringer kunne stemme, og dette ble gjennomført i tjue av landets kommuner.⁹⁸ Debattklimaet i denne valgkampen var anspent. Arbeiderpartiet satt i den posisjonen at de selv styrte, og ønsket å drive valgkamp for videreføringen av, en regjering som var blitt målrettet angrepet for dens politikk og ideologi. Fra fredag 22.juli frem til valgdagen mandag 12.september, var det drøyt syv uker. Siden valgkampen ble besluttet pauset frem til 13.august, var det i realiteten bare fire uker med aktiv valgkamp. I denne tiden var det flere som fortsatt var sterkt preget, og ordlyden rundt 22.juli handlet i stor grad om mennesker i sjokk, vantro, sorg og sympati for ofrene og AUF spesielt. Også for politiske meningsmotstandere kom dette til uttrykk. Siv Jensen uttale dagen etter terroren at: «*I dag er vi alle AUF-ere*»⁹⁹ Likevel tok det ikke lang tid før valgkampen bar preg av et debattklima som var utfordrende å navigere i. Den samme Siv Jensen ytrer seg om dette 16. august:

«– Jeg skjønner at veldig mange mennesker umiddelbart etterpå reagerer i affekt og er veldig følelsesladet i forhold til dette. Men jeg tror ingenting på at det norske folk plutselig har blitt sosialister. Det handler egentlig bare om å få tilbake debatten som vi hadde før»¹⁰⁰

⁹⁵ Grete Ingebjørg Berge, "Går av som AUF-leder," *NRK* (Oslo), 20.03.2014 2014, <https://www.nrk.no/vestfoldogtelemark/gar-av-som-auf-leder-i-oktober-1.11618393>.

⁹⁶ Liv Skotheim og Krister Hoaas, "Valgkamp innstilt til midten av august," *Bergens Tidene* (Bergen), 25.07.2011 2011, <https://www.bt.no/nyheter/innenriks/i/1qqOX/valgkamp-innstilt-til-midten-av-august>; Notaker, *Arbeiderpartiet og 22. juli*. s. 76

⁹⁷ Valgresultat.no, Tall for hele Norge - kommunestyrevalg 2011, (2011).

⁹⁸ SNL - https://snl.no/Kommunestyre-_og_fylkestingsvalget_2011

⁹⁹ Kristiane Mauno Krystad, "I dag er vi alle AUF-ere," *Dagsavisen*, 04.08.2011 2011, <https://www.dagsavisen.no/kultur/2011/08/04/i-dag-er-vi-alle-auf-ere/>.

¹⁰⁰ NTB, "Siv Jensen håper AP-sympatien tar slutt," *NRK* 2011, <https://tinyurl.com/2p8c39zu>

Arbeiderpartiets partisekretær Raymond Johansen svarte med at han ikke ønsket å gå inn i detaljene i Jensens argumentasjon, siden alle ofrene fra Utøya enda ikke var gravlagt. Arbeiderpartiets ordfører kandidat i Bergen, Marte Mjøs Pedersen, uttalte i midten av august at: «*Arbeiderpartiet har ikke vært et politisk parti de siste tre ukene. Vi har vært en omsorgsorganisasjon*»¹⁰¹ Arbeiderpartiet, under ledelse av statsminister Jens Stoltenberg, virket å finne denne balansegangen mellom å sørge og drive valgkamp krevende. Eskil Pedersen har i ettertid satt ord på et sinne som bygget seg opp i denne første tiden. Allerede da Arbeiderpartiets sentralstyre møttes i august hevet Pedersen stemmen for å ta et oppgjør med Fremskrittspartiet og deres holdning i møte med innvandringsdebatten.¹⁰²

22.juli i offentligheten

Våren 2012 startet også rettsaken mot Anders Behring Breivik. Dette ble en svært belastende og omfattende prosess for mange av de pårørende, etterlatte og etterlatte i og rundt AUF. Her var det flere AUF-ere som vitnet.¹⁰³ Da dagen for ettårsmarkeringen kom, var enda ikke dommen falt.

På det året som var gått siden terrorangrepet, var det blitt holdt en rekke minnesmarkeringer i tiden etterpå. Det mest kjente er nok rosetoget i Oslo den 25.juli 2011. Her ble det anslått at så mange som 200 000 mennesker hadde tatt til gatene.¹⁰⁴ De fikk høre statsminister Jens Stoltenberg si: «*I kveld skriver det norske folk historie. Med det sterkeste av alle verdens våpen, det frie ord og demokrati, staker vi ut kursen for Norge etter 22. juli 2011.*»¹⁰⁵ Også kronprins Haakon Magnus holdt tale, hvor det sitatet som har blitt stående igjen derfra er: «*I kveld er gatene fylt av kjærlighet. Vi har valgt å besvare grusomhet med nærhet. Vi har valgt å møte hat med samhold. Vi har valgt å vise hva vi står for.*»¹⁰⁶ Dette tydeliggjør den umiddelbare responsen fra både regjering og kongehus; 22.juli-terroren skulle bli møtt med demokrati, åpenhet og kjærlighet.

¹⁰¹ Notaker, *Arbeiderpartiet og 22. juli*. s. 75

¹⁰² Notaker, *Arbeiderpartiet og 22. juli*. S. 143

¹⁰³ Øyvind Bye Skille, Camilla Waernersen, m.fl, "Her er hele vitnelisten til rettsaken mot Breivik," *NRK*, 16.03.2012 2012, <https://www.nrk.no/norge/hele-vitnelisten-1.8038691>.

¹⁰⁴ Leif Stang og Marte Ericsson Ryste, "Markeringene etter terrorangrepene i Norge 22. juli 2011," *SNL* (2017). https://snl.no/Markeringene_etter_terrorangrepene_i_Norge_22._juli_2011.

¹⁰⁵ Regjeringen.no, Tale på Rådhusplassen i Oslo, (Oslo 2011).

¹⁰⁶ Kongehuset.no og Det Norske Kongehus, Kronprinsens appell på Rådhusplassen, (Oslo 2011).

I tillegg, og i sammenheng med årsmarkeringen, blusset debatten om minnested opp for fullt. Debatten handlet i stor grad om minnestedet ved Utøya, om lokalisering, utforming og organiseringen av arbeidet. Spesielt var det flere av de berørte naboene til øya som ytret seg sterkt, både i interne diskusjoner, men også i det offentlige ordskiftet.¹⁰⁷

Jørgen Watne Frydnes, som var blitt ansatt som daglig leder for Utøya, og var ansvarlig for gjenreisningen av øya, omtalte det hele som en situasjon med store spenninger, og der flere AUF-ere og ansatte på Utøya opplevde prosessen som urettferdig.¹⁰⁸

Situasjonskontekst

Eskil Pedersen talte i «Bakken,» som var det vanligste stedet å ha politiske taler på Utøya. Det var en av få plasser som kunne huse alle de hundrevis av leirdeltakere. De som var til stede på Utøya denne dagen, var etterlatte og berørte fra året før. Det var rundt tusen mennesker som samlet seg på øya denne søndags formiddagen.¹⁰⁹ I tillegg til AUF-erne, var også samtlige av Arbeiderpartiets statsråder, lederen for det danske socialdemokratiske partiet Helle Thorning-Schmidt, og Stefan Löfven fra Sosialdemokraterna i Sverige. På bilder fra denne dagen ser man Eskil Pedersen sitte sammen med Jens Stoltenberg og Gro Harlem Brundtland.¹¹⁰ På denne tiden var det ikke gjenopptatt noe leiraktivitet eller politisk aktivitet på øya enda. Talen til Pedersen varte i ca. åtte og et halvt minutt. Debatten som hadde rast i mediebilde angående rettsaken, mediedekning, Stortinget sine egne beredskapsdebatter, den betente utredningen om minnesteder ble ikke omtalt i det hele tatt.

¹⁰⁷ NTB, "Naboer går til søksmål om ikke Utøya-minnested stanses," *Aftenposten*, 01.04.2014 2014, <https://www.aftenposten.no/norge/i/G13lm/naboer-gaar-til-soeksmaal-om-ikke-utoeya-minnested-stanses>, Tonje Bergmo og Eirin Venås Sivertsen, "Naboer vil ikke ha minnesmerke," *NRK*, 14.03.2014 2014, <https://www.nrk.no/kultur/naboer-raser-mot-minnesmerket-1.11603123>, Reidar Spigseth, "Minnesmerke vekker reaksjoner," *Dagsavisen*, 15.03.2014 2014, <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2014/03/15/minnesmerke-vekker-reaksjoner/>.

¹⁰⁸ Jørgen Watne Frydnes, *Ingen mann er en øy*, 1. utgave. ed. (Oslo: Res Publica, 2021). s. 121

¹⁰⁹ Abbe-Cathrine Reuter Dahl og Kirsti Falch-Nilsen, "- La oss ære de døde ved å glede oss over livet," *NRK* (Oslo) 2012, https://www.nrk.no/norge/slik-var-minnemarkeringen-for-22_7-1.8254538.

¹¹⁰ *Flickr*, (Arbeiderpartiet, 2012).

4.1.1 Diskursanalyse – Eskil Pedersen

Sitater som er gjengitt i kursiv er hentet fra transkripsjonen av Eskil Pedersen tale fra 22.07.2012

1. Signifikans

De to gjennomgående hovedtemaene i denne talen er 1) omtale av ofrene 2) trøst til de etterlatte. Eskil Pedersen bruker mye tid på å snakke om de som faktisk mistet livet. «*Vi er her for å minnes våre 69 venner som mistet livet til gjerningsmannens ufattelige ondskap. Vi mistet en del av oss den dagen. Det kan vi aldri få tilbake.*» Det blir gitt oppmerksomhet og tid til å beskrive brutaliteten i angrepet, og Pedersen benytter seg av flere ordvalg som får frem nettopp dette: «*Fredagen det aldri sluttet og regne.*» «*Da lyden av skudd stilnet, stod vi igjen. Sjokkerte, redde og fulle av sorg*» Pedersen stadfester allerede helt i starten at hele grunnen til at de faktisk samles her i dag, er for å minnes de som mistet livet.

Det som også blir tydelig gjennom Pedersens tale, og som kommer til uttrykk allerede i første setning, er verdien av å være sammen. Han åpner talen sin med «*På en vond dag er det godt å være sammen*» Senere i talen sier han «*Vi tar viktige skritt videre i våre liv. [...] Vi hjelper hverandre. Og vi er her i dag.*» Generelt bruker Pedersen mye tid til å snakke direkte til de etterlatte, og spesielt til de som var til stede på Utøya året før, og som kom fra det med livet i behold. «*Ingen av oss var bygget for å møte en slik ondskap. Ikke dere. Ikke jeg. Likevel er vi her i dag. Tilbake på Utøya, ett år etter.*» Det tillegges en særlig verdi at de menneskene som var på øya for ett år siden, faktisk er tilbake på øya denne dagen. Det blir løftet frem som en seier. «*Dere er det klareste svaret på terroreren,*» sier Pedersen om de som fortsatt engasjerer seg. Generelt henvender Pedersen seg direkte til de etterlatte ved flere anledninger, og forsøker å gi en spesiell verdi til disse ved bruk av sitt språk. «*Det er lov å være sint. Det er lov å ikke få toppkarakter på matteprøven. Det er lov å være sliten. Vi er bare mennesker, som alle andre.*»

Det som ikke gis oppmerksomhet, eller gitt betydning i Pedersens tale, er gjerningsmannen selv. Foruten om et par tilfeller der Breivik bare blir omtalt som «han,» nevner Pedersen kun terroristen én gang, og da omtalt som nettopp det: «*terroristen:*» «*Alle er dere beviset på terroristens nederlag*» Fokuset blir her ikke på hva Breivik gjorde, hvem han var, eller hva han kjempet for. Fokuset blir på de som faktisk overlevde og som engasjerte seg videre, og

som Eskil Pedersen da betegner som en bekreftelse på at Breivik faktisk mislykkes med det han forsøkte å oppnå. Dermed blir dette momentet med gjerningsmannen selv tillagt særlig lite verdi og mening. Han skal ikke få lov å spille en stor rolle i måten AUF minnes terroren på.

2. Aktivitet

Hva gjelder bruk av språk som engasjerer til en form for aktivitet, finner jeg spesielt et gjennomgående tema i talen: Eskil Pedersen oppmuntrer flere ganger til videre politisk engasjement. Dette gjelder både for han selv, men vel så mye (og viktig) for de han taler til. Han snakker om en lyst og et pågangsmot til å fortsatt involvere seg i politikken, samt å stå opp for de verdiene som gjerningsmannen angrep. «*Vi tar viktige skritt videre i våre liv. [...] Vi hjelper hverandre.*» og litt senere: «*Ingen kan skremme AUF bort fra våre standpunkt.*» Dette blir også en måte å minnes på. Ved å fortsette å involvere seg, engasjere seg og kjempe for verdiene, minnes (og hedrer) man minnet til de døde. De som spesifikt blir adressert er de tilhørerne som er AUF-ere: «*Dere kjemper for rettferdighet, mangfold og likeverd. Dere er det klareste svaret på terroren.*» Eskil Pedersen minner om hva de opprinnelig var på Utøya for å gjøre, nemlig å «*[...] gjøre en forskjell.*» Det er dette som oppmuntres til å gjøre videre. Eskil Pedersen bruker et språk som signaliserer en forståelse for at mennesker går i ulikt tempo. Likevel er det tydelig at han forsøker å engasjere til å fortsette å kjempe for verdiene de tror på. «*I dag så minnes vi dem. I morgen kjemper vi videre for det de trodde på*» avslutter AUF-lederen talen sin.

3. Identitet

Jeg vil argumentere for at Pedersen tar på seg to viktige roller; en som trøster og en som oppmuntrer. Eskil Pedersen holder en tale som i det hele tatt er ganske personlig. Flere ganger gir han språklige uttrykk for sine egne følelser i møte med terrorangrepet. «*Jeg er så lei meg for at dette skjedde oss*» er en setning som vitner om at han selv plasserer seg inn i narrativet, og ikke forsøker å se det hele utenfra. Flere ganger sier han at han er «*lei seg.*» Han identifiserer seg også i stor grad med ofrene. Han er en av dem. «*Ingen av oss var bygget for å møte slik ondskap. Ikke dere. Ikke jeg.*» Alt dette peker mot at Pedersen forsøker å innta en rolle som en som viser forståelse, men som også ønsker å tilby trøst og oppmuntrende ord. «*Jeg vil takke dere. For motet. For troen på at politikk nytter. For verdigheten.*»

Det er også tydelig at Pedersen ikke går inn på noen spesielt kontroversielle temaer i talen. Når vi er klar over den konteksten talen ble holdt i, kan det tenkes naturlig å adressere uenigheter, politiske prosesser, Breiviks tankegodt, eller konkrete tanker om veien videre for AUF eller Utøya. Pedersen holder språket sitt likevel relativt nøkternt, og adresserer i all hovedsak de etterlatte og pårørende. Han ønsker å innta en rolle som viser omsorg og som gir trøst. *«Vi går i ujevnt tempo. Noen ganger faller vi bakover. Men vi går. Vi hjelper hverandre. Og vi er her i dag. Og dere skal vite at jeg er ufattelig stolt av dere.»* Dette sitatet er tydelig tegn på nettopp dette.

Pedersen bruker konsekvent pronomenet «vi.» «Vi-et» er AUF. Ikke bare AUF-ere som var til stede på Utøya i 2011, men AUF som organisasjon. «Vi-et» er de etterlatte, pårørende og AUF-ere som står igjen for å gjøre det Pedersen omtaler som å *«kjempe videre for det vi tror på.»* Dette «vi-et» blir en kollektiv identitet som det kan være interessant å stille seg spørsmålet: «Hvem er egentlig en del av det, og hvor går dets grenser?» Hele den første delen av talen er det tydelig at «vi-et» er de som faktisk var på Utøya 22.juli 2011. Eksempelvis: *«For et år siden satt vi sammen her i bakken under sommerleiren vi hadde gledet oss til. [...] Da lyden av skudd og så sirener stilnet, stod vi igjen»* Litt senere i talen innlemmer han derimot flere i dette «vi-et.» Det blir utvidet til å også handle om alle er en del av AUF i dag, uavhengig om du var til stede på Utøya eller ikke.

«Noen av dere var på Utøya i fjor, andre er nye fjes. [...] Vi ble angrepet blant annet fordi vi støtter det flerkulturelle samfunnet. Fordi vi elsker mangfoldet. [...] Vi elsker mangfoldet like sterkt i dag. Ingen kan skremme AUF bort fra våre standpunkt.»

På denne måten blir minnet om terroren, og om ofrene, ikke bare et ansvar de som faktisk var til stede har; det har også de som utgjør fremtidens AUF. Her går det likevel en slags «grense» for dette «vi-et.» Det handler i all hovedsak om AUF. Først og fremst de som var på øya ett år i forveien, dernest om de resterende aktive AUF-ere, som også vil utgjøre fremtiden. Pedersen nevner for eksempel ikke samfunnet som helhet, det norske folk, eller andre politiske partier. Verken i en kontekst av at de har et ansvar, eller at det spesifikk angår dem. «Vi-et» handler ikke om så mange andre denne dagen. Eksil Pedersen forsøker i det hele tatt å bruke et språk som hjelper organisasjonen å minnes de døde med verdighet og respekt,

og tar på seg en rolle som en leder som først og fremst minnes de døde med å trøste de etterlatte, og å hedre de døde med løfter om å aldri glemme dem.

4. *Politikk*

Av politisk budskap finner jeg flere av de politiske fanesaker til AUF komme til uttrykk flere ganger. Det er noen politiske fanesaker som har vært nettopp det historisk for AUF, men også fanesaker som var det spesifikt på denne tiden. Politiske saker som er gjenkjennelige for AUF-engasjerte ungdom, men som også i høy grad ble aktualisert etter 22.juli-terroren. Spesifikt så snakker Pedersen snakker om «*rettferdighet, mangfold og likeverd.*» Han holder også frem «*et samfunn hvor vi respekterer hverandre uavhengig av bakgrunn, tro og hudfarge*» Likevel finner jeg liten grad bruk av et polariserende språk, der han ved ingen tilfeller trekker linjer til andre norske politiske partier. Heller ikke adresserer han hatet, rasismen, høyreekstremismen eller ideologien til Breivik. Det politiske aspektet ved selve terrorangrepet kommer ikke til uttrykk i Pedersen sin tale. Fokuset ligger heller på samfunnets, og AUF sin respons på tragedien. «*Vi er tilbake i bakken der vi satt med våre venner for et år siden. I dag så minnes vi dem. I morgen kjemper vi videre for det de trodde på.*»

Eskil Pedersen sier midt i talen at «*troen på politikk nytter.*» Troen på politikken, engasjementet og lysten til å involvere seg, tross de forferdelige hendelsene som hadde skjedd, er det som skinner gjennom som det politiske budskapet til Eskil Pedersen denne dagen. Troen på en bedre fremtid. Troen, og formaningen om, at terroren ikke skal få ødelegge for videre politisk aktivitet og engasjement. Språket til Eskil Pedersen kan i det hele tatt betraktes som et motsvar til Breiviks hendelser. En respons i form av at han har mislykkes med det han håpte å oppnå. «*Vi ble angrepet blant annet fordi vi støtter det flerkulturelle samfunnet. Fordi vi elsker mangfoldet. Han klarte ikke å ta det fra oss.*»

Pedersens siste setning i talen er: «*Han tok noen av de vakreste rosene våre. Men han kan ikke stanse våren.*» Dette vitner om et politisk budskap om å fortsette å kjempe. Det anerkjenner brutaliteten og tragedien som terrorangrepet faktisk var. Likevel blir det språklige bildet om at «han» ikke kan stanse våren ekstra kraftfullt, nettopp fordi at kontrastene blir store. Eskil Pedersen forsøker å bruke terrorens brutalitet til en motivasjon for å kjempe videre. Det som likevel bør poengteres, er det faktum at *hva* dette politiske engasjementet skal

føre til, rent praktisk, ikke kommer til uttrykk. Pedersen nevner aldri spesifikt hvordan de som hører på skal engasjere seg, eller hva de skal gjøre. Det snakkes i forholdsvis store linjer om å «*fortsette å kjempe for mangfoldet*» og «*vi skal gjøre det vi kan for å hedre dere.*» I det hele tatt kommer dette engasjementet til uttrykk gjennom vide, ideologiske konsept. Dette kan tyde på at minnet på sett og vis blir avpolitisert. Det deles verken ut spesifikt skyld eller ansvar, utenom til gjerningsmannen selv. Heller ikke blir det adressert spesifikke politiske kamper som de etterlatte skal ta, men det faktum at å fortsette å kjempe, samt et løfte om å aldri glemme, er det som formanes til om å fortsette å gjøre.

5. Forbindelser

Eskil Pedersen refererer ikke eksplisitt til andre terrorangrep eller lignende hendelser i talen sin. Han sammenligner heller ikke med andre prosesser eller tilfeller i andre land. På denne måten minnes han terroren som noe helt unikt. Likevel benytter han seg av begrepet «terror» flere ganger. Eksempelvis så omtaler han de overlevende som «*de som har blitt ansiktet på ungdom som opplevde terror[...]*» Ved å benytte seg av nettopp dette begrepet ligger det en underliggende sammenligning, og begrepet i seg selv har en påvirkning på måten man minner på. Det at det faktisk var et terrorangrep på norsk jord er unikt i en historisk kontekst. Et annet viktig poeng Pedersen likevel får frem ved hjelp av språkbruken han benytter, er å forsøke å gjøre gjerningsmannen så irrelevant som mulig. Det faktum at det var én manns gjerning som forårsaket alt det vonde på denne øya ett år tilbake, blir ikke gitt oppmerksomhet. Han skaper avstand til gjerningsmannen ved å aldri omtale han med navn. Han nevner aldri noe om han som person, hans tankesett, ideologi, manifest eller utsagn.

Det han derimot ønsker å skape forbindelser til, og i så måte gjøre relevant, er minne om de døde. Han omtaler dem alle som «venner» som han mistet. Han snakker om «*han som skrev navnet til en gutt inn i døra på loven, han som spanderte en hamburger på meg i nattkafeen kvelden før for å slå av en prat, og hun som lånte bort gummistøvlene til sitt største forbilde.*» Videre sier han at alle de 69 ofrene var med på å gjøre Utøya til alt det Utøya er, og at «*vi mistet en del av oss den dagen.*» Måten Eskil Pedersen minnes ofrene på, er ved å snakke om enkeltskjebner og enkeltpersoner. Og at det finnes 69 unike historier som det. Han bruker språket til å knytte enkelthistoriene sammen til en stor fortelling om en tragedie – men og en fortelling om gjenreisning, om nytt håp og et løfte om å aldri glemme: «*Vi skal gjøre det vi kan for å hedre dere. [...] Ingen som er blitt elsket forsvinner*»

4.1.2 Kategorisering og teoretisk drøfting

Når jeg nå skal forsøke å kategorisere denne talen i Claudia Lenz sin narrativ-typologi, er målet å bruke de funnene jeg har gjort i diskursanalysen, og sette analysene sammen for å se de opp mot Lenz sine typologier. Finner vi igjen de ulike fortellingene, og i så fall, finnes det en «ledende» fortellingen i denne talen holdt ett år etter terrorangrepet?

I denne talen vil jeg påstå at kjærlighetsfortellingen er det vi tydeligst kan se kommer til uttrykk. Terrorens destruktivitet og ødeleggelse (og hva han mislykket med å ødelegge) blir adressert. Terroren ble først og fremst utført av en enkeltperson, og det hatet som drev han. Denne «enkeltpersonen» får ikke særlig plass eller oppmerksomhet. Responsen på terroren var kjærlighet og samhold; to av de sterkeste våpnene det norske folk kunne ta opp. Dette er også en fortelling jeg ser kommer til uttrykk flere ganger i den første tiden etter terroren. Blant annet i Kronprins Haakons tale til rosetoget 25. juli, hvor han sier: «*I dag er gatene fylt med kjærlighet*»¹¹¹ Kjærlighetsfortellingen er altså en fortelling som orienterer seg rundt at terroren først og fremst var et uttrykk for hat og ondskap fra en enkeltperson, mens den kollektive responsen av kjærlighet og omsorg, på tvers av politisk ståsted, betegnes av at den er universell. Den angår først og fremst AUF, men og alle andre alle som mener at det er riktig å møte hat med kjærlighet. Ergo kan man hevde at fortellingen er universell – med en bred identifikasjon i det norske folk.

Det er ikke så rart at dette er det dominerende narrative, da det var dette det norske folk i stor grad hadde blitt eksponert for, mye på grunn av Jens Stoltenberg og Arbeiderpartiets egen respons på terroren. Stoltenberg la stor vekt på at dette var et angrep på det norske demokrati, og dets verdier. I tillegg er «*vi-et*» er helt sentralt i Eskil Pedersen sin tale. «*Vi står oppreist.*» «*Vi har klart å overleve.*» «*Vi minnes.*» «*Det var vi som ble angrepet.*» En politisk tilnærming, der en prøver å ansvarliggjøre noen grupper eller mennesker er ikke velkommen i dette narrative.

I tillegg til kjærlighetsfortellingen, kan man også tidvis identifisere det Claudia Lenz omtaler som «demokratifortellingen.» I denne fortellingen omtales terroren som et angrep på demokratiet vårt og på toleransen i samfunnet. I det hele tatt blir angrepet omtalt som et

¹¹¹Kongehuset.no, Short Kronprinsens appell på Rådhusplassen.

angrep på «oss som samfunn.» Responsen på dette vil da være å stå opp for, beskytte, og kjempe videre for de verdiene gjerningsmannen prøvde å ramme. Jens Stoltenberg sitt ofte siterte utsagn om «*mer åpenhet, mer toleranse og mer demokrati. Men aldri naivitet*¹¹²» er et uttrykk for denne fortellingen. Det er et dualistisk perspektiv hva gjelder tid, der en både tar hensyn til samtidens trussel mot demokratiet, men nettopp på grunn av denne trusselen som demokratiet nå har blitt utsatt for, må «vi» kjempe for demokratiet. Her kommer fremtidsaspektet inn. «Vi-et» blir et bredt «samfunns-vi,» det demokratiske samfunns «vi.»

I og med at det kun har gått ett år på tidspunktet talen blir holdt på, vil minnet om terroren naturlig nok fortsatt sitte ferskt i for både Eskil Pedersen og alle som hører på. Det finnes ikke et fastsatt, akseptert, kulturelt minne på denne tiden enda. Eksempelvis er debatten om gjenreisning av Utøya, samt debatten om minnested i Oslo og ved Utøya kai så vidt kommet i gang. Dette er eksempler på forsøk å danne et kulturelt minne, men hvor kontroversene og uenighetene kom til uttrykk i prosessen. Det kommunikative minnet til Eskil Pedersen kommer blant annet til uttrykk i mengden av affeksjon i talen. Utsagn som «*ufattelig ondskap,*» «*sjokkerte, redde og fulle av sorg*» samt «*han tok noen av de vakreste rosene våre*» og «*men han kan ikke stanse våren*» er alle utsagn som vitner om mye følelser knyttet til terrorangrepet. Spesielt dette sjokket var nok noe mange nordmenn kjente seg igjen igjennom de første ukene etter terroren. Ved årsmarkeringen blir man på ny påminnet brutaliteten, uten at det har vært de største politiske diskusjonene rundt angrepet enda. Minnene er ment for å binde sammen, skape fellesskap. Minnene er også svært partiske i den form at det fokuseres nesten utelukkende på de etterlatte og overlevende. Bare affeksjonsverdien av det å være tilbake på Utøya blir tydelig uttrykt, og blir i så måte et godt bilde på et sosialt minne, der et sted transporterer eller kommuniserer noe om fortiden uten at det eksplisitt var intensjonen. Denne talen er likevel en av de første ritualiserte formene for omtale av 22.juli og dets minne. Årsmarkeringen som arrangement, og talen spesielt, er en ritualisert og formalisert form for å omtale et minne på, et kulturelt minne. Måten Eskil Pedersen gjør det på, er på mange måter et produkt av den offentlige debatten som har foregått i Norge det siste året. Det er konsensusorientert, med få eller ingen kontroversielle utsagn eller meninger. Det er lite partipolitisk splittende, og inneholder i stor grad medfølelse, omsorg og trøst i sin retorikk.

¹¹² Regjeringen.no, Tale i Oslo Domkirke, (Oslo 2011).

4.2 Mani Hussaini, Utøya 2015

Da Mani Hussaini holdt sin minnetale på Utøya, fire år etter terroren, var situasjonen en ganske annen enn da Eskil Pedersen holdt sin tale i 2012. Det var første året det ble holdt sommerleir på øya igjen etter terrorangrepet. Dette markerte dermed at øya nå var tatt tilbake for å kunne brukes til politisk aktivitet. Mani Hussaini var ikke selv til stede på Utøya i 2011, men var likefullt en del av AUF. Den sommeren var han på jobb som studentpraktikant ved den norske ambassaden i Abu Dhabi. Da han fikk de første meldingene om skudd på Utøya, booket han første fly og var i Oslo to dager senere. Der gikk han umiddelbart i gang med å besvare telefoner som kom inn til partikontoret fra etterlatte, pårørende og media.¹¹³ Han var i så måte raskt en del av krisehåndteringen av terrorangrepet internt i AUF, men altså ikke selv til stede da det skjedde.

Politisk kontekst

2015 var det også valgår. Et nytt kommune- og fylkestingsvalg sto for døren. Arbeiderpartiet hadde fått ny leder siden sist: Jonas Gahr Støre hadde overtatt etter Jens Stoltenberg. Dette var hans første valg som partileder. Arbeiderpartiet kom fra et valg i 2013 hvor de hadde mistet regjeringsmakten. Den store politiske saken på sommer- og tidlig høst dette året, var flyktningstrømmen fra Syria. Flyktningstrømmen skapte nye spørsmål og nye spenninger i det offentlige ordskiftet. Arbeiderpartiet og AUF hadde i sin vedtaksprotokoll fra landsmøte i 2015 stadfestet at de mente flyktningstrømmen var et «*felles europeisk utfordring, som krever felles europeiske svar*¹¹⁴» De krevde støtte til både Italia og den kommersielle skipsfartens omfattende redningsinnsats i Middelhavet. Siv Jensen hadde åpnet sin valgkamp med et brak i Ålesund, da hun oppfordret til å motarbeide Stortingets vedtak om å hjelpe 8000 syriske flyktninger i Norge.¹¹⁵ I det hele tatt førte denne krisen til at spørsmålet om innvandring ble bragt på banen for fullt igjen. Dette berørte igjen videre spørsmål om et nasjonalt fellesskap, om mangfold og om integrering. I tillegg synliggjorde det spenninger mellom Arbeiderpartiet og AUF. Dette kom særlig til uttrykk på det 65. ordinære landsmøte til Arbeiderpartiet, holdt i april 2015. Her fremmet AUF et krav om å ta imot 10 000 syriske flyktninger, et antall som

¹¹³ Gaute Børstad Skjervø, Eirin Kristin Kjær, og Astrid Huitfeldt, *Aldri tie, aldri glemme - en bok fra AUF, ti år etter terroren* (Oslo: Res Publica, 2021).s.71

¹¹⁴ Arbeiderpartiet, "VEDTAKSPROTOKOLL fra Arbeiderpartiets 65. ordinære landsmøte 16. – 19. april 2015 i Oslo Kongressenter, Folkets Hus, Oslo. ," news release, 19.04.2015, 2015, https://www.arbark.no/eldok/DNA2015_6.pdf.

¹¹⁵ Pål Ertzaas og Magnus Newth, "Mens Frp-Siv oppfordret til syrer-boikott, jobbet andre nordmenn for å hjelpe desperate flyktninger," VG, 16.08.2015 2015, <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Jzo4P/mens-frp-siv-oppfordret-til-syrer-boikott-jobbet-andre-nordmenn-for-aa-hjelpe-desperate-flyktninger>.

var høyere enn det AP hadde innstilt. AUF, med Mani Hussaini i spissen, ønsket å liberalisere AP sin asylpolitikk, og fremmet krav som de selv omtalte som i en «*mer solidarisk retning*»¹¹⁶»

22.juli i offentligheten

På de fire årene som var gått siden 2011, er det spesielt to store prosesser som er verdt å nevne for å gi en god kontekst til talen. Den ene var rettsaken, der Breivik ble funnet tilregnelig og idømt 21 års forvaring. Dommen falt 24.august 2012.¹¹⁷ Den andre prosessen var den såkalte «Gjørsv-kommisjonens» rapport, nemlig den regjeringsnedsatte, uavhengige kommisjonen, som skulle foreta en gjennomgang og evaluering av hendelsene 22.juli. Målet var å trekke lærdom av angrepene. Kommisjonsrapporten var tydelig i sin kritikk. Den hevdet blant annet at angrepene på regjeringskvartalet kunne vært unngått gjennom iverksettelse av allerede vedtatte sikringstiltak. I tillegg presiserte kommisjonen at politiet kunne vært til stede på Utøya mye raskere enn det tilfelle var.¹¹⁸ Det spesielle her var at Arbeiderpartiet på mange måter var på tiltalebenken og offer på samme tid. Det var jo en Arbeiderparti-regjering som styrte landet da beredskapen ikke besto den store prøven. Det var deres regjering, som hadde sittet siden 2005, som hadde det øverste ansvaret for beredskapen i landet. Samtidig var det Arbeiderpartiet, og deres politikk og ideologi, Breivik ønsket å ramme. Breivik uttalte selv i retten at han ønsket å «*strupe rekruteringen*» internt i Arbeiderpartiet.¹¹⁹ Stortinget endte med enstemmig kritikk av myndighetene forut og under terrorhandlingene 22.juli. Jens Stoltenbergs beklagelse i Stortinget ble anerkjent, og den ble omtalt som «riktig og historisk nødvendig.»¹²⁰ Det ble likevel aldri reist en skikkelig debatt om et mistillitsforslag mot regjeringen.

Begge disse prosessene var med på å bidra med et mye mer kritisk blikk på 22.juli. Sjokket og sorgen ble gradvis erstattet med kontrafaktiske spørsmål, kritikk til de ansvarlige, og forsøk på å besvare hvorfor det skjedde. For veldig mange AUF-ere ble rettsaken en psykisk

¹¹⁶ Nilas Johnsen, "Slik vil han presse Ap om asyl- og innvandring," VG (Oslo) 2015, <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/q0Pao/slik-vil-han-presse-ap-om-asyl-og-innvandring>.

¹¹⁷ Tvedt, "Anders Behring Breivik."

¹¹⁸ Marte Ericsson Ryste, "22. juli-kommisjonen," SNL (2021). https://snl.no/22._juli-kommisjonen.

¹¹⁹ Skjervø, Kjær, og Huitfeldt, *Aldri tie, aldri glemme - en bok fra AUF, ti år etter terroren*. S. 115

¹²⁰ Stortinget, Redegjørelse av statsministeren og justis- og beredskapsministeren om regjeringens oppfølging av rapporten fra 22. juli-kommisjonen, (Stortinget, 2012). Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Vedtak/Vedtak/Sak/?p=54347>

belastning. Rettsaken ble gjennomført etter demokratiske prinsipper, og var tilgjengelig, åpen og brutalt ærlig i sin omtale av skadde, drepte og alle ødeleggelsene.

Situasjonskontekst

Også talen til Hussaini på Utøya ble holdt i «Bakken», foran ca. 600 etterlatte og pårørende.¹²¹ Talen varte i ca. syv og et halvt minutt. Dagen etterpå var Hussaini og AUF tilbake på Utøya, denne gangen foran en rekordstor deltakermasse på AUFs sommerleir. Det var over 1000 deltakere på Utøya denne sommeren, den første siden 2011.¹²² Datoen for leirens oppstart ble satt til 23.juli. Dette var bevisst, da AUFs sentralstyre ønsket å tydeliggjøre for organisasjonen at de «*først skulle minnes, så skape nye minner*»¹²³ Forut denne leiren var Hussaini og generalsekretær Ragnhild Kaski svært spente på om noen i det hele tatt som ville delta på en ny sommerleir på Utøya. De sendte derfor ut et brev til AUF-medlemmer der de forsøkte å vise forståelse for de blandede følelsene det måtte være for mange å komme tilbake dit.¹²⁴

Tidligere på dagen, like før talen til Mani Hussaini ble holdt, hadde det vært en offisiell åpning av AUF og de berørte sitt eget minnesmerke: Lysningen. Lysningen ble plassert helt nord på øya, oppført av frivillige, og med navn og alder på samtlige ofre stanset ut i en stålring hengende fra nærliggende trær. Jørgen Frydnes, daglig leder på Utøya, omtalte oppførelsen av Lysningen som en stor seier for AUF,¹²⁵ spesielt med tanke på alle kontroversene rundt det nasjonale minnesmerke organisert av staten. Lysningen er også noe som Mani Hussaini eksplisitt nevner i sin tale.

¹²¹ *Dagsrevyen* 22.07.2015, 2015. <https://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/201507/NNFA19072215/avspiller>.

¹²² NTB, "Tusen deltakere til AUFs sommerleir på Utøya," NRK (Oslo) 2016,

<https://www.nrk.no/osloogviken/tusen-deltakere-til-aufs-sommerleir-pa-utoya-1.13066221>.

¹²³ Skjervø, Kjær, og Huitfeldt, *Aldri tie, aldri glemme - en bok fra AUF, ti år etter terroren*. s.76

¹²⁴ Skjervø, Kjær, og Huitfeldt, *Aldri tie, aldri glemme - en bok fra AUF, ti år etter terroren*. s.77

¹²⁵ Frydnes, *Ingen mann er en øy*. s. 153

4.2.1 Diskursanalyse - Mani Hussaini

Sitater som er gjengitt i kursiv er hentet fra transkripsjonen av Mani Hussaini sin tale fra 22.07.2015

1. Signifikans

Det første som bør nevnes hva gjelder signifikans, er graden av motsetninger som Hussaini anvender i språket sitt. I første del av talen, snakker han om at fire år er både mye og lite, om at det både er godt og vondt og samles. I omtale av «Lysningen» snakker han om det som et sted som kan oppsøke med både sorg og smerte, men også et sted som man kan gå med et smil om munnen. Det er et sted som man kan gå alene eller sammen. Hussaini snakker om følelsen av håpløshet i det ene øyeblikket, for så å snakke om engasjert ungdom «*med blikket rettet mot verden*» i det neste.

Hva blir så spesifikt vektlagt i møte med 22.juli terroren? Hva blir tillagt særlig mye eller særlig lite verdi? Det som blir til tillagt særlig liten verdi i talen til Mani Hussaini, og som ikke blir adressert i det hele tatt, er Breivik selv. Han blir verken nevnt med navn, omtalt som «terroristen,» «gjerningsmannen» eller noe annet. Det snakkes ikke om han, verken som person eller holdningene hans. Det nærmeste du kommer omtale av dette, er når Hussain sier at «*Norge ble rammet av høyreekstrem terror.*» Når det nå har gått fire år siden terroren, er fortsatt ikke Breivik en del av måten man minner det på. Han får ingen oppmerksomhet eller plass fra AUF i minnet om 22.juli.

Når vi snakker om signifikans, kan vi gjerne snakke om det som er i «forgrunnen,» og det som er i «bakgrunnen.»¹²⁶ «Forgrunns-informasjon» er det som får fokus her og nå, og som på mange måter er den mest viktige informasjonen. «Bakgrunns-informasjon» er derimot det som subjektet tar for gitt at tilhørerne kjenner til, eller informasjon som de tar for gitt. En av de tingene som helt tydelig kommer i «forgrunnen» i denne talen, er det faktum at det har gått tid siden terrorangrepene. Det er helt tydelig, i måten Hussaini taler på, og også på måten han da minnes på, at det er et tidsaspekt som må tas hensyn til her. For eksempel så sier han «*De siste årene har mange fått støtte fra hverandre, av familier, av lokalsamfunn. Det må vi fortsette å gjøre.*» Videre sier han «*Det er ikke en dag uten at vi tenker på det som skjedde her*

¹²⁶ Gee, *How to do discourse analysis : a toolkit.* s.98

for fire år siden.» På denne måten så skapes det relevans og aktualitet i terrorangrepet, selv om det faktisk har gått fire år siden. Det som kommer litt mer i bakgrunnen derimot, er det som Hussaini omtaler som «*historien om 22.juli.*» Et relevant spørsmål her er; «Hva er egentlig historien om 22.juli? Hvordan ser den ut i 2015?» Hussaini snakker om historien om 22.juli også i en kontekst der han omtaler andre verdenskrig. Her sier han at «*historien om 22.juli er historien om hva høyreekstrem terrorisme kan føre til. [...] Vi må vise mot i møte med krefter som vår splitte vårt samfunn.*» Et relevant oppfølgingsspørsmål her kunne vært: «Hva vil det si å vise mot?» og «Hvilke krefter er det som vil splitte vårt samfunn, og på hvilken måte?»

2. Aktivitet

Et nøkkelord her er hvordan Hussaini oppfordrer til å *fortsette*. Fortsette å kjempe, fortsette å trøste, fortsette å stille opp for hverandre. Som en del av det å minnes de som døde, stiller Mani Hussaini et kontrafaktisk spørsmål tidlig i talen sin: «*Hvor hadde de vært i dag? Hvor hadde Norge vært om de fikk leve videre?*» På denne måten ber han egentlig tilhørerne om å faktisk ta stilling til det faktum at de som ble drept kunne blitt viktige skikkelser i det politiske Norge den dag i dag. Han oppfordrer tilhørerne til å ikke bare minnes ofrene på en måte der en viser respekt for livet de levde frem til 22.juli 2011, men ber dem også om å faktisk ta innover seg at livene deres kunne blitt så mye mer. På den måten ber han alle tilhørerne om å minnes på en konkret og aktiv måte, fire år etter angrepene.

En annen ganske konkret aktivitet Hussaini oppfordrer til, er det å fortsette å stille opp for hverandre. Her taler han direkte til overlevende AUF-ere. «*Vi går i forskjellig tempo, og av og til går det litt tilbake. Men da må vi love hverandre å være der for hverandre. Tiden leger ikke alle sår, sier han. [...] derfor vi må fortsette å vise omsorg, kjærlighet og rauset for hverandre.*

Mani Hussaini nevner også Lysningen, de berørtes eget minnesmerke. Det var blitt offisielt åpnet bare noen timer før talen til AUF-lederen ble holdt i Bakken, og var det første offisielle minnesmerke etter 22.juli terroren.¹²⁷ «*Lysningen er enkel, men samtidig vakker og mektig,*» sier Hussaini. Den skal symbolisere evighet, samhold og fellesskap. Hussaini omtaler det

¹²⁷ "MINNE," besøkt 22.03.2022, <https://utoya.no/minne/>.

videre som et sted for sorg og smerte over alt som de savner, og alt som aldri ble. Et sted for å minnes. «*Det er et sted man kan komme alene, eller sammen, i en stille stund for å minnes og hedre våre venner og kamerater.*» Her oppmuntret han tilhørerne til å oppsøke minnestedet, og på den måten engasjerer til å være med å aktivt minne de som ble drept på Utøya. Igjen se vi hvordan det å minnes blir noe helt konkret og en aktiv øvelse som må gjøres, ikke bare snakke om.

3. Identitet

Hussaini var som tidligere nevnt ikke på Utøya selv under terrorangrepet i 2011. Derfor er det interessant å bemerke at han ikke ved noen tilfeller benytter seg av «jeg» i talen sin. Han snakker kun om «oss» og om «vi.» Det er ikke personlige beretninger om sorg, smerte og savn. Det er fortellinger om «*Vi tenker på dere, og på minnene om de vi mistet.*» Og kanskje enda mer betegnende: «*Det går ikke en dag uten at vi tenker på det som skjedde her for fire år siden.*»

Hvem er så dette «vi» i Hussaini sin tale? Flere ganger snakker han om «vi» og om «vår.» «*Vår kamp er deres kamp*» og «*vår frihet er aldri vunnet for alltid.*» Rett før han sier dette, har han snakket om 70-års markeringen for frigjøringen fra andre verdenskrig, og om nye AUF-ere som skal fylle Bakken på Utøya. I så måte så er «vi-et» både de som er, men og de som skal bli. «Vi-et» som forvalter minnet og arven om 22.juli videre, er ikke bare de som opplevde. Det er også de som skal oppleve.

4. Politikk

Hussaini snakker om hvordan lokalsamfunn har vist støtte i en vanskelig tid. Han oppfordrer dem til å fortsette å gjøre dette. Videre snakker han om hvordan samfunnet viste hva et demokrati kan være, i møte med 22.juli. Han sier blant annet at «*Vårt demokrati må forsvares hver eneste dag. Derfor må vi være på vakt når ekstremismen nå er på frammarsj. [...] På hvilken måte «vi» skal være på vakt blir også adressert: «Vi skal ta til motmæle. Vi skal stå opp for våre felles verdier.*» Her definerer Hussaini det han selv omtaler som «våre felles verdier.» Disse verdiene er å stå opp «*i møte med krefter som vil splitte vårt samfunn.*» Andre steder i talen snakker han om hat, ekstremisme, fremmedfrykt og rasisme. På denne måten kommer Hussaini sin egen mening om samfunnets verdier til uttrykk på en måte der han også

innlemmer et helt folk til hva som er «riktig» å gjøre. Det er likevel «generelle» oppmuntringer hva gjelder å stå opp for disse verdiene. Det blir som tidligere nevnt ikke oppmuntret til helt konkret hva som må gjøres for å kjempe denne kampen.

Denne teksten adresserer *ideologien* som lå bak terrorangrepene. Mot slutten av talen har Hussaini en formaning mot ekstremismen, det menneskeskapte hatet, og fremmedfrykten. Han sier blant annet «*Vi må vise mot i møte med krefter som vil splitte vårt samfunn*» Han sier også at historien om 22.juli er historien om hva ekstremisme kan føre til.

Her vil jeg argumentere for at det innføres en mer politisk brodd i minne om 22.juli. «*Vi skal ta til motmæle, vi skal stå opp for våre felles verdier.*» sier Hussaini. På denne måten blir minnet om 22.juli også et løfte om at de skal politisk kjempe kampen for å forhindre at et lignende terrorangrep, med lignende ideologi som motivasjon, ikke skal skje igjen på norsk jord. Det blir likevel ikke nevnt konkrete tiltak eller ønsker til hvordan denne kampen skal gjøres, men det politiske aspektet i 22.juli-terroren blir adressert.

5. Forbindelser

I denne talen forsøker Mani Hussaini ved flere anledninger å knytte utvalgte hendelser sammen. Han forsøker å trekke sammenligningslinjer mellom terroren som skjedde på Utøya, til flere andre historiske hendelser.

Det første eksempelet på dette, er når Hussaini snakker om hvordan kurdiske og tyrkiske sosialister ble drept ved grensen til Syria to dager i forveien. Han sier blant annet: «*Ungdom som vil hjelpe, men ble møtt med terrorens vold. Og vi som er her vet hvor fryktelig det er å bli så brått rammet.*» Her sammenligner han ikke bare selve terrorangrepene, men også situasjonen til de etterlatte. Videre sier han: «*Vi vet hva slags dager, uker og år de som står igjen har i møte. For å miste noen man er glad i, er like vondt uansett hvor man er.*» Ved å omtale dette angrepet, et angrep på sosialister, skaper han nærhet til både angrepet og til de etterlatte og pårørende til de kurdiske og tyrkiske hjelpearbeiderne.

Et annet eksempel på at Hussaini skaper forbindelser til andre traumatiske hendelser, er når han omtaler andre verdenskrig i Norge. «*I år markerte vi at det var 75 år siden krigens inntok i Norge. Og 70 år siden vi vant for frihet, men vår frihet er aldri vunnet for aldri*»

Ved å trekke slike historiske linjer til urolighetene i Syria, og krigen i Norge, er vi inne på fagfeltet historiebruk. Hussaini anvender historien på en måte der han sammenligner to historiske hendelser, og på den måten skaper en forbindelse, og en nasjonal forankret identitet. Likevel har også omtale av andre verdenskrig en påvirkning på minne om 22.juli. Ved å sette 22.juli i en slik kontekst, sammenligner han 22.juli terroren med krigen i Norge. Han snakker om at det er i år et 75 år siden vi *markerte* krigens inntog i Norge, og 70 år siden «[...] vi vant vår frihet» Videre sier han at «[...]vår frihet er aldri vunnet for alltid.» På den måten så sammenligner han, og skaper en forbindelse mellom minneprosessen etter andre verdenskrig, og minneprosessen etter 22.juli.

Helt mot slutten av talen, refererer Hussaini fra dikteren Stein Ove Berg. Han gjengir hans ord om at «*Nå gjelder det mer enn før. For hvis samholdet rakner og dør, venter fiender nok som vil splitte vår flokk, og vår flamme blir aske og glør*» Ved bruk av Stein Ove Bergs ord, oppsummerer han i stor grad hele sitt gjennomgående budskap i talen, og som også er Hussaini sine aller siste ord: «*Vi vil fortsette å kjempe, vi vil aldri glemme.*»

4.2.2 Kategorisering og teoretisk drøfting

Hvordan blir så terrorangrepet omtalt i denne talen? Kan vi se noen tydelige kontraster eller likhetstegn til Eskil Pedersen sin tale? Hva er det som blir vektlagt, hva bli tillagt mye eller lite verdi, samt å se hvordan subjektet maner til respons på terrorangrepet.

Hvis man skal forsøke å kategorisere fortellingen som kommer til uttrykk i denne talen inn i Claudia Lenz sin narrativ-typologi, bør vi se på spesielt to ting: Hvordan omtales terroren og hvilken respons oppmuntrer det til?

For det første så ser vi hvordan terrorangrepet blir omtalt i en mye større kontekst i denne talen, enn i Eskil Pedersen sin tale. Hussaini skaper forbindelser til både konflikten i Syria, og andre verdenskrig. Han sammenligner «frihetskampen» som demokratiet står ovenfor, med den samme kampen som var under tyskernes okkupasjon av Norge i 1940-1945. Dette er bemerkelsesverdig og interessant. Terrorangrepet har på de fem årene som har gått, fått mye oppmerksomhet i nasjonale og internasjonale medier. Det har blitt omtalt i store ordelag, og i større sammenhenger. Dermed opplever Mani Hussaini det mer legitimt å sammenligne terrorangrepet på Utøya, med andre signifikante konflikter og kriger.

Likevel vektlegger Mani Hussaini det faktum at terrorangrepet var utført av en enkeltperson. Det var hatet til Breivik mot et helt folk, et helt demokrati, og demokratiets frihet, som fikk han til å gjøre dette. Hussaini adresserer for eksempel ikke spesifikke politiske aspekt med angrepet, som for eksempel Breiviks hat mot flerkulturaliteten eller mangfoldet som AP og AUF kjemper for politisk. Heller ikke fokuseres det, eller kritiseres det i nevneverdig grad, beredskapen i landet. Det stilles for eksempel ingen kontrafaktiske spørsmål av typen «*hva hvis beredskapen var bedre rustet*» etc. Hussaini bruker generelt lite tid på å dele ut kritikk. Talen er, lik som Eskil Pedersen, fortsatt ganske konsensusorientert, og lite provoserende i så måte. Hussaini bruker en del tid på å snakke om demokratiet vårt, om at det var et angrep på demokratiet og for friheten det representerer. At han snakker om demokratiet «vårt» er også en viktig bemerkning. Det er ikke forbeholdt en spesiell gruppe, men det er «alles» demokrati som ble angrepet. Demokratifortellingens identifikasjon – et bredt og uavhengig «vi» kommer til uttrykk. Likevel er responsen som han maner til, det som best kjennes igjen under «kjærlighetsfortellingen» i Lenz sin typologi. Terrorens brutalitet, blinde hat og dens ødeleggelse har bare en riktig respons: kjærlighet og samhold. Det er det viktigste og beste våpenet vi har. Nettopp det at terroren oppleves så destruktiv og meningsløs, krever en retorikk og handlinger som setter noe positivt opp mot terrorens karakter. Noe optimistisk og fremtidsrettet. I så måte kan vi si at Mani Hussaini sin tale gir uttrykk for både det Lenz omtaler som «demokratifortelling» og «kjærlighetsfortelling.»

I denne talen finner vi få eksempler av personlige minner. Da Mani Hussaini ikke selv var til stede på Utøya, er de fleste minnene han gir uttrykk for, kollektive minner. Dette er minner som er et produkt av sosiale og kollektive fenomener, der kommunikasjonene og sosialiseringen er faktorene som har vært med å avgjøre hvordan man minnes. Hussaini sin eksponering for sentral AUF-ere har uten tvil vært med å påvirke måte han selv minnes på. I tillegg har han et særskilt ansvar som øverste leder av AUF, å forvalte dette minnet videre. Det gjør han på en måte som er forholdsvis kollektivt orientert, der «vi,» «oss,» og «våre» er begrepet som står helt sentralt. Det er ikke snakk om «meg» hva «jeg» tenker, ønsker og vil, men hva som er best for AUF som fellesskap. De sosiale rammene for minnet er altså en betingelse for å minnes, ikke bare en beskrivelse av minnefenomenet og dets utvikling.

Det er også interessant å peke på hva rettsaken hadde å si for et kollektivt minne. Under rettsaken ble det konkludert med at angrepet var politisk motivert, og at gjerningsmannen var tilregnelig. Det ble foretatt vitneavhør av 46 mennesker fra Utøya, og det ble også

gjennomgått spesifisering av de faktiske hendelsene. I tillegg ble det gjennomgått alle ofrene, samt gitt mye fokus til de fornærmede.¹²⁸ I så måte fremstår rettsaken som en «oversiktlig» form for å minnes, der en presenterer hva som faktisk skjedde med hvem og når. Likevel ser vi få eksempler på at AUF-ere ytret seg offentlig om tilregnelighetsspørsmålet i tiden det sto på. Selv om rettsaken kunne fungert som en oversiktlig form for å danne et kollektivt minne, løste den ikke andre spørsmål enn *hvem* som utførte angrepene. Motivet, det ideologiske og det politiske bak angrepet, ble verken adressert i nevneverdig grad, og heller ikke løst i rettsalen. Selv om de ulike tankene rundt dette kom til uttrykk under vitneavhør i rettsaken, ble det ikke tatt noe oppgjør med kontrære narrativ, eller det politiske aspektet i et storsamfunnsperspektiv.

Minne kommer til uttrykk i noe som må «fortsettes» å gjøre. «*Minnene deres lever i oss. Derfor må vi fortsette å snakke om dem.*» Videre sier han at minnene om de de mistet er like sterke i dag, som for fire år siden. Og ved å la seg bli inspirert og motiver av hvem de var, er de også med å påvirke fremtiden. Videre bruker Hussaini en del tid på å snakke om *minnstedet* Lysningen. Et mer ritualisert, og gjerne distansert, minne kommer til uttrykk i denne talen. Minnet er mer «satt,» og ritualisert i den måten at livet har i stor grad gått videre. Det å minnes kreves et aktivt valg, en handling, og en bevisst tilnærming. Det er noe som må gjøres, ikke bare snakkes om. *Hva* som spesifikt skal gjøres vies det derimot ikke særlig oppmerksomhet, men minnet om 22.juli har bevegde seg fra Eskil Pedersen måte å omtale det på. Det er ikke bare snakk om å «minnes» de døde i en kontekst av sorg og kjærlighet. Det snakkes også om «[...]å være på vakt.» I tillegg lover Hussaini avslutningsvis at «vi» skal gjøre det vi kan for at «vi» aldri skal oppleve det samme igjen. Det er altså en endring i tilnærmingen til hvordan man skal minnes. Nå følger det også med et ansvar.

¹²⁸ Anders Wam Bjerkeseth, "Vitner i 22. juli-rettsaken," *NRK* (Oslo), 17.03.2012 2012, <https://www.nrk.no/osloogviken/vitner-i-22.-juli-rettsaken-1.8038955>.

4.3 Ina Alvilde Rangønes Libak, Utøya 2020

Ina Libak holdt sin minnetale på Utøya i forbindelse med niårsmarkeringen siden terrorangrepet. Libak var selv til stede på Utøya 22.juli 2011, og ble skutt fire ganger av Breivik.¹²⁹

Politisk kontekst

Høsten 2019 hadde Arbeiderpartiet endt opp med 24,8% på landsbasis i kommune-og fylkestingsvalget.¹³⁰ Dette var en nedgang på hele 8,4 prosentpoeng fra forrige kommunevalg i 2015, og følgelig en stor skuffelse for partiorganisasjonen og AUF. Pilene pekte feil vei for Arbeiderpartiet. De store kampsakene i valgkampen året før hadde vært eldreomsorg, retten til å jobbe heltid, samt bedre skoletilbud.¹³¹

Siden 2015 var det også to store politiske saker som hadde fått mye oppmerksomhet i det offentlige ordskiftet. Det første handlet om klimakampen, og skolestreik for klima. Den da 15 år gamle Greta Thunberg utløste et skred av streiker og protester blant skoleungdom da hun streiket for klima foran den svenske Riksdagen august 2018.¹³² For AUF ble dette en bevegelse de raskt stilte seg bak, og oppmuntrer sine medlemmer til å bli med på.¹³³ AUF-leder Ina Libak holdt også appell på en skolestreik for klima fredag den 22.mars 2019.¹³⁴

Det andre politiske kampsaken handlet om fremveksten av det såkalte «ytre høyre.» Begge disse sakene ble saker som AUF var opptatt av, og som ble viktige for dem. Når det gjaldt fremveksten av ytre høyre, fikk spesielt den nordiske organisasjonen «Den Nordisk Motstandsbevegelsen» (DNM) en del oppmerksomhet i media. Organisasjonen ble stiftet i 2015, og bemerket seg med å blant annet tydelig forfekte det nasjonalsosialistiske verdensbildet, og samtidig åpne for å bruke makt for å fremme sin sak, dersom det var formålstjenlig. Ved flere anledninger fikk de oppslag i nasjonale medier, ofte grunnet

¹²⁹ Kristian Ervik, "Ina ble skutt fire ganger på Utøya – fikk retten til å smile," *TV2* 2012, <https://www.tv2.no/a/13380109/>.

¹³⁰ NRK, "Landsoversikt Norge - Valgresultater," *NRK* 2019, <https://www.nrk.no/valg/2019/resultat/nb>.

¹³¹ Karin Flølo, "Valg 2019: Dette er partienes viktigste saker," *KlarTale*, 29.08.2019 2019, <https://www.klartale.no/tema/2019/08/29/dette-er-partienes-viktigste-saker/>.

¹³² Bård Lahn, "Greta Thunberg" *SNL* (28.04.2021 2021). https://snl.no/Greta_Thunberg.

¹³³ "Skolestreik for klima," AUF.no, 2019, besøkt 23.03.2022, <https://auf.no/skolestreik-for-klima/>.

¹³⁴ Kjetil F Aasmundsson, "Skolestreiken for klimaet samlet om lag 40.000 over hele Norge," *Naturpress*, 23.03.2019 2019, <https://www.naturpress.no/2019/03/23/skolestreiken-for-klimaet-samlet-mer-enn-40-000-over-hele-norge/>.

uroligheter i forbindelse med deres demonstrasjoner.¹³⁵ Det at ytre høyre fikk mer og mer oppmerksomhet og spillerom, er også noe AUF selv adresserer i deres prinsippprogram fra 2020:

«I stedet dras det politiske landskapet mot ytre høyre. Grensene for hva som er greit å si om sine medmennesker, men også om hele folkegrupper, utvides. Utsagn og til dels hatefulle ytringer mot minoriteter normaliserer og ufarliggjøres¹³⁶»

Dette vitner om at AUF ønsker å ståsette seg for å ta kampen mot det ytre høyre og dets konsekvenser. I samme prinsippprogram snakkes det om en «sterkere kollektiv innsats for å bekjempe trusselen fra ytre høyre.¹³⁷» Det er et ansvar AUF ønsker å ta. Dette var ikke bare et fenomen som var gjeldende i Norge, men som hadde de samme trendene over store deler av verden. AUF viser for eksempel i nevnte prinsippprogram til angrepene på New Zealand og angrep mot amerikanske muslimer og jøder.¹³⁸

Den 15.mars 2019 begikk den høyreekstreme Branton Tarrant et terrorangrep mot bedende i to moskeer i Christchurch, New Zealand. Tarrant hadde flere likhetstrekk med Breivik hva gjaldt motivasjon og fremgangsmåte. Blant annet så publiserte han, i likhet med Breivik, et manifest på nettet i forkant av terrorangrepet, der han rettfærdiggjorde sine handlinger gjennom å vise til sin overbevisning. Tarrant skal også ha hatt direkte kontakt med Breivik, og ytret selv at han var «inspirert» av hans handlinger. Tarrant skriver at han skal ha fått «sin velsignelse» etter å ha vært i kontakt med Breivik og hans riddere.¹³⁹ Litt senere samme år, gikk norske Philip Manshaus til angrep på Al-Noor Islamic Centre i Bærum.¹⁴⁰ Han drepte

¹³⁵Henrik Sande Gjevær, "Den nordiske motstandsbevegelsen etterforskes for angrep på politiet," VG, 15.12.2017 2017, <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/Eopq0a/den-nordiske-motstandsbevegelsen-etterforskes-for-angrep-paa-politiet.>,

Øyvind Bye Skille og Ståle Hansen, "Seks nordmenn anholdt under svensk nazi-demonstrasjon," NRK, 02.05.2019 2019 <https://tinyurl.com/4kwpzkca> ;

Jan Oddvar Eide, "Her beordrer politiet nazistene til å stoppe - men blir skjøvet vekk," Aftenposten (Oslo), 26.09.2017 2017, <https://www.aftenposten.no/norge/i/1KmdX/her-beordrer-politiet-nazistene-til-aa-stoppe-men-blir-skjoevet-vekk>.

¹³⁶AUF, "AUFs prinsippprogram - samfunnsanalyse, prinsippprogram og veien fram mot 2035" (AUF.no, 17.10.2020 2020)., s. 8

¹³⁷AUF, "Short AUFs prinsippprogram - samfunnsanalyse, prinsippprogram og veien fram mot 2035." s. 43

¹³⁸AUF, "Short AUFs prinsippprogram - samfunnsanalyse, prinsippprogram og veien fram mot 2035." s. 8

¹³⁹ Branton Tarrant, The Great Replacement, 2019, <https://tinyurl.com/26x26n98> s.24

¹⁴⁰ Jenny-linn Lohne og Oda Ording, "Manshaus søkte på Anders Behring Breivik og terrorangrep," VG, 14.05.2020 2020, <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/4qPebG/manshaus-soekte-paa-anders-behring-breivik-og-terrorangrep>.

også sin 17 år gamle adoptivsøster Johanne Ihle Hansen. Målet til Manshaus var å skape frykt blant muslimer, og å bevisstgjøre det norske folk på en «rasekrig» som han mente var nært forstående. Etterforskningen og rettsaken avslørte at Manshaus var opptatt av flere av de samme tingene som Breivik og Tarrant, og analytikere hevdet at Manshaus fremsto som direkte inspirert av Tarrant og hans manifest.¹⁴¹ Han mente også at han handlet i nødrett på vegne av det europeiske folk.

22.juli i mediene

Inn mot niårsmarkeringen for terrorangrepene, ble ordlyden i media noe endret. For første gang uttalte sentrale AUF-ere seg om hvilket ansvar enkeltindivider har, og som følger med retten til ytringsfriheten og demokratiet som vi vernet slik om i den umiddelbare responsen etter 22.juli 2011. I et portrettintervju med NRK satte Ina Libak, og daværende nestleder Astrid Hoem, ord på det manglende oppgjøret med høyreekstremisme og rasistiske holdninger: «[...] det tenker jeg er Norge som samfunn sin oppgave, men også enkeltpersoner sin oppgave i møtet med rasisme i hverdagen»¹⁴²

Det som på mange måter markerte et vendepunkt i 22.juli-debatten, skjedde fredag 9. mars 2018. Da publiserte daværende justisminister Sylvi Listhaug (FrP) et bilde på sin Facebook-profil hvor det sto: «*Ap mener terroristenes rettigheter er viktigere enn nasjonens sikkerhet.*¹⁴³» Innlegget skapte sterke reaksjoner, deriblant hos AP-leder Jonas Gahr Støre, som kalte innlegget for «nedverdiggende, lavnivå og veldig trist.¹⁴⁴» Dette var samme dag som Eirik Poppes film «*Utøya*» hadde premiere på norske kinoer. Støre uttalte også fra sin tale på landsstyremøte at slike utsagn «*nøret opp under det hatet som førte til terrorangrepet 22.juli.*»¹⁴⁵ Det hele førte til at Sylvi Listhaug ble kalt inn til Stortinget og valgte å trekke seg som minister. For mange, deriblant en del AUF-ere, ble hennes utsagn tolket direkte i lys av 22.juli-terroren.¹⁴⁶

¹⁴¹ Trond Lepperød, "PST om Manshaus: Fremstår som direkte inspirert av Brenton Tarrant," *Nettavisen*, 14.05.2020 2020, <https://tinyurl.com/yxf4kpbd>

¹⁴² Viktoria Hellem-Hansen, "Ni år etter terroren merkes fortsatt tapet i politikken," *NRK*, 20.07.2020 2020, <https://www.nrk.no/norge/xl/ni-ar-etter-terroren-merkes-fortsatt-tapet-i-politikken-1.15086258>.

¹⁴³ Guro Flaarønning, Hans Eide-Cosson, og Martin H.W Zondag, "Syv spørsmål og svar om Listhaug-bråket," *NRK*, 17.03.2018 2018, <https://www.nrk.no/norge/syv-sporsmal-og-svar-om-listhaug-braket-1.13966364>.

¹⁴⁴ Vilde Helljesen og Elias Engevik, "Støre med kraftig kritikk av Listhaug: – Nedverdiggende, lavnivå og veldig trist," *NRK*, 10.03.2018 2018, <https://tinyurl.com/mz53ywzy>

¹⁴⁵ Maria Knoph Vingsnæs og Margrete Konstad, "– Vi har en regjering som nører opp under hatet som førte til 22. juli," *NRK*, 13.03.2018 2018, <https://www.nrk.no/norge/kraftig-listhaug-kritikk-fra-store-1.13959298>.

¹⁴⁶ Martha C.S Holmes og Oda Leraan Skjetne, "Solberg vil ikke svare på om Listhaug bør beklage

I 2018 hadde også Erik Poppes film «Utøya,» og Paul Greengrass film «22.July» blitt vist i norske kinosaler og strømmetjenester, noe som tydeliggjorde terrorens brutalitet på en helt ny måte. NRK hadde i tillegg produsert serien «22.juli.» Alle disse bidragene til populærkulturen førte til at 22.juli var et stadig tilbakevendende tema i debatter og avis kommentarer. Det handlet for eksempel om det var for tidlig å produsere fiksjonsfilmer med hensyn til de overlevende og etterlatte,¹⁴⁷ det handlet om det offentlige ordskiftet i tiden etter 22.juli,¹⁴⁸ og det handlet om kampen mot rasisme og høyreekstremisme – om det i hele tatt var blitt noe bedre.¹⁴⁹ Disse bidragene til populærkulturen er et tydelig eksempel på hvordan minne om 22.juli i større grad var på vei å manifestere seg inn i et kulturelt minne.

Ina Libak var i tillegg den første AUF-lederen som tok initiativet til å starte en egen «Utøyakonferanse.» Her kunne AUF-ere fra hele landet komme til Utøya, og bruke en hel helg på å lære om hva høyreekstremisme er, hvorfor det er farlig, og hvordan arbeiderbevegelsen har stått opp mot den gjennom historien. Dette beskriver på en god måte hvordan 22.juli hadde beveget seg fra å «bare» være en tragedie og en sorgprosess for AUF, til å faktisk bli noe politisk konkret. Noe politisk som de ønsket å heve stemmen og kjempe for. Ina Libak beskriver selv øyeblikket da hun åpnet den første konferansen 08. november 2019 slik:

*«Da visste jeg at de var klare til den oppgaven det er å bære hele historien om AUF, også delen om 22.juli, videre. Jeg visste at de lyse sommerdagene på Utøya ikke ble mindre lyse av at de også tok innover seg det mørke»*¹⁵⁰

Der oppspillet til minnemarkeringene i 2012 og 2015 i stor grad hadde handlet om å formidle sorg og medfølelse til de overlevende og etterlatte, ser vi hvordan ordskiftet og retorikken endrer seg i forkant av niårsmarkeringen. Tonen blir tydeligere, personer og partier stilles mer

, " VG, 14.03.2018 2018, <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/P3eJxb/solberg-vil-ikke-svare-paa-om-listhaug-boer-beklage>.

¹⁴⁷ Kent Rune Pedersen, "Erik Poppe lager underholdning av mitt livs mareritt," NRK, 27.06.2017 2017, <https://www.nrk.no/ytring/utoya-overlevende-reagerer-sterkt-pa-at-det-lages-22-juli-film-1.13577817>.

¹⁴⁸ Eivind Rindal, "Ideologien og narrativet bak 22.juli-terroren lever," Tronderdebatt, 22.07.2020 2020, <https://www.tronderdebatt.no/ideologien-og-narrativet-bak-22-juli-terroren-lever/o/5-122-1521>.

¹⁴⁹ Stian Lid, "Har vi glemt det vi lærte om 22.juli?," Dagsavisen, 20.07.2020 2020, <https://www.dagsavisen.no/debatt/2020/07/20/har-vi-glemt-det-vi-laerte-av-22-juli/>.

¹⁵⁰ Skjervø, Kjær, og Huitfeldt, *Aldri tie, aldri glemme - en bok fra AUF, ti år etter terror*.s. 85

til ansvar, og AUF-ere tør i større grad å adressere det faktum at 22.juli var et politisk attentat på deres politikk og parti.

Situasjonskontekst

Covid-19-pandemien medførte begrensninger på gjennomføringen av leir denne sommeren, da følgelig også for minnesmarkering 22.juli. Talen til Ina Libak ble derfor sendt direkte på NRK. Det var kun noen få inviterte som var til stede i «Bakken» denne dagen. Statsminister Erna Solberg og Arbeiderparti-leder Jonas Gahr Støre var to av dem. I tillegg var leder for støttegruppen, Lisbeth Røynealand, og noen utvalgte representanter fra AUF og AP. Det var flere musikalske innslag av artisten Frida Ånnevik.¹⁵¹ Ina Libak sin tale varte i overkant av syv og et halvt minutt.

4.3.1 Diskursanalyse – Ina Libak

Sitater som er gjengitt i kursiv er hentet fra transkripsjonen av Ina Libak sin tale fra 22.07.2020

1. Signifikans

Talen bærer preg av et direkte og ærlig språk. Dette gjelder i både omtale av terrorangrepet, men også av Breivik. Ina Libak benytter seg av ordvalg som får frem en usminket versjon av terrorangrepet for ni år siden. «*Alvoret i at noen ville drepe oss,*» og hvordan hun selv snakker om da hun ble skutt fire ganger, er eksempler på dette. Hun sier også «*I dag er det den brutale sannheten for å huske. 22.juli 2011 drepte en høyreekstrem terrorist 77 mennesker.*» Videre snakker hun ikke bare om hva hun ønsker, men hva hun forventer og stoler på tilhørerne skal gjøre videre. Hun holder frem fellesskapet som svaret på mange av utfordringene. Hele åtte ganger bruker hun ordet fellesskap, og hun både starter og slutter talen sin med å snakke om dette. Da det var pandemi, og ikke mulighet til å samles, sier Libak i starten at selv om det gjør vondt å ikke samles fysisk, så er de likevel sammen «*i fellesskap.*» Senere i talen snakker hun til de overlevende fra hele landet, men som likevel har et unikt «*fellesskap,*» i kraft av at de er en av de 495 overlevende fra øya. Avslutningsvis adresserer hun igjen dette med fellesskap, og frykten for de som føler seg utenfor det. Til de sier hun at: «*Det skal være trygt*

¹⁵¹ Philippe Bédos Ulvin, "Minnestund på Utøya: -En ny generasjon reiser seg," NRK, 22.07.2020 2020, https://www.nrk.no/norge/niarsmarkering-22.-juli-pa-utoya_-_en-ny-generasjon-reiser-seg-1.15097886.

å være deg, akkurat som du er. Ditt menneskeverd er suverent og ukrenkelig. [...] Det er de verdiene vi skal kjempe for hver eneste dag.»

Det som tillegges særlig mye vekt, er frykten for å glemme. «[...]Det er vårt løfte til dere som mistet deres kjære: At navnet til de dere mistet aldri skal sies for siste gang. At de aldri skal glemme» Libak snakker flere ganger om både et løfte om – og et ansvar for – å bevare minnet om de drepte. Bevare minnet om hvem de var, hva de sto for, og hvorfor de var der de var 22.juli 2011. Hun ber ikke bare AUF-ere om å ta ansvar her, hun adresserer et publikum i langt bredere forstand;

«Så til alle dere som ikke var der 22.juli, men som kunne vært der. Dere som kjente noen eller visste om noen, eller gråt for alle de dere kjente. Du som ikke var direkte berørt av 22.juli, men som likevel kjente det dypt inni deg: Vi trenger deg. Vi kan ikke minnes alene. Du må kjempe med oss»

Et annet viktig poeng, er at Ina Libak faktisk også nevner at 22.juli også handler om det som skjedde i Regjeringskvartalet – og de som mistet livet der. «22.juli 2011 drepte en høyreekstrem terrorist 77 mennesker. 69 her på Utøya, 8 i regjeringskvartalet i Oslo.» På denne måten innlemmer hun også hendelsene i Oslo som en del av det kollektive minnet. Dette er et viktig poeng, og viser hvordan også minnet om 22.juli-terroren blir utvidet til å handle om mer enn Utøya og hendelsene som skjedde der.

Talen er også preget av store kontraster. Språket er kontrastfylt, og ved flere anledninger setter Ina Libak ting opp mot hverandre. «Enten står du opp mot det høyreekstreme tankegodset, eller så godtar du det.» «Enten så tar du et oppgjør med hatet, eller så er du med på hatet.» Dette blir tillagt en særlig verdi gjennom hele talen; nettopp det å stå opp for noe. Det å bidra. Det å engasjere seg. Dette beskriver jeg mer utfyllende under den neste kategorien. Helt i starten av talen sin, skildrer også Libak miljøet som hun opplevde på Utøya før terroren i 2011. I det hun snakker om disse verdiene som må kjempes for, omtaler hun hvordan dette hatet er «livsfarlig,» og det nettopp derfor er «livsviktig» å stå opp mot det. Hun beskriver hvordan alle som var på Utøya kjente til de verdiene «vi» tror på. Disse verdiene handlet blant annet om å «[...] ikke stille spørsmål ved hvor de kom fra, men heller spørre hvor vil du?» Igjen ser vi det kontrastfylte språket. I et minneperspektiv er det interessant å peke på dette, da det ikke bare lenger snakkes om hvem de var, men hvem de

kunne blitt. Man minnes altså ikke bare personene i lys av hvem de var fem til sin død, men har en kontrafaktisk tilnærming til hvem de kunne blitt, og hvilke rolle de kunne spilt videre om de hadde overlevd.

2. Aktivitet

Det som er gjennomgående fra Ina Libak gjennom hele talen, er at hun vil at et langt bredere publikum enn «bare» AUF-ere skal ta del i det hun ber dem om å gjøre. Hun adresserer egentlig alle som ble berørt av 22.juli på en eller annen måte. Det være seg direkte, indirekte, eller emosjonelt. Hun ber tilhørerne spesifikt om «*kjempe mot ekstreme holdninger,*» om å «*stå opp for rasisme*» og om å være den kraften som kjemper for at de verdiene hun fremholder faktisk blir vernet om. Hun ber alle som hører på om å «*minne med oss, tørre med oss, og kjempe med oss.*» Hun sier videre at hun nå ser et internasjonalt opprør mot rasisme, om stemmer som nekter å godta urettferdighet og undertrykkelse.

I tillegg snakker hun direkte til «*[...] du som sier du kanskje ikke vet hvordan.*» Til disse sier hun: «*Jeg vet at du vet.*» Hun refererer til da et helt norsk folk og samfunn gråte for de som døde, hvordan AUF-ere kjente varmen til de som holdt rundt dem, og hvordan folket hevet rosene sine å sa «*Aldri mer 22.juli.*» Til alle de som hører til «*det større vi*» som hun forsøker å etablere, kommer hun med sterke anmodninger om å ikke bare minnes ofrene med fine ord, men å ta del i en mye større og mer aktiv minnepraksis. Dette gjøres gjennom aktivt om å kjempe for, og verne om, verdiene som ble angrepet 22.juli 2011. Hvordan dette skal gjøres, nevner hun også helt eksplisitt: «*Derfor så vet jeg at du kan kjempe mot ekstreme holdninger. Vi vet at kan bruke ytringsfrihet til å forsvare andres. Vi stoler på at står opp mot rasisme*»

Om seg selv og AUF, sier Libak at de har et spesielt ansvar om å minnes. Hun forteller hvordan Utøya på ny har blitt fylt med politiske engasjerte ungdommer på sommerleir. Sammen med alt en sommerleir innebærer, følger også et nytt alvor og et nytt ansvar, i følge Libak. Et alvor om å fortelle historien, og et ansvar om å minnes. På denne måten gir hun også et ansvar til fremtidige AUF-generasjoner. Frykten for å glemme kan bare døyves på en måte; ved å ta ansvar for å minnes. Libak sier videre: «*I noen tradisjoner så sies det at mennesker dør to ganger. Første gang når hjertet slutter å slå, og deretter når navnet blir sagt for siste gang.*» Dette følger hun så opp med et løfte. Et løfte om at navnene til de drepte aldri skal sies for siste gang. Et løfte om at de «*aldri skal glemmes.*»

3. Identitet

Ina Libak kommer med flere ganske tydelige «formaninger» i sin tale. Flere av disse formaningene er løfter om hvordan AUF skal minnes terrorangrepet og ofrene. Mye av retorikken er verdiorientert: hva var det spesifikt AUF ble angrepet for, og hva skal AUF spesifikt jobbe videre mot? Ina Libak bygger en identitet som AUF-*leder* i denne talen. En lederrolle. En tydelig leder som peker ut en retning, som forsøker å fremstå samlende og motiverende.

I tillegg beretter hun en ganske personlig historie fra Utøya. Hun forteller om hvordan hun selv ble skutt fire ganger av Breivik 22.juli 2011. Tilhørerne tar hun med på en reise der hun forklarer hvordan hun i flere år unnlot å snakke om det, da hun heller ville snakke om politikk. Videre sier hun at da hun forstod at 22.juli faktisk var politikk, så var hun nødt til å snakke om det. På denne måten minner hun tilhørerne på at hun faktisk selv var til stede under terrorangrepet. Hun opplevde det verste som kunne skje, ble selv skutt, men står der den dag i dag. Hun kjemper videre for sakene og verdiene hun tror på, som AUF-leder.

Et annet moment som Libak setter søkelys på, er det faktum at det har gått ganske lang tid. Ni år oppleves lenge for mange. Hun adresserer de overlevende direkte når hun sier: «*Vi har gått fra å være barn, til å bli voksne, men jeg vet at det fortsatt er tøft.*» Hun forteller om de kontrære følelsene som kan treffe, og om spesifikke utfordringer som overlevende; første dag i ny jobb, å få barn å lure på om når man skal fortelle, om å kjenne på at livet er godt, men samtidig føle på dårlig samvittighet for å være glad. Til disse ønsker hun å minne dem på at de er en del av et fellesskap: «*Fordi alle vi som overlevde er forskjellige mennesker, men opplevelsen, den bærer vi med oss hele livet. Vi er et fellesskap*» Her er nok et eksempel på hvordan Libak forsøker å være den samlende lederen. I tillegg kan det pekes på at Ina Libak forsøker å konstruere et spesifikt fellesskap omkring de overlevende. Det blir en slags gruppering, en avgrensa identitet internt i AUF. Dette skiller seg fra «det større vi» som har blitt adressert tidligere i talen, og tydeliggjør at det finnes en forståelse, ubevisst eller bevisst, om at de overlevende har en slags særstilling i møte med terroren og dets minne.

4. Politikk

Ina Libak adresserer det politiske aspektet i terrorangrepet helt eksplisitt i sin tale. Som tidligere påpekt i analysen, forteller hun blant annet om hvordan hun i mange år ikke ønsket å snakke om at hun selv ble skutt fire ganger på Utøya. Fordi hun *«heller ville snakke om politikk.»* Men hun sier tvert imot at hun nå må snakke om 22.juli som noe politisk: *«Fordi 22.juli er politikk. Terrorangrepet vi opplevde beviste at hat er livsfarlig, og at det å stå opp for verdiene våre er livsviktig»* Hun bruker et språk som fremhever og vektlegger det politiske aspektet med terrorangrepet. Det var politikken til Arbeiderpartiet og AUF som førte til at Breivik mente det var nødvendig å gjøre det han gjorde. Fra et minneteoretisk perspektiv, blir også da minnet endret fra å ha lite eller ingen politisk innhold, til at det nå å snakke om angrepet med et tydelig politisk fortegn. Uten at det nevnes eksplisitt, så blir det på mange måter også en betingelse for å minnes.

Mot slutten av talen adresserer hun mennesker som kjenner på frykt. Frykt for om fellesskapet er til for dem. Hun snakker til de som er redd fordi de er mørkere i huden enn henne, til de som ikke tør kysse kjæresten sin på gata fordi de er av samme kjønn, og til de som opplever hat på grunn av kjønn. Videre sier hun at *«Ditt menneskeverd er suverent og ukrenkelig. Alltid og uansett. [...] Det er de verdiene vi skal kjempe for hver eneste dag»* Her tar hun altså et politisk aspekt med inn i det å kjempe for disse verdiene som Libak mener var motivasjonen til Breivik da han utførte terrorangrepet i 2011. Hun formaner til å kjempe for disse verdiene hver dag. Som leder av et politisk ungdomsparti, er det ingen tvil om at det ligger politiske budskap i bunn av disse utsagnene. Hun viser til det hun omtaler som *«En hel generasjon som reiser seg.»* Om *«stemmer som nekter å godta urettferdighet og undertrykkelse, og et internasjonalt oppgjør mot rasisme».*

Et annet viktig poeng, er hvordan hun adresserer beredskapen i samfunnet. Hun hevder at *«den viktigste beredskapen vi har som et samfunn, det er ikke politi og sikringer. Det er verdiene som knytter oss sammen, og gjør oss til ett folk.»* Igjen blir fellesskapet nevnt. I tillegg blir det også sagt at det er kjærligheten som er den beste motgiften mot hat, og at håpet om en bedre fremtid er viktig. Dette er et politiske ytringer, et syn på samfunnet, som hun benytter seg direkte i sin tilnærming til hvordan minnes og bearbeide terroren etter 22.juli 2011.

5. Forbindelser

Ina Libak sammenligner 22.juli med flere andre terrorangrep i ut-og innland. Hun nevner både terrorangrepet i New Zealand, og terrorangrepet på Al-Noor moskeen i Bærum ett år i forveien. Hun sier blant annet at:

«de som tenker at 22.juli aldri kan skje igjen har tatt feil. [...] Fordi siden sist vi markerte 22.juli så har vi fått enda et navn og et ansikt på et offer for rasismens hat. [...] Johanne på sytten år ble drept på grunn av sin hudfarge [...]»

Her skaper hun da en forbindelse mellom den ideologien og tankesettet som fikk Breivik til å drepe 77 mennesker for ni år siden, og den ideologien og tankesettet som har tatt menneskeliv i 2018. Det høyreekstreme tankegodset, rasisme, og hatet det medfølger, forsøker hun å hjelpe tilhørerne til å forstå at er like relevant i dag, som for ni år siden.

I tillegg skaper Libak en slags «bro» mellom minne- og sorgprosessen for ni år siden, til 22.juli 2020. Hun beskriver hvordan det norske folk reagerte i den første tiden etter 22.juli 2011, og ønsker på denne måten å minne tilhørerne på at de kan hvis de ønsker. *«Du sier kanskje art du ikke vet hvordan. Men jeg vet at du vet.»* Hun maner til å hente frem de samme reaksjonsmønstrene, holdningene og samholdet. Om å bruke dette for å forsvare ytringsfrihet, for å stå opp mot rasisme, og å stå opp for et suverent og ukrenkelig menneskeverd.

4.3.2 Kategorisering og teoretisk drøfting

Det relevante spørsmålet her blir igjen å se på hvordan terrorangrepet blir omtalt i akkurat denne talen. Hva blir gitt særlig mye eller lite fokus? Hvilken respons blir det oppmuntret til? Kan vi finne kontraster eller likheter i omtale av terrorangrepet sammenlignet med Pedersen og Hussaini?

Jeg vil argumentere for den fortellingen som vi kjenner best igjen i Ina Libak sin tale, er det Claudia Lenz omtaler som «mangfoldsfortellingen.» Terroren var først og fremst et angrep på mangfoldet og flerkulturaliteten som fantes i Norge. Denne fortellingen skiller seg som tidligere nevnt fra de andre to fortellingene jeg har identifisert til nå. Det gjør den på den

måten at den faktisk inviterer til debatt om hvem og hva som ble angrepet. Responsen på terroren vil derfor være å først og fremst forsvare og styrke det norske mangfoldet som finnes. Gjennom å være et enda mer inkluderende og integrerende samfunn, skaper vi et «nytt norsk vi» som har plass til enda flere.¹⁵² Breiviks tankegods skal ikke få vinne frem, og gjennom målrettet politisk håndverk bør vi som samfunn sørge for å jobbe for, og omfavne, det flerkulturelle og mangfoldet.

I tillegg til «mangfoldsfortellingen,» finner vi også noen eksempler uttrykk fra «demokratifortellingen.» Eksempelvis så tydeliggjør Libak hvilke verdier som ble angrepet fredagen for ni år siden. Hun snakker om ytringsfriheten, motstand mot rasisme, og viktigheten av å kjempe for mangfoldet og solidaritet. Mot slutten av talen, når hun henvender seg til «det store vi,» kommer identifikasjonen i «demokratifortellingen» tydelig frem; det er ikke et snevert, partipolitisk «vi,» men et stort «samfunns-vi,» hvor det kollektive demokratiforsvaret er det som er den beste og mest slagkraftige responsen. Det er interessant å bemerke at dette er en fortelling som kommer til uttrykk nå, også ni år etter terroren. Selv om konteksten og oppspillet til markeringen i mye større grad enn før handlet om neglisjerte følelser hos AUF, og et sterkt ønske om å «snakke sant» om 22.juli, er det også en erkjennelse om at det ligger et større samfunnsansvar i hvordan vi minnes 22.juli. Det er ikke et minnepolitisk arbeid som AUF skal gjøre alene.

Det er interessant å se hvordan det har vært en endring i denne tilnærmingen til 22.juli, og fortellingen rundt den. Igjen er det relevant å nevne tidsaspektet. Situasjonen for AUF nå ni år etterpå, var at veldig mange av de som var aktive i AUF i 2011, ikke lenger var det. De var enten avsluttet sitt politiske liv, eller var aktive i moderpartiet Arbeiderpartiet. De som da satt igjen i AUF-ledelsen hadde da både et særskilt ansvar, men også en utfordring, med å forvalte minnet videre. Forvaltningen av minne innebar også å orientere seg omkring det faktum at de fleste som var engasjerte i AUF nå, ikke var på Utøya i 2011 selv. Noen kjente kanskje noen som hadde vært der, mens andre husket det knapt, da de var for unge selv. Dermed blir denne mangfoldsfortellingen ekstra interessant å sette søkelys på, da den fokuserer på andre ting enn det for eksempel kjærlighetsfortellingen gjør. Der kjærlighetsfortellingen ofte handler om enkelthistorier, om det nære, om omtalen av «våre venner,» har mangfoldsfortellingen en noe mer distansert tilnærming. Men der kjærlighetsfortellingen gjerne er mer «generell» i sin

¹⁵² Lenz, "22. juli-fortellinger og for-hand-lingen om hva terroren skal bety for fremtiden." s.100

omtale av terroristen, ideologen, eller det høyreekstreme tankegodset som lå til bunn hos Breivik, er det selve kjernen i mangfoldsfortellingen. Hva var det Breivik sto for? Hva var det som fikk han til å gjøre slike grusomme handlinger, og hvordan kan vi i dag stå opp for de samme verdiene? Gjennom vårt engasjement, hvordan kan vi forhindre et nytt slikt terrorangrep?

Her kommer også det overordnede politiske aspektet til uttrykk. Minnet om 22.juli-terroren har en klar vending mot at minnet har politiske implikasjoner og aspekt med seg. Det snakkes også om at det finnes politiske lærdommer etter terrorangrepet. Dette skiller seg fra de to første talene, som i mye større grad var generelle, konsensusorienterte og med et stort «vi» i sitt uttrykk. I Libak sin tale blir dette «vi-et» også delt opp i mindre minnefellesskap, hvor det også snakkes om et differensiert ansvar for hvordan minnes.

Det at det har gått ni år, ser vi også komme til uttrykk på minneperspektivet til Ina Libak. Det har vært et skifte i retorikk og tilnærming. Språket som benyttes er tydeligere, skarpere, og bærer preg av mye mer enn «bare» sjokk og sorg. Det bærer også med seg preg av ansvar, kampvilje og politikk. Ina Libak representerer også gjennom sin personlige minneberetning en annen del av det kollektive minnet om 22.juli, enn det Eskil Pedersen og Mani Hussaini har gjort. Ina Libak snakker om brutaliteten i Breivik handlinger, om hva som lå til grunn ideologisk, og om et ansvar om å forhindre at noe sånt skal skje igjen. Hun sammenligner også angrepet med andre hendelser, og setter dermed 22.juli inn i en større sammenheng. Det er ikke noe helt enestående. Dette tydeliggjør at det finnes systematikk i ideologien og hatet som lå bak, og at det dermed blir viktig å kjempe videre mot nye, lignende angrep.

Libak er også mye tydeligere i presentasjonen av sitt eget, individuelle, minnet. Hun beretter historien om hvordan hun ble skutt fire ganger av Breivik på øya. Kontrasten blir stor sammenlignet med Pedersen, som i svært liten grad forteller om egne opplevelser fra øya. Hussaini, som selv ikke var tilstede på Utøya, gjør følgelig heller ikke dette. Debattene, konteksten og opptakten til markeringen ni år etterpå har muligens i større grad gitt aksept for en slik personlig beretning fra terrorens brutalitet, enn det som hadde vært akseptert i 2012 og 2015. Likevel blir det ikke eksplisitt snakket om AUF som et «offer,» eller adressert det faktum at det var et målrettet angrep på dem, deres parti og deres politikk. Men det personlige minnet som Libak gir uttrykk for, er fortsatt et nytt og kontrært bidrag til det kollektive

minnet om 22.juli. Det bryter med den konsensusorienterte og lite kontroversielle kjærlighetsfortellingen.

4.4 Astrid Willa Eide Hoem, Utøya 2021

Astrid Hoem var også til stede på Utøya 22. juli 2011. Hun slapp unna terroren uten alvorlige fysiske skader, men slet lenge med overlevelsesskyld og psykiske plager.¹⁵³ Da Hoem ble valgt til AUF-leder i 2020, var hun den yngste AUF-lederen på 45 år.¹⁵⁴

Politisk kontekst

2021 var det duket for stortingsvalg, og Arbeiderpartiet lå godt an på meningsmålingen denne sommeren.¹⁵⁵ Målingene viste at Arbeiderpartiet var det klart største partiet, og at det gikk mot et regjeringsskifte.¹⁵⁶ De sakene som ble hyppigst debattert var klima- og miljøpolitikk, samt håndteringen av pandemien.¹⁵⁷ Klima- og miljøpolitikken skapte også steile fronter mellom AUF og Arbeiderpartiet. For AUF var nettopp denne saken en av de viktigste foran landsmøte i april 2021, og det førte til flere gjennomslag som de selv omtalte som «AUF-gjennomslag»¹⁵⁸ På det samme årsmøte ble 22.juli, og markeringen av at det var ti år siden terroren, viet mye oppmerksomhet.¹⁵⁹ Derifra kom også nyheten om at Arbeiderpartiet ønsket å sette ned en ny 22.juli-kommisjon. Den skulle ha som mandat å granske «[...] hvordan samfunnet sviktet i forkant av terrorangrepet.» Astrid Hoem uttalte i den forbindelse til Aftenposten:

*«– Vi har hatt det rettslige oppgjøret, og vi har hatt beredskapsoppjøret. Men vi har ikke diskutert i like stor grad hvor det har gått galt i fellesskapet vårt når man kan vokse opp i våre nabolag og utvikle så ekstreme meninger.»*¹⁶⁰

¹⁵³Sofie Prestegård, "Mer til psykisk helse: – Nå skal vi få til en tidlig innsats for unge," TV2, 05.11.2021 2021, <https://www.tv2.no/a/14339035/>.

¹⁵⁴ Ingri Bergo og Terje Bringedal, "AUF-lederen ti år etter 22.juli: -Lever jeg godt nok nå?," VG (Oslo) 2021, <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/7549Kv/auf-lederen-ti-aar-etter-22-juli-lever-jeg-godt-nok-naa>.

¹⁵⁵ "Stortingsvalg: Hele landet," 2021, besøkt 26.01.2022, <http://www.pollofpolls.no/?cmd=Stortinget>.

¹⁵⁶ "Gjennomsnitt av nasjonale målinger med spørsmål om stortingsvalg juli 2021," 2021, besøkt 26.01.2022, <http://www.pollofpolls.no/?cmd=Stortinget&do=snitt&yw=202107>.

¹⁵⁷ Johannes Bergh, Stine Heesstvedt, og Rune Karlsen, "Hvilke saker er velgerne mest opptatt av?," Aftenposten, 15.08.2021 2021, <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/47E9Pe/hvilke-saker-er-velgerne-mest-opptatt-av>.

¹⁵⁸ "AUF har skapt historie på Arbeiderpartiets landsmøte," AUF.no, 2021, besøkt 16.03.2022, <https://auf.no/auf-har-skapt-historie/>.

¹⁵⁹ "Program for landsmøtet 15. - 17. april 2021," 2021, besøkt 26.01.2022, <https://www.arbeiderpartiet.no/arrangementer/landsmote/landsmote-2021/program-for-landsmotet/>.

¹⁶⁰ Birgitte Iversen, "Ap vil ha ekstremismekommisjon – vil granske barndommen til Breivik og Manshaus," Aftenposten, 15.04.2021 2021, <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/OQOkPb/ap-vil-ha-ekstremismekommisjon-vil-granske-barndommen-til-breivik-og>.

I store deler av 2020 og 2021, hadde også den internasjonale bevegelsen «*Black Lives Matter*» (BLM) fått mye oppmerksomhet. Den fokuserte på marginaliserte grupperinger hos svarte mennesker, og frigjøringen deres. Deres hovedmål var å kjempe for at svarte mennesker ikke lenger ble målrettete og systematiserte offer for vold.¹⁶¹ Jonas Gahr Støre adresserte denne bevegelsen, samt rasisme, fremmedfiendtlighet og fremmedfrykt, i en artikkel i Dagsavisen. Der skrev han blant annet:

«Så det dypt alvorlige temaet som nå opptar folk verden rundt etter drapet på George Floyd, er ikke nytt i Norge. Det må sies tydelig. Jeg hører fra tid til annen noen si at «det er godt ikke terroren har rammet i Norge.» Det er jo feil! Den har rammet oss, brutalt og grusomt.»¹⁶²

Det er interessant å bemerke denne forbindelsen som Støre skaper. Det vitner også om en vilje til å ta et skikkelig opprør med tankene og ideologen som lå bak terrorangrepet 22.juli 2011. Han sammenligner i så måte den systematiserte rasismen som verden hadde vært vitne til mot blant annet George Floyd, med rasismen som var grunnlaget for Breiviks handlinger for ti år siden. Kombinert med nedsettelsen av 22.juli kommisjonen kan man se en dreining i fokus hva gjelder terrorangrepet. Ti år etterpå fokuseres det ikke bare på det som skjedde den fatale dagen for ti år siden, men vel så mye på bakgrunnen og tankegodset bak handlingene. Hva var det som gikk galt, som kunne få «en av oss» til å ønske å gå disse forferdelige handlingene?

22.juli i mediene

I forkant av denne minnesmarkeringen hadde det vært et ekstra stort fokus på 22.juli mediene. Spesielt etter at Snorre Valen ga ut boken «*Utøyakortet*» tidlig juli samme år, ble debatten om «berøringsangst» aktualisert. Boken adresserte berøringsangsten som mange AUF-ere kunne kjenne seg igjen i, og pekte på hvordan samfunnsdebatten hadde vært med å kneble flere pårørende og etterlatte sine historier. Flere satte ord på en debatt i den første tiden etter 22.juli som ble kraftig redusert, og i noen tilfeller strandet helt.¹⁶³ Mye av dette ser vi også komme til uttrykk i Astrid Hoem sin tale, noe jeg kommer tilbake til i analysedelen.

¹⁶¹ "About," Blacklivesmatter.com, besøkt 17.03.2022, 2022, <https://tinyurl.com/2p82ub8d>

¹⁶² Jonas Gahr Støre, "Black lives matter - også her," *Dagsavisen*, 14.06.2020 2020, <https://www.dagsavisen.no/debatt/kommentar/2020/06/24/black-lives-matter-også-her/>.

¹⁶³ Skjervø, Kjær, og Huitfeldt, *Aldri tie, aldri glemme - en bok fra AUF, ti år etter terroren*. s. 113-114

AUF markerte også selv at det var gått ti år siden terroren. De satte ned et eget 22.juli utvalg, som blant annet publiserte en organisatorisk rapport. Rapporten kom med flere foreslåtte tiltak, både kortsiktige, kontinuerlige og langsiktige som sådan. Dette handlet om alt fra at det burde foreligge en manual for hvordan nye tillitsvalgte forholder seg til 22.juli, hvordan minnesmarkeringer bør foregå, samt tips til kurs, seminar- og skoleringsaktivitet internt i AUF.¹⁶⁴ AUF ga også ut boken «*Aldri tie, aldri glemme – en bok fra AUF, ti år etter terroren.*» Boken hadde som mål å «*bli kvitt den kollektive berøringsangsten både bevegelsen og samfunnet har hatt. Alt for lenge har den hindret oss i å snakke åpent og ærlig om 22.juli,*» hevdet de.¹⁶⁵ Boken har bidrag fra over 20 forfattere, der flere av de var viktige stemmer da terroren rammet, og i tiden etterpå. Her blir denne «kollektive berøringsangsten» eksplisitt adressert og anerkjent som et problem.

Alt i alt ser vi et mye mer aktivt Arbeiderparti og AUF i den politiske samtalen rundt 22.juli. Flere AUF-ere som var til stede på Utøya i 2011, var nå aktivt og tydelig med i samfunnsdebatten. De tok til motmæle, stilte i debatter, og skrev kronikker. Elin L'Estrange fra Akershus, som selv var på Utøya i 2011, var for eksempel en av de tydelige stemmene i debatten sommeren 2021.¹⁶⁶

I januar 2021 ble det også holdt en minnesmarkering i anledning at det var tjue år side drapet på Benjamin Hermansen. Hermansen ble knivstukket og drept på Holmlia i Oslo. Drapet var uprovosert og rasistisk motivert, og to unge menn på 19 og 21 år fra det nynazistiske miljøet ble dømt til fengsel.¹⁶⁷ AUF benyttet denne markeringen til å minne om at hatet som hadde drept Hermansen for tjue år siden, var det samme hatet som drev frem terroristen Breivik ti år senere.¹⁶⁸ Her er det nok et eksempel der det poengteres en sammenheng mellom 22.juli og rasisme, ikke ulik den ovenfor omtalte sammenhengen som Støre foretok.

¹⁶⁴ AUF, "Organisatorisk rapport AUFs 22. juli-utvalg," (2021). s.39

¹⁶⁵ Skjervø, Kjær, og Huitfeldt, *Aldri tie, aldri glemme - en bok fra AUF, ti år etter terroren.* s. 17-18

¹⁶⁶ Elin L'Estrange, "Vi prøvde å si fra i 2011. Det var mildt sagt ikke velkomment.," *Aftenposten*, 14.07.2021, [https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/Kp8v74/vi-proevde-aa-si-fra-i-2011-det-var-mildt-sagt-ikke-velkomment.;](https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/Kp8v74/vi-proevde-aa-si-fra-i-2011-det-var-mildt-sagt-ikke-velkomment;)

Elin L'Estrange, «Utøya-overlevende tier av frykt for hets: -Et stort demokratisk problem,» *VG*, 11.08.2021, <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/6kpQ1e/utoeya-overlevende-tier-av-frykt-for-hets-et-stort-demokratisk-problem>

¹⁶⁷ Steinar Kristiansen, "Holmlia-drapet," *SNL* (24.09.2021 2021). <https://snl.no/Holmlia-drapet>.

¹⁶⁸ Jonas Gahr Støre og Astrid Hoem, "Vi må våkne," *Dagbladet*, 26.01.2021 2021, <https://www.dagbladet.no/meninger/vi-ma-vakne/73328020>.

Situasjonskontekst

Også tiårsmarkeringen ble preget av Covid-19-pandemien. Denne gang fikk flere lov til å være fysisk til stede på Utøya, deriblant flere representanter fra kongefamilien og regjeringsapparatet. I tillegg var det flere fra den nasjonale støttegruppen til 22.juli, AUF-medlemmer, etterlatte og pårørende. «Bakken» var igjen fylt opp med folk. Astrid Hoem talte i underkant av ti minutter foran de oppmøte. Regjeringen hadde opprinnelig planer om å arrangere en større konsert på Rådhusplassen. Hensikten var å forsøke å gjenskape fellesskapsfølelsen rosetogene skapte i dagene etter 22.juli 2011.¹⁶⁹ Disse planene ble det likevel ingenting noe av, dette på grunn av pandemien. Det var kulturelle innslag i form av sang og dikt. Sebastian Zalo og Renate Tårnes sang, mens en av de etterlatte, Gunnar Sæbø fremførte et dikt.¹⁷⁰ I og med at dette var en tiårsmarkering, i tillegg til det faktum at debatten rundt 22.juli hadde fått en del medieoppmerksomhet i opptakten til tiårsdagen, fikk også minnesmarkeringen mye omtale i dagene før den skulle foregå. NRK viet blant annet en nesten tre timer lang nyhetssending til markeringen, der de også sendte talen til Hoem direkte.

4.4.1 Diskursanalyse – Astrid Hoem

Sitater som er gjengitt i kursiv er hentet fra transkripsjonen av Astrid Hoem sin tale fra 22.07.2021

1. Signifikans

Et ord som stadig går igjen i Hoem sin retorikk, er det å stå «sammen.» Hun snakker om å stå sammen på to måter: først og fremst i lys av en kontekst der man viser omsorg og forståelse for hverandre som etterlatte og pårørende. Vel så interessant å bemerke er hvordan Hoem snakker om å stå sammen «som samfunn.» Det er kun ved å stå sammen man kan stå opp mot det Hoem omtaler som «*splittende menn, rasisme og hat.*» Ved å stå sammen skapes et samfunn der «[...] *vi ikke deler inn i oss og dem.*»

Hoem snakker flere ganger om et ansvar. Et ansvar om å minnes, om å ikke glemme, om å ikke tie. Det som blir tillagt særlig stor verdi, og som blir eksplisitt adressert, er det Astrid

¹⁶⁹ *Dagsreveyen 22.juli*, "22. juli 2021 – 22. juli – ti år etter," 2021, NRK. <https://tv.nrk.no/serie/dagsreveyen/202107/NNFA19072221/avspiller>.

¹⁷⁰ *22. juli 2021 kl. 14:00 – Markering på Utøya*, "NRK Nyheter," 2021. <https://tv.nrk.no/serie/nyheter/202107/NNFA41041121/avspiller>.

Hoem omtaler som «å snakke sant om 22.juli.» Hun hevder at i de ti årene som har gått frem til nå, har ikke det norske folk snakket sant om terrorangrepet, og om hvorfor det skjedde. Hun sier blant annet at «brutaliteten har blitt dysset ned,» ved at retorikken har endret seg. Hun fremholder eksemplene hvordan «terror» har blitt til «hendelse,» og «barnedrap» har blitt til «katastrofe.» Hun påpeker språkendringen, og har behov for å korrigere den: «Nå er tiden for å snakke sant. 22.juli var ikke tilfeldig. Det var ingen naturkatastrofe. Det var et målrettet politisk terrorangrep, drevet frem av høyreekstremt tankegods.» I omtale av terrorangrepet i Oslo og på Utøya, sier hun rett ut at mennesker ble «bombet, skutt og drept.» Drept fordi de var AUF-ere. I likhet med Ina Libak, adresserer Hoem det faktum at terrorangrepet var mer enn angrepet på Utøya, det var også et angrep på Regjeringskvartalet. Om de åtte som mistet livet her, sier hun at de ble: «[...] drept fordi de var på jobb for demokratiet vårt.» Språket er direkte, tydelig og usminket.

Et annet viktig funn hva gjelder signifikans i talen, er hvordan Astrid Hoem benytter seg så tydelig av et kontrastfylt språk. «21. juli skinte sola. 22. juli kom regnet. [...] Vi våknet til sommerens vakreste eventyr. Og la oss til vårt livs mareritt.» Om ofrene snakker hun ikke om hvem de var, men hvem de også kunne blitt. Hun sier blant annet «vi» mistet ikke bare de vi kjente og savner, men «vi» mistet også å få kjenne hvem de skulle blitt. Dette er og grunnen for det hun beskriver som en «sorg og et savn som får en ny dybde hvert år.» Kontrastene bærer preg av terroren har fått en viss avstand i tid og rom. Det snakkes om det som var, og det som ble, og alt som ikke ble.

Måten Astrid Hoem omtaler gjerningsmannen på, er også interessant å bemerke. Flere ganger omtaler hun Breivik som en «høyreekstremist.» I starten av talen derimot, blir selve personifiseringen tatt bort fra gjerningsmannen når hun sier: «Dagen før gikk vi med noen på kjærlighetsstien, 22. juli rømte vi langs vannet fra hatet» Det var hatet de måtte rømme fra. Tankegodset, ideologien og motivasjonen bak blir fremhevet som det som tok liv. Dette kan være en effektiv måte å minne tilhørerne på at det samme tankegodset kan ta hat i dag, ti år etterpå. Det er også nettopp dette hun gjør mot slutten av talen, der hun direkte adresserer tankegodset som lå til grunn for handlingene, og formaner tilhørerne til å ta et oppgjør med det, om å stå opp for de verdiene som kjemper mot disse holdningene og handlingene. «Hat har drept før, og hat kan drepe igjen» sier Hoem. Denne objektiviseringen av gjerningspersonen vitner også om at selv ti år etterpå, har han som person ikke en nevneverdig rolle i narrativet om 22.juli.

2. Aktivitet

Astrid Hoem sier at det AUF ber om, er at alle andre lytter, minner og bidrar. Hvorfor det? Fordi «*vi må gjøre våre fortellinger til fellesskapet sin hukommelse.*» Dette er svært interessant i et minneteoretisk perspektiv. Hun ber altså etterlatte, og spesifikt de som har våget å si noe for første gang, om å gjøre mer av det. Hun uttrykker tydelig takknemlighet til de som våger å snakke for første gang. Ikke bare på egne vegne, men med en hensikt om at på den måten blir fortellingene til en del av en større hukommelse. Et felles minne. For alle andre, ber hun altså om å gjøre spesielt tre ting; lytte, minne og gjøre. Konkret ber hun alle om å «*definere hvem vi skal være.*» Det gjør vi gjennom «*[...] hva vi gjør, og hva vi velger å ikke gjøre, og hvilke ord vi bruker*»

Det Astrid Hoem også helt spesifikt ber tilhørerne om å gjøre, er å «*snakke sant om 22.juli.*» I alt for lang tid har det ikke blitt snakket sant om 22.juli, ifølge Hoem. Hun ønsker at 22.juli bør snakkes om det det faktisk var. «*Det var et målrettet politisk terrorangrep, drevet frem av høyreekstremt tankegodt. Av hat. Hat mot AUF, og hat mot Arbeiderpartiet. Hat mot mangfoldet, hat mot likestillingen, og hat mot fellesskapet vårt.*» Dermed fastslår hun fra talerstolen at terroren ikke først og fremst var et angrep på Norge, eller på demokratiet. Det var et angrep mot AUF, Arbeiderpartiet og deres politikk. I tillegg gir hun relativt eksplisitte føringer for hvordan terroren skal minnes. Det å minnes 22.juli er nødt til å innebære å snakke om – og ta et oppgjør med - det politiske tankegodset som lå bak – hvis ikke snakkes det ikke sant om 22.juli.

3. Identitet

I denne talen opplever jeg Astrid Hoem som en leder som ønsker å fremstå som en formanende, tydelig og retningsgivende leder. Gjennom sin tydelige retorikk ønsker å hun å peke ut en retning for hvordan man gjennom å fortsette å kjempe for sentrale verdier, på den måten også er med på å minne og hedre de drepte.

Hoem bruker tid på å snakke om hvem som skal få definere «*hvem vi er.*» Hun sier noe som kan virke oppsiktsvekkende, nemlig at «*terroristen var en av oss.*» Hun snakker om Breivik som en som vokste opp sammen med oss, på samme måte som de som drepte Benjamin

Hermansen og Johanne Ihle Hansen var «en av oss.» Hun argumenterer videre at selv om Breivik var «en av oss,» er det ikke han som skal få definere hvem «vi» er. Det er det kun «vi» som gjør. Måten det skjer på er med hva «vi» gjør eller ikke gjør og hvilke ord «vi» bruker. «*Ord kan splitte, eller ord kan samle. Ord kan rive ned, eller bygge opp. Ord kan hate, eller spre kjærlighet*» Her handler det om en større identitet, som går utover Astrid Hoem som person. Det handler om samfunnets identitet, hvilket samfunn Hoem ønsker at «vi» skal være, og hvordan «vi» skal møte rasisme og hat i fremtiden. Identifikasjonen i dette «vi-et» som hun snakker om her er bredt, og kan gjelde langt flere i det norske samfunn enn bare AUF-ere.

Midtveis i talen, snakker hun direkte til «[...] *alle som overlevde.*» Hun minner om at det er på de som overlevde man finner de fysiske sporene, og de sporene som ingen andre ser. Hun sier videre at hun vet at de fortsatt har det tøft, at de fortsatt kan kjenne på redsel, at de fortsatt mottar trusler. Hoem ønsker likevel å komme med et spesifikt budskap til denne gruppen: «*Vit at vi er mange som føler det samme. Vi går ulike veier i ulikt tempo, men vi går fremover. Og vi går sammen.*» Lik som i Ina Libak sin tale, skaper også Astrid Hoem et slags eksklusivt og avgrenset «vi.» Nemlig de som overlevde. De står i en særstilling, og adresseres dermed direkte i Hoem sin tale. Implisitt sier hun at de overlevende også har et spesifikt ansvar. Et ansvar om å ikke tie om det som har skjedd med dem.

I tillegg til dette, snakker Astrid Hoem om en partiidentitet. Som nevnt under «aktivitet,» ber Hoem alle i det norske folk om å være med å stå opp mot hatet. Helt avslutningsvis i talen sin beretter hun om at hvis en ungdomsorganisasjon som AUF klarte å reise seg igjen, og stå opp mot det hatet som rammet dem, ja da kan resten av Norge også klare det. På mange måter gir hun gode skussmål til organisasjonen, til AUF, for måten de har håndtert situasjon i de ti årene som har gått siden 2011. I tillegg blir det i kjølvannet av dette, etablert et slags større «nasjonalt vi.» Det er storsamfunnets ansvar å videreføre minnet om 22.juli-terroren, og å fortsette å stå opp for de verdiene som ble angrepet. Nå har AUF vist at de kan, og hvordan det kan gjøres. Nå har storsamfunnet et ansvar til å følge opp.

4. Politikk

Astrid Hoem nevner ved flere anledninger at 22.juli var et politisk terrorangrep. Det var ingen naturkatastrofe, eller bare en «hendelse som skjedde.» Det var et politisk motivert terrorangrep, og må også behandles på denne måten.

Hoem fremmer også en kritikk mot måten etterlatte har fått hjelp i tiden etter 22.juli. Eksempelvis sier hun at «[...] *når hjelpen man skulle ha fått, ikke har nådd frem.* Videre skisserer hun opp hvor vanskelig det er når de som spør deg ikke egentlig ønsker et ærlig svar. Eller enda verre; når de har sluttet å spørre. Underliggende ligger det en kritikk mot samfunnet, og at de har «glemt,» sluttet å spør, eller sluttet å bry seg om det som skjedde.

Hun adresserer også flere samfunnsproblemer mot slutten av sin tale. Rasisme er et gjentakende tema i talen, og avslutningsvis snakker hun direkte til de som mottar hets for bruk av sin hijab, de som ikke føler seg trygge når de ber i sitt gudshus, og de som leser i kommentarfeltene om at «*folk ber deg om å reise dit du kommer fra.*» Hun setter søkelys på et samfunnsproblem som ikke bare var for ti år siden, men som er gjeldende også den dag i dag. Politisk skinner altså budskapet gjennom at det må tas en kamp mot rasisme, høyreekstremisme og hat. Astrid Hoem er tydelig i sin omtale omkring disse temaene. Hun kaller det for et problem, og omtaler det hele som en kamp. Det kontekstuelle bakteppet som forelå foran denne tiårsmarkeringen, inkludert den omtalte «Black Lives Matter» bevegelsen, gjør at det politiske budskapet blir forsterket ved å minnes 22.juli på denne måten. På denne måten blir minnet gjort meningsfullt i en samtid, og omhandler ikke bare fortiden. Dette er et tema, og en politisk sak, som er godt kjent for de fleste som er til stede på øya denne dagen, og Astrid Hoem setter også 22.juli inn i denne større sammenhengen.

5. Forbindelser

Som tidligere nevnt, uttaler Astrid Hoem at «*terroristen var en av oss.*» På den måten knytter hun Breivik som menneske sammen med det norske samfunnet. I stedet for å skape en stor avstand til Breivik, og male et bilde av at han var en utstøtt, ensom ulv, gjør hun det diametralt motsatte: hun sier han var en av oss, og at han ble radikalisert blant oss. En viktig presisjon her er det faktum at hun sier at han *var* en del av oss, ikke at han *er*. Breivik, som opprinnelig var en del av felleskapet, blir her definert ut av det.

Astrid Hoem skaper også en forbindelse til to andre tragedier som har skjedd i Norge; angrepet på Al-Noor moskeen i Bærum i 2018, og drapet på Benjamin Hermansen på Holmlia i 2001. Hun sier blant annet at «*Han (Breivik) var en av oss slik som de som drepte Benjamin Hermansen var en av oss. Han var en av oss slik som han som drepte Johanne Ihle Hansen var en av oss*» Dette er nok på at 22.juli ikke lenger omtales som en enkelthendelse alene, men settes i en større sammenheng.

Avslutningsvis siterer hun Eskil Pedersens ord fra hans tale på Utøya 22.juli 2012: «*Han tok noen av de vakreste rosene våre, men han kan ikke stanse våren.*» Hun følger det opp med å si denne «våren» er nå. De som kommer tilbake til Utøya, om det er ungdommer som var der under terrorangrepet i 2011, eller nye medlemmer i AUF, utgjør denne våren. De kommer til Utøya og «[...] spør om de vi mistet. Blir kjent med dem gjennom historien og minner.» På mange måter så «slutter» Astrid Hoem ringen fra det Eskil Pedersen sa i 2012. Breivik fikk ikke lov til å stanse våren. Astrid Hoem sier at «*våren er her nå.*» Fra et minneteoretisk perspektiv er det interessant å se hvordan Hoem gjenbraker Pedersens sitat, og viser på den måten til hvordan minnet om terroren, og om ofrene, har endret seg fra å være et ritual, til å bli ulike aktiviteter med bredt innhold og ulike nyanser.

Et siste moment som er verdt å nevne under forbindelser, er hvordan Astrid Hoem tar sitatet «*Aldri glemme,*» og legger noe til det. For det siste Hoem sier i sin tale, er at hun har et fornyet løfte etter 22.juli: «*Aldri glemme! Men nå i tillegg; aldri tie!*» Minnet om 22.juli har altså endret seg fra å handle om å ikke glemme det som skjedde, men også om å aldri tie. Å minnes ti år etterpå krever en mer aktiv del av hver enkelt; det kreves at den personen ønsker, våger og søker å snakke om terroren, og om tankesettet og ideologien som lå bak. Her knytter altså Hoem på ny utsagnet fra tidligere AUF-ledere, og bruker det samme utsagnet ti år etterpå. For å minnes 22.juli så krever det mer enn å bare «ikke glemme.» Det kreves en aktiv handling i tillegg; nemlig å «aldri tie.»

4.4.2 Kategorisering og teoretisk drøfting

Når jeg nå skal forsøke å kategorisere denne talen i Claudia Lenz sin narrativ-typologi, er det igjen flere momenter som må vurderes. For det første er det hensiktsmessig å se på hvordan terrorangrepet faktisk blir omtalt i talen. Hva blir vektlagt, og hva blir tillagt mindre eller liten verdi? I tillegg; hvordan ønsker subjektet at tilhørerne gir en respons på angrepet, ti år

etterpå? Og vel så viktig; kan vi finne tydelige kontraster eller endringer i omtale av 22.juli sammenlignet med Pedersen, Hussaini eller Libak?

Terrorangrepet i Astrid Hoem sin tale blir omtalt tydelig og direkte. Det brukes usminkede ord, og kontrastene mellom «det gode og det onde» kommer tydelig frem. Hoem maler et bilde av en bekymringsløs tilværelse på et idyllisk sted, til at det hele utvikler seg til å bli helvete på jord. Disse kontrastene bærer preg av at det har gått tid. Følelser, som gjerne har ligget latente i mange år, kommer til overflaten. Det snakkes tydelig om det som tidligere var, og det som nå er. Eksempelvis adresserer Hoem helt i slutten av talen sin hvordan samfunnet etter 22. juli drømte om et Norge uten rasisme og hat, og hvordan det aldri ble noe av. «*Men sånn kan det fortsatt bli*» sier likevel Hoem, før hun videre tydelig henvender seg til unge mennesker som kjenner rasisme på kroppen i 2021. Brutaliteten som så ufiltrert blir beskrevet i talen, blir nyttet for å gi spesifikk mening og oppmerksomhet til kampen mot rasisme, som også var aktuell i tiden talen ble holdt på. Hoem forsøker gjennom å belyse disse nevnte kontrastene, viktigheten av å ta et tydelig standpunkt her og nå. På den måten kan en skape en bedre fremtid, tross alt det vonde som hører til historien. Minnet blir ikke bare tillagt mening i samtiden, det blir bruk for å minne om viktigheten av kampen som må tas.

Responsen på terroren er altså ikke bare å hedre og minnes de døde, men å «lytte, minne OG gjøre.» Minnepraksisen krever en konkret praksis; en forståelse av at samfunnets verdier må kjempes videre for. Her finner vi tydelige trekk fra Lenz sin «mangfoldsfortellingen.»

Terroren var ikke et angrep på Norge som helhet eller land, det var et angrep på mangfoldet, på integreringspolitikken, og på solidariteten i møte med mennesker fra andre land. Nettopp derfor kreves det et nytt, spesifikt «vi» - et «vi» som ønsker å stå for, beskytte, og kjempe for et flerkulturelt Norge.

Vi finner også tydelige trekk fra demokratifortellingen. Astrid Hoem nevner helt eksplisitt at det var åtte mennesker som ble drept «[...] fordi de var på jobb for demokratiet.» I tillegg snakker hun i brede ordelag om hvilke verdier i demokratiet som ble angrepet. Sammenlignet med Ina Libak, som også adresserte dette, er Hoem enda tydeligere i sin tale i både omtale av problemet, men og ansvaret for å beskytte disse verdiene. Hun nevner eksplisitt kampen mot rasisme og høyreekstremismen, vern om mangfoldet og solidaritet, og retten til å kunne tro på hva de vil. Her er «vi-et» et bredt «vi.» Et «vi» som er det demokratiske samfunns «vi,» og som handler om et kollektivt demokratiforsvar i tiden som kommer.

Hvis vi ser tilbake på definisjonen av kommunikative minner, så handler det i stor grad om minner som knytter sammen større eller mindre grupper, da disse minnene har høy affeksjonsverdi. De er på mange måter korttidsminnet til en gruppe mennesker. Det interessante her, og som kommer til uttrykk gjennom AUF-leder Hoem sin tale, er hvordan dette korttidsminne er tydelig annerledes enn det for eksempel Eskil Pedersen gir uttrykk for. Eskil Pedersen fokuserer i stor grad på selve hendelsen, ofrene og de etterlatte. Hoem derimot, adresserer også disse tingene, men budskapet med talen er ikke først og fremst å tilby trøst og forståelse. Budskapet er tydelig som sådan, men handler om å ta ansvar. Kontrasten i hvordan Hoem også adresserer hvem angrepet var rettet mot, er tydelig. De siste ti årene har det oppstått nye minnefellesskap internt i AUF. Minnefellesskap der narrativet ikke bare er et stort samfunns- «vi,» men et mer spesifikt «vi.» Et «vi» som orienterer seg rundt AUF som organisasjon, og det faktum at det var deres ideologi og politikk som var motivasjonen til Breivik handlinger.

I Hoem sin tale finner vi flere store kontraster til spesielt Pedersen og Hussaini sine taler. Hoem bryter, i likhet med Libak, med det konsensusorienterte og lite kontroversielle omtalen om hva 22.juli var – og er. Det faktum at hun sier at det ikke har blitt snakket sant om 22.juli, impliserer at det har blitt snakket usant. Noen har forsømt sitt ansvar om å snakke sant om 22.juli. Det er også interessant å bemerke at hun direkte adresserer de som «aldri har villet snakke før.» Deres stemme, og deres bidrag har ifølge Hoem hatt en stor påvirkning på måten minnet om 22.juli blir presentert. Det kollektive minnet om 22.juli har plutselig fått flere bidrag, og gjerne noen bidrag som bryter litt med de bidragene som allerede fantes. De er personlige, affektive, og handler om neglisjerte følelser, offentlig tjeneste som har forsømt sin plikt, og om problematiseringen av et offentlig ordskifte som har dysset ned den politiske debatten omkring 22.juli. Kombinert med enda flere uttrykk for det kulturelle minner, gjennom minneritualer i møte med for eksempel Holmlia-drapet, Bærum-terroren og det faktum at 22.juli mye tydeligere var på agendaen i valgkampen, har minneuttrykket fått flere nyanser sammenlignet med tidligere år. Det kulturelle minnet kommer også mer til uttrykk gjennom det faktum at terroren omtales som i større grad som en «absolutt fortid.» Det er en større avstand til terrorhendelsene, og Hoem forsøker i større grad å benytte dem til å trekke lærdom inn i samtiden. Minnet om 22.juli blir i så måte mer ritualisert og formelt.

Oppsummering av funn

TALE	ÅR	ÅR SIDEN ANGREPET	GJENKJENNBARE NARRATIV	IDENTIFIKASJON
Eskil Pedersen	2012	1	Kjærlighetsfortellingen	Et universelt «vi»
Mani Hussaini	2015	4	Demokratifortellingen /kjærlighetsfortellingen	Et bredt «vi»
Ina Libak	2020	9	Mangfoldsfortellingen /demokratifortellingen	Et mer spesifikt og avgrenset «vi»
Astrid Hoem	2021	10	Mangfoldsfortellingen /demokratifortellingen	Et mer spesifikt og avgrenset «vi»

Tabell 5: Oppsummering av funn etter analyse av de fire talene.

5. Konklusjon og avsluttende drøfting

5.1 Oppgavens problemstilling

Problemstillingen som oppgaven har tatt sikte på å besvare lyder: «*Hvordan har minne om 22.juli endret seg internt i AUF de siste ti årene?*» Gjennom å belyse endring i omtale av angrepet, ønske til handling, og tilnærming til ideologi og politikk, har jeg i denne masteroppgaven forsøkt å belyse disse endringene som har oppstått i løpet av de første ti årene etter terrorangrepet. Nedenfor redegjør jeg for de viktigste funnene jeg har gjort i min analyse.

5.2 Hovedfunn

Av flere interessante funn i min analyse, er det særlig tre hovedfunn jeg ønsker å trekke frem. Disse tre mener jeg fremstår som de tydeligste og viktigste endringene om minnet om 22.juli internt i AUF. Etter at jeg har redegjort for disse tre funnene, vil jeg forsøke å gi en forklaring for hvorfor det kan ha blitt slik. Da vil jeg ta utgangspunkt i både det teoretiske rammeverket, samt den kontekstuelle rammen som har foreligget for hver av talene. Til slutt vil jeg oppsummere funnene jeg har gjort i lys av forskningstradisjonen minnestudier generelt.

5.2.1 Fra konsesunssøkende sorgfellesskap, til politisk budskap og handlingsimperativ

En av de tydeligste endringene som kommer til uttrykk i disse fire talene, er hvordan de har gått fra å være et forsøk på å samle en nasjon og organisasjon i sorg, til å benytte muligheten til å ytre seg tydeligere politisk om terrorangrepet. Der Eskil Pedersen i 2011 var mye mer konsensusøkende og samlende i sin retorikk, er Libak og Hoem mye tydeligere i sin kritikk. De åpner også tydeligere opp for en debatt rundt årsakssammenhenger, ideologi og etterspill etter terroren.

Dette kommer for eksempel godt frem ved å se på hvordan det formenes til å kjempe for de verdiene som ble angrepet. Det går fra det mer generelle hos Eskil Pedersen, der hvem som er ansvarlig for å kjempe for disse verdiene, og hvordan det skal foregå, ikke blir nevnt, til det helt tydelige og eksplisitte hos Astrid Hoem. Det er en mye tydeligere politisk brodd i diskursen. Handlingsimperativene blir beskrevet og oppmuntret. Den konsensusorienterte, fellesskapsorienterte retorikken er byttet ut med et tydeligere politisk budskap, og åpner for en

større debatt. Hussaini er den første som adresserer det politiske og ideologiske som er bakenforliggende for terrorangrepet. Libak stadfester helt eksplisitt at «22.juli er politisk,» og dermed også at for AUF sitt vedkommende er det ikke mulig å skille 22.juli og politikk fra hverandre. De går hånd i hånd, nettopp fordi angrepet var politisk motivert fra Breiviks side. Berøringsangsten, som flere sentrale AUF-ere har satt ord på, blir også eksplisitt adressert. Libak er i så måte med på å bane vei mot et enda tydeligere oppgjør, frem mot tiårsmarkeringen året etter. Astrid Hoem stadfester der at det ikke har blitt snakket sant om 22.juli frem til nå. For den eneste måten å snakke sant om 22.juli på, er ved å snakke ærlig om brutaliteten og om det faktum at det 22.juli var et målrettet politisk terrorangrep, drevet frem av høyreekstremt tankegods.

Diskursen har altså endret seg med tiden fra et sorgfellesskap, uten politisk handlingsrettet mening, til tydelige politiske implikasjoner og handlingsimperativ. I den første tiden handlet det om å bearbeide sorg, sjokk og en slags stille refleksjon. Årsakssammenhenger og politiske aspekter ble ikke tillagt vekt i det offentlige ordskifte fra AUF sin side. Det oppstår en gradvis endring i dette gjennom de neste ti årene, der det på mange måter kulminerer i Astrid Hoem sitt tydelige oppgjør på talerstolen 22.juli 2021, ti år etterpå. «Aldri glemme» var noe AUF ved flere anledninger ytret offentlig i tiden etter 22.juli. I så måte er det betegnende hvordan Astrid Hoem legger til «...aldri tie» i denne setningen.

5.2.2 Identifikasjonen i «vi-et» endres

Analysen av de fire talene har tydelig vist ulikheter hva gjelder identifikasjon. «Vi» er et begrep som blir flittig brukt blant alle de fire AUF-lederne, men med ulik bredde og avgrensning. Narrativene har som tidligere påpekt ulik bredde i sitt «vi,» og hvem som innbefattes av det. For eksempel har kjærlighetsfortelling det desidert bredeste «vi-et» - et «vi» som er universelt, uavhengig av politisk bakgrunn og tilknytning til terrorangrepet. Også demokratifortellingen har et bredt «vi,» men noe mer forbeholdt. Mangfoldsfortellingen og beredskapsfortellingen har mer avgrensede og smalere «vi.» Her har identifikasjonen større politiske forbehold.¹⁷¹

Pedersen og Hussaini har et bredt «vi,» som inkluderer store deler av det norske folk. Retorikken som omhandler at 22.juli var et angrep på oss alle, har en inkluderende

¹⁷¹ Lenz, "22. juli-fortellinger og for-hand-lingen om hva terroren skal bety for fremtiden." s. 96-102

fellesnevner. Libak og Hoem derimot, har mer spesifikke «vi.» Her er identifikasjonen i mye større grad avgrenset, og handler om den eksplisitte kampen mot rasisme og hat, og de som ønsker å ta del i den. Ved å være med å definere hvem som er inkludert og ekskludert i dette «vi-et,» blir AUF en mye tydeligere minneaktør enn det de var i den første tiden. For det handler ikke bare om en hel nasjon, et demokrati, eller et helt folk. Det handler om å aktivt kjempe mot de kreftene som prøvde å angripe partiet deres, og politikken de fører. Det ønsker de som ungdomsparti å gjøre, og blir dermed aktive minneaktører i debatten om 22.juli-minnet.

Kampen om et tolkningshegemoniet fører med seg det faktum at for å stille noen til ansvar for det som skjedde, og samtidig adressere et forebyggende ansvar for fremtidige hendelser, så er det noen som vil føle seg ekskludert fra dette «vi-et.» Demokratifortellingen, som i utgangspunktet har en bred identifikasjon blir mer politisk avgrenset, nettopp fordi at det snakkes om at det ikke bare lenger var et angrep på et helt samfunn, men også en partipolitisk angrep rettet mot AUF og Arbeiderpartiet. Ønsker en derimot ikke å tilslutte seg «kampen» om å kjempe for disse verdiene, eller på en annen måte ikke anerkjenner viktigheten av det på lik linje som AUF, så er en heller ikke en del av de brede demokratiske «vi» lenger. Med å gjøre identifikasjonen tydeligere, vil det også føre til at den blir mer avgrenset. Dermed vil noen ikke kjenne seg igjen i, eller stå inne for, det AUF nå definerer som det demokratiske «vi.» Det «politiske oppgjøret» med 22.juli fra AUF sin side, har på denne måten også ført med seg det faktum at det politiserer store deler av historien og minnet om 22.juli, og om kreftene som sto bak angrepet.

5.2.3 22.juli endres fra å være noe unikt, til å bli satt i en større sammenheng

I løpet av de ti årene som gikk fra 2011 til 2021, er det også interessant å peke på hvordan 22.juli gikk fra å være noe helt unikt, til å bli satt i en større sammenheng.

Eskil Pedersen sammenligner for eksempel aldri 22.juli med andre traumatiske hendelser som har skjedd i verden. Mani Hussaini derimot, nevner 22.juli i en kontekst av både andre verdenskrig og Syria. Libak og Hoem setter 22.juli i en større sammenheng ved å også trekke linjer til terrorangrepet på New Zealand, terrorangrepet i Bærum, og drapet på Benjamin Hermansen i 2001.

Ved å markere forbindelser mellom for eksempel andre verdenskrig i en norsk kontekst, og 22.juli, blir det skapt en sammenheng mellom disse to historiske hendelsene. Mani Hussaini adresserer for eksempel dette helt eksplisitt, i en kontekst der han snakker om at «[...] *vår frihet er aldri vunnet for alltid.*» Friheten som ble frarøvet landet Norge 9. april 1940, har altså likhetstrekk med den friheten som ble angrepet 22.juli 2011. Det er interessant å se på hvordan minnet om andre verdenskrig blir omtalt, da dette er et tema som ofte har vært gjenstand for debatt innenfor norsk minnekultur. Ola Stugu beskriver blant annet i sin bok fra 2021 hvordan minnet om andre verdenskrig i lang tid har blitt presentert som en patriotisk grunnfortelling, der det ble vektlagt aktiv motstand foran lidelser og offer.¹⁷² Minnekulturen omkring andre verdenskrig står sterkt i Norge, og den nasjonale fortellingen er noe veldig mange har kjennskap til. Ved å referere til nettopp andre verdenskrig er det godt mulig at for mange oppstår det konnotasjoner til motstandskamp og stolthet for landet sitt, og de verdiene som står sterkt i landet.

Det er spesielt to viktige følger det å sette 22.juli i en større sammenheng får for AUF sitt videre politiske virke. Det første handler om hvordan minnet om angrepet på denne måten stadig blir holdt i livet, og kontekstualisert hver gang det skjer en lignende sammenheng i verden. Minnet holdes da aktivt, og gir en mulighet til å adressere både angrepet, men også andre politiske temaer som angår politikken deres. Det andre, og som på mange måter blir en følge av dette, er hvordan minnet om 22.juli blir en betingelse for AUF sitt videre politiske virke. Her er vi også inne på noe av kjernen med berøringsangsten som AUF-ere har satt ord på i de årene som har gått siden 2011. For det faktum at det rammet AUF, og at de ikke har følt de har kunnet snakket ærlig og åpent om det i sitt videre politiske liv, har ført til at mange har valgt å tie. Ved å sette 22.juli i andre (og større) sammenhenger, blir også 22.juli en del av en større fortelling internt i AUF. Det er ikke en enkelthendelse som bare rammet de «uheldige» 564 som var på Utøya 22.juli 2011. Det er et før og et etter for organisasjonen, og noe de er nødt til å forholde seg til- og dermed forvalte. I sin videre eksistens så må fortellingen om 22.juli leve videre. Dette blir særlig relevant når AUF nå kommer i den situasjonen at de kommende generasjonene, verken ledere eller medlemmer, var til stede på Utøya i 2011. AUF sitt eget 22.juli utvalg publiserte i forbindelse med tiårsmarkeringen en organisatoriske rapport som adresserer dette temaet. Der skriver de:

¹⁷² Ola Svein Stugu, *Den andre verdenskrigen i norsk etterkrigsminne*, Utsyn & innsikt, (Oslo: Det norske samlaget, 2021). s. 37

Utvalget mener også at AUF har et særskilt ansvar for å ivareta arven og videreføre kunnskapen til nye generasjoner AUF-ere. Ikke bare fordi det var et angrep på AUF, men også fordi det var et angrep på våre verdier. ¹⁷³

De avslutter rapporten med å presentere kortsiktige og langsiktige tiltak som skal være til hjelp for å systematisere minnearbeidet i de ulike fylkene videre. ¹⁷⁴ Ved å minnes 22.juli som en del av en større historie – i en større sammenheng – blir det ikke bare en historisk hendelse som man snakker om for å minnes de som ble drept. Det blir en mulighet til å adressere det AUF selv mener var livsviktig lærdom fra angrepene, og ta det med seg i sitt videre politiske virke.

5.3 Drøfting av funn

Hvordan kan vi forstå og forklare disse endringene jeg har identifisert som mine tre hovedfunn? Nedenfor vil jeg forsøke å gjøre det ved å både forankre de i et teoretisk og et kontekstuellet rammeverk.

5.3.1 Teoretisk rammeverk

Som tidligere nevnt, så har Claudia Lenz betegnet 22.juli som et minne som befinner seg mellom et kommunikativt og et kulturelt minne. ¹⁷⁵ Det kommunikative minnet manifesterer seg som uformelt, ofte gjennom hverdagskommunikasjon, og utenfor institusjonaliserte arenaer. På denne måten så omskaper det den flyktige sosiale interaksjonen og forståelsen av fortiden til noe mer håndfast - et slags kollektivt referansepunkt. ¹⁷⁶ Disse referansepunktene skapes i ulike sosiale fellesskap. For de etterlatte og pårørende etter 22.juli 2011, har det oppstått flere ulike slike minnefellesskap. Det alle meningsfellesskapene har til felles, er at de søker å skape mening og sammenheng, og bidrar på denne måten på bearbeidelse og prosessering for de pårørte, etterlatte og overlevende. Ut fra disse minnefellesskapene vil det likevel oppstå ulike spenninger og motfortellinger, og spesielt når minnet om 22.juli behandles i mer institusjonaliserte former. Dette gjerne gjennom profesjonelle eller offentlige aktører som skal forvalte minnet, som for eksempel etableringen av minnesteder eller

¹⁷³ AUF, "Organisatorisk rapport AUFs 22. juli-utvalg." s.8

¹⁷⁴ AUF, "Organisatorisk rapport AUFs 22. juli-utvalg." s.36

¹⁷⁵ Lenz, "22. juli-fortellinger og for-hand-lingen om hva terroren skal bety for fremtiden." s. 93

¹⁷⁶ Lenz, "22. juli-fortellinger og for-hand-lingen om hva terroren skal bety for fremtiden."s. 95

gjennomføring av minnesmarkeringer. Disse «profesjonaliserte» minnene om 22. juli som blir presentert, kan oppleves at de står i kontrast til det pårørende selv opplever som viktig og riktig individuelt, og i alternative minnefellesskap de er en del av.

For flere AUF-ere sitt vedkommende, har de kommunikative minnene kommet til uttrykk gjennom interne arrangement i tiden etter terroren. Eskil Pedersen sier dette selv at «*Ulike interne arenaer ble vår plass for sorg. Der kunne vi være oss selv fullt og helt*»¹⁷⁷ De ulike minnefellesskapene som har oppstått i kjølvannet av dette, kommer til uttrykk etter hvert som årene går. Tidsaspektet er relevant her, da de som sammen har opplevd denne traumatiske hendelsen i det som må regnes som en nær fortid, også er bærerne av det samme minnet i samtidens minnesamfunn. Det er ikke spesialiserte «minnebærere» som presenterer et ritualisert, objektivisert minne, det er personlige, affektive minner, basert på egne erfaringer og rykter som oppstår i minnefellesskapene.

Ser vi dette opp mot Jan og Aleida Assmann sine begreper, kommunikativt og kulturelt minne, er det i denne overgangen fra kommunikative til kulturelle minner det ofte oppstår spenninger og kontrære følelser. Tidsaspektet i 22.juli-minnet tilsier at de kommunikative minnene enda eksisterer i stor grad, og at det ikke har gått lang nok tid til å formalisere et felles, kulturelt minne. De gangene der det likevel er forsøkt å gjøre dette, har flere undertrykte følelser kommet til overflaten. Disse «forhandlingene» om hva 22.juli skal bety, og hvordan en skal omtale angrepet, har ført til spenninger og uenigheter. Det tradisjonelle skillet mellom et kulturelt og et kommunikativt minne, tolket i lys av at det ene er statisk og det andre er dynamisk, har i senere tid blitt kritisert. Jan Assmann selv presiserer at det ikke er et absolutt skille mellom disse to begrepene, og likefullt at de ikke alltid kan direkte overføres til å forklare minnearbeid i moderne samfunn.¹⁷⁸ Derfor vil jeg argumentere for at samspeillet mellom kommunikativt og kulturelt minne er det som vil hjelpe å forklare hvorfor minnet om 22.juli for eksempel gikk fra å være konsensurorientert, til mer politisk og med tydeligere handlingsimperativ. Motsetningene og spenningene som oppstod i minnet om 22.juli kommer til uttrykk når det hverdagslige, flyktige kommunikative minnet blir overskygget av kulturelle føringer i dannelsen av et kulturelt minne. Når tolkningshegemoniet oppleves styrt, og noen aktører gjerne opplever at de blir diktert hvordan de skal minne hendelsen spesifikt, skapes

¹⁷⁷ Skjervø, Kjær, og Huitfeldt, *Aldri tie, aldri glemme - en bok fra AUF, ti år etter terroren*. s. 67

¹⁷⁸ Assmann, "Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook." s. 117

misnøye og spenninger. En hendelse som 22.juli, med så mange berørte, fører også med seg mange, og ulike, forhandlinger om hva minnet skal inneholde. Derfor er det ekstra viktig å være bevisst hvilke aktører som er med på å skape et minne som er institusjonalisert og statisk i sitt uttrykk. Man skal være forsiktig med å si «sånn var det» for all fremtid.

I den første tiden etter angrepene ser man tydelig hvordan det søkes konsensus, og der et ønske om å samle alle kommer tydelig frem. Konfrontasjonslinjen ble ikke valgt, og eventuelle oppgjør og forsøk på avklaringer ble i beste fall tatt på interne, lukkede AUF-arrangement. I rettsalen, Stortinget, avisspaltende og i debatten om Utøyas fremtid, der ofte den konfronterende tonen var tydeligere, var ikke AUF delaktige i den første tiden. De største kontrastene, og dermed også de sterkeste følelsene, som kommer til uttrykk når de affektive kommunikative minnene møter det mer institusjonaliserte, kulturelle minnet, oppstod først i det offentlige ordskiftet flere år senere.

5.3.2 Kontekstuelt rammeverk

Det kan være flere ulike forhold og faktorer som spiller inn når man studerer de kontekstuelle rammene for et minne og dets utvikling. For eksempel kan betente politiske saker, strømninger eller offentlige debatter være med å påvirke et minne. Jeg vil her peke på noen konkrete kontekstuelle forhold som jeg mener kan være med å forklare og forstå mine hovedfunn.

Debatten rundt innvandringspolitikk og Sylvi Listhaug-saken som vendepunkt

Sylvi Listhaug-saken fra 2018 kan i ettertiden fremstå som et vendepunkt i omtale av minnet om 22.juli for AUF. Dette var ikke en sak som kom ut av ingenting, men et produkt av en lang debatt om norsk innvandringspolitikk, og forhandlinger om en nasjonal identitet. De ideologiske prinsippene som denne politiske saken medførte, gjorde at flere AUF-ere tolket denne saken i lys av 22.juli. Saken medførte at AUF kom på banen som en tydeligere og aktiv minneaktør inn mot 22.juli-minnet. I kjølvannet av dette oppstod det et nytt referansepunkt, som tidligere ikke var blitt adressert eksplisitt, nemlig at terroren handlet om et Arbeiderparti-hat. I ettertid er det lett å peke på denne hendelsen som et vendepunkt der man gikk fra stor grad av konsensus i det offentlige ordskiftet, til en debatt preget av mer konflikt og konfrontasjon.

Debattene medførte konkurrerende fortellinger – og dermed også konkurrerende identifikasjoner i de ulike narrative. Det oppstod tydeligere, eksplisitte, uttalte «vi.» For AUF sitt vedkommende, kan dette har vært med å styrke de allerede etablerte minnefellesskapene internt i AUF. Den kampen som flere tydelig kjente et behov for å ta, nemlig oppgjøret med høyreekstremismen og rasismen, ble enda viktigere når de opplevde at mye av de samme holdningene de gjenkjente fra 2011, fortsatt var gjeldende i 2018. Det politiske budskapet og handlingsimperativene ble dermed tydeligere satt på agendaen, samtidig som identifikasjonene i de ulike «vi» ble endret og avgrenset.

Black Lives Matter

Black Lives Matter-bevegelsen, og alt det den førte med seg, vil jeg også påstå hatt noe å si på «oppgjøret» med rasisme i samfunnet. Dette er følgelig vanskeligere å «måle» i hvor stor påvirkning det har hatt, men debatten og diskursen i offentligheten ble aktualisert på nye og tydeligere måter. Rasisme var følgelig også på dagsorden lenge før BLM-bevegelsen, men ble ved hjelp av BLM-bevegelsen aktualisert i mye større omfang, også i Norge.¹⁷⁹ Dette førte også til at det ble et slags referansepunkt for minnet om 22.juli. 22.juli ble satt i en større sammenheng. Kampen mot rasisme ble løftet politisk, og ble gjort til en del av 22.juli-fortellingen. Debatten bidro til at spørsmål om «vi og dem» ble aktualisert. Om rasisme som ikke bare rammet George Floyd i USA, men som rammet nordmenn i våre samfunn. Hvem var egentlig en del av det norske «vi?» Vi finner konkrete eksempler på hvordan 22.juli settes inn i en sammenheng med BLM-bevegelsen, både fra Arbeiderpartiet og fra Antirasistisk senter.¹⁸⁰

¹⁷⁹ Rina Mariann Hansen, "– Black Lives Matter – også i Oslo kommune," *VårtOslo*, 16.10.2020 2020, <https://vartoslo.no/black-lives-matter-diskriminering-oslo/black-lives-matter--ogsa-i-oslo-kommune/264172>; "Black lives matter! - Velkommen til medlemswebinar om rasisme," 2020, besøkt 04.05.2022, [https://oslo.arbeiderpartiet.no/arrangementer/black-lives-matter/.](https://oslo.arbeiderpartiet.no/arrangementer/black-lives-matter/),

Espen Teigen, "Oslo Arbeiderparti legger frem flere nye antirasisme-forslag. Det vekker reaksjoner.," *Nettavisen*, 14.04.2021 2021, <https://tinyurl.com/ycn9d7nz>

¹⁸⁰ Støre, "Black lives matter - også her.," *Dagsavisen*, 14.06.2020.

[https://www.dagsavisen.no/debatt/kommentar/2020/06/24/black-lives-matter-ogsa-her/.](https://www.dagsavisen.no/debatt/kommentar/2020/06/24/black-lives-matter-ogsa-her/); "Black Lives Matter," 2020, besøkt 11.05.2022, <https://tinyurl.com/bd5r3j46>

Oppgjøret i 2021

I 2021 oppstod det flere eksempler på offentlige debatter i forkant av 22.juli. Aftenpostens redaktør gikk for eksempel ut og beklaget en artikkel de hadde publisert i 2012.¹⁸¹ BT omtalte en av sin egen artikkel som «konspiratorisk.»¹⁸² Astrid Hoem sto på talerstolen på Utøya og snakket om viktigheten av å «snakke sant om 22.juli.» Berøringsangsten skulle adresseres til det fulle. Det ble tatt en slags «offentlig oppvask» i måten 22.juli var blitt dekket på i mediene. I tillegg kom flere AUF-ere tydeligere på banene og satte ord på neglisjerte og undertrykte følelser som de hadde sittet inne med de siste ti årene.¹⁸³ Den offentlige debatten ble åpnet for flere kontrære synspunkter, noe som igjen førte til at flere satte ord på vanskelige temaer knytte til 22.juli-minnet.¹⁸⁴ Dette kan være noe av grunnen til at det politiske budskapet i møte med 22.juli fikk friere spillerom, og at det ble skapt en større aksept for meningsbrytninger om et tema som hadde blitt preget av varierende grad av berøringsangst fra en av de viktigste aktørene, nemlig AUF.

5.4 Avsluttende refleksjoner

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært svært interessant og lærerikt. 22.juli – og tiårsmarkeringen – fikk stor medieoppmerksomhet sommeren 2021. Det vekket også for alvor til live mitt engasjement for temaet. Det å sette seg grundig inn i teorien rundt minnestudier, samt å analysere empirien, har for meg resultert i en dypere forståelse om hvordan minnefellesskap kan etableres og utvikles, og hvordan minner fungerer i hverdagslige interaksjoner med mennesker. Det har vært særlig interessant å se på det teoretiske rammeverket opp mot den diskursen man finner i «den virkelige verden.» Jeg sitter igjen med et inntrykk av at minner er et delikat og tidvis uoversiktlig tema å forske på. Analysen har også tydelig vist at minner ofte har stor affeksjonsverdi. Det å legge lokk på minner kan være

¹⁸¹ Tobias Fredø, "Aftenposten beklager 22. juli-artikkel om MS Thorbjørn," *Kampanje*, 23.07.2021 2021, <https://kampanje.com/medier/2021/07/aftenposten-beklager-22.juli-artikkel-om-ms-thorbjorn/>.

¹⁸² Fredø, "Aftenposten beklager 22. juli-artikkel om MS Thorbjørn.";

Mikkel Ihle Tande, "BT-redaktør sier omstridt 22. juli-kronikk ikke ville blitt publisert i dag," *Aftenposten*, 21.07.2021, <https://www.aftenposten.no/kultur/i/aWYrLM/bt-redaktoer-sier-omstridt-22-juli-kronikk-ikke-ville-blitt-publisert-i-dag>.

¹⁸³ L'Étrange, "Vi prøvde å si fra i 2011. Det var mildt sagt ikke velkomment. ."

¹⁸⁴ Anne Sofie Lid Bergval og Christian Breidlid, "Det politiske oppgjøret kom i bakgrunnen. Stoltenberg mener likevel det var riktig," *Aftenposten* (Oslo), 22.07.2021, <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/w80yvM/det-politiske-oppgjoeret-kom-i-bakgrunnen-stoltenberg-mener-likevel-det-var-riktig>.

Snorre Valen, "Det var AUF som ble kneblet etter 22. juli," *Aftenposten* (Oslo), 05.07.2021, <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/weMb01/det-var-auf-som-ble-kneblet-etter-22-juli>.

Astrid Hoem, "Lenge var vi stille. Vi har ikke lenger råd til stillhet.," *Aftenposten*, 10.07.2021, <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/qRLvXo/lenge-var-vi-stille-vi-har-ikke-lenger-raad-til-stillhet>.

risikabelt. Da kan de kommunikative minnene og/eller minnefellesskap leve egne liv uten gitte rammer. Minner, og forhandlinger om dem, er for mange veldig personlig, og kan føre til uenigheter, konflikter og høyt spenningsnivå. Den amerikanske historikeren, James Young, sier det treffende *“All memorial processes are exercises in disunity, even as they strive to unify memory”*¹⁸⁵ Minner er noe som engasjerer, og dermed også noe som er viktig for samfunnet å ha fokus på. Det er et komplekst forskningsfelt, som krever at man setter seg nøye inn i de verktøyene man har for å kunne skape en best mulig forståelse.

Mitt mål har vært å komme med et litt annerledes bidrag inn i forskningsfeltet om minnestudier. Den tidligere forskningen som er gjort på dette spesifikke emnet, har et gjentakende mønster at den ofte har fokusert på et større, nasjonalt minne – en mer generell offentlig diskurs. Mitt bidrag har vært å se hvordan på ulike minnefellesskap kan eksistere på et «lavere» nivå, i et mindre og konkret fellesskap som AUF. Spenningene og samhandlingene som oppstår ved et større, nasjonalt minnet, har også fått sitt uttrykk internt i AUF. Jeg har vært opptatt av å finne et unikt empirisk datagrunnlag, slik at mitt bidrag også kan være et unikt bidrag inn i forskningsfeltet om minnestudier som sådan.

22.juli 2011 vil for alltid være et dypt sår i norsk historie. For de mange aktørene som ble direkte rammet av tragedien, finnes det enda ikke en felles fortelling for hvordan man opplevde det. Det skal det heller ikke være. Men på veien mot et kulturelt befestet minne, har man mye å vinne på å slippe alle de ulike aktørene til ordet, og på den måten gi rom for å sette ord på egne minner. Det kan føre til et bredere og mer lærerik diskusjon på veien.

¹⁸⁵ Young James E, "The Stages of Memory at Ground Zero: The National 9/11 Memorial Process," (University of Massachusetts Press, 2016). s. 214

6. Referanseliste og vedlegg

6.1 Referanseliste

Litteraturliste

- Assmann, Jan. "Collective Memory and Cultural Identity." *New German Critique* 65, no. 65 (1995): 125-33. <https://doi.org/10.2307/488538>.
- . "Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook." In *Communicative and Cultural Memory*, edited by Erll Astrid and Nünning Ansgar, 109-18: De Gruyter, 2008.
- AUF. "Organisatorisk Rapport Aufs 22. Juli-Utvalg." (2021): 44.
- Bøe, Jan Bjarne, and Ketil Knutsen. *Innføring I Historiebruk*. Kristiansand: Cappelen Damm høyskoleforl., 2012.
- Enebakk, Vidar, Helene Ingierd, and Nils Olav Refsdal. *De Berørte Etter 22. Juli: Forskningsetiske Perspektiver*. Oslo: Cappelen Damm akademisk, 2016.
- Erll, Astrid, and Ansgar Nünning. *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*. 1. Aufl. ed. Berlin/Boston: Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH Co.KG, 2010.
- Erll, Astrid, Ansgar Nünning, and Sara B. Young. *Cultural Memory Studies : An International and Interdisciplinary Handbook*. Berlin ;,New York: Walter de Gruyter, 2008.
- Fagerland, Tor Einar. "22. Juli Som Minnested: Ny Bruk Av Offentlige Rom." (2013): 2. <https://tinyurl.com/2p8s2n5f>
- Frydnes, Jørgen Watne, and Jørgen Watne Frydnes. *Ingen Mann Er En Øy*. 1. utgave. ed. Oslo: Res Publica, 2021.
- Furan, Stine, and 22.juli-senteret. "Hva Vet Vi Om De Berørte Etter 22. Juli?". 22.juli-senteret (01.06.2020 2020). <https://22julisenteret.no/ressurs/hva-vet-vi-om-de-berorte-etter-22-juli/>.
- Garde-Hansen, Joanne. *Media and Memory*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2011.
- Gee, James Paul. *How to Do Discourse Analysis : A Toolkit*. 2nd ed. New York: Routledge, 2014.
- Gee, James Paul, and James Paul Gee. *An Introduction to Discourse Analysis : Theory and Method*. 4th ed. London: Routledge, 2014.
- Gjelsvik, Anne. "Ingen Vanlig Kinoopplevelse." *Norsk medietidsskrift* 26, no. 2 (2019): 1-17. <https://doi.org/10.18261/ISSN.0805-9535-2019-02-03>.
- Halbwachs, Maurice, and Lewis Coser. *On Collective Memory*. The Heritage of Sociology. Chicago, Ill.: University of Chicago Press, 1992.
- Halvorsen, Terje, Lill-Ann Jensen, and ungdomsfylking Arbeidernes. *Partiets Salt : Aufs Historie*. En Pax-Bok. Oslo: Pax, 2003.
- Hancock, Dawson R., and Bob Algozzine. *Doing Case Study Research : A Practical Guide for Beginning Researchers*. Third edition. ed. New York: Teachers College Press, 2017.
- Heir, Trond, Leif Stang, and m.fl. "Terrorangrepene I Norge 22. Juli 2011." (2021). Besøkt 10.11.2021. https://snl.no/terrorangrepene_i_norge_22_juli_2011.
- Henriksen, Line. "Arkiverte Følelser - Om Spontane Minnesteder Etter 22. Juli Og Deres Transformasjon Fra Minnesteder Til Arkivmateriale." Master degree. (2013): 89.

- Hjorth, Ingeborg. "Hvorfor Minnesteder?". *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift* 21, no. 2 (2018): 246-68. <https://doi.org/10.18261/ISSN2000-8325-2018-02-07>.
http://www.idunn.no/nkt/2018/02/hvorfor_minnesteder.
- . "Minnesteder Som Respons På Terror – En Sammenligning Av Den Nasjonale Minnestsprosessen Etter 22. Juli Med Tilsvarende Prosesser Utenfor Norge." (2021): 16.
- Hjorth, Ingeborg, and Line Gjermshusengen. "Et Minne I Bevegelse - Mønstre, Spenninger Og Endringer I Den Nasjonale Minnestsprosessen Etter 22. Juli 2011." (2017).
- Haarr, John Kenneth, and Alexandre Dessingué. "Historiebruk Og Historiemisbruk: En Studie Av Historiebruken I Anders Behring Breiviks Manifest." University of Stavanger, Norway, 2020.
- James E, Young. "The Stages of Memory at Ground Zero: The National 9/11 Memorial Process." 19: University of Massachusetts Press, 2016.
- Kattago, Siobhan. *The Ashgate Research Companion to Memory Studies*. Farnham: Farnham: Taylor & Francis Group, 2016.
- Lee, A. *Social Linguistics and Literacies - Ideology in Discourses, Critical Perspectives on Literacy and Education*. Vol. 36, Camberwell: Camberwell: Australian Council Educational RES Limited 1992. doi:10.1177/000494419203600309.
- Lenz, Claudia. "22. Juli-Fortellinger Og for-Hand-Lingen Om Hva Terroren Skal Bety for Fremtiden." *Tidsskrift for kulturforskning* 0, no. 1 (08/27 2018).
<http://ojs.novus.no/index.php/TFK/article/view/1539>.
- Martinovic, Emma. *Lever : Utøya 22.7*. Kristiansand: Portal, 2011.
- Muller, Jan-Werner. *Memory and Power in Post-War Europe: Studies in the Presence of the Past*. Cambridge: Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
doi:10.1017/CBO9780511491580.
- Notaker, Hallvard. *Arbeiderpartiet Og 22. Juli*. Oslo: Aschehoug, 2021.
- NTNU. "July 22 and the Negotiation of Memory." (2014). Besøkt 17.11.2021.
<https://www.ntnu.edu/july22memory/about>.
- Salomonsen, Jone. "Norwegian Memorial Work after July 22, 2011." *Perspectives on terrorism (Lowell)* 15, no. 3 (2021): 75-95.
- Skjervø, Gaute Børstad, Eirin Kristin Kjær, and Astrid Huitfeldt. *Aldri Tie, Aldri Glemme - En Bok Fra Auf, Ti År Etter Terroren*. Oslo: Res Publica, 2021.
- Skrede, Joar. *Kritisk Diskursanalyse*. Oslo: Cappelen Damm akademisk, 2017.
- Solheim, Øyvind Bugge, and Anders Ravik Jupskås. "Consensus or Conflict? A Survey Analysis of How Norwegians Interpret the July 22, 2011 Attacks a Decade Later." (2021): 23.
<https://tinyurl.com/4e49uz2k>
- Stormark, Kjetil. *Da Terroren Rammet Norge : 189 Minutter Som Rystet Verden*. Oslo: Kagge, 2011.
- Stugu, Ola Svein. *Den Andre Verdskrigen I Norsk Etterkrigsminne*. Utsyn & Innsikt. Oslo: Det norske samlaget, 2021.
- Tarrant, Branton. The Great Replacement. https://img-prod.ilfoglio.it/userUpload/The_Great_Replacementconvertito.pdf.
- Tumblety, Joan. *Memory and History: Understanding Memory as Source and Subject*. Routledge Guides to Using Historical Sources. London: London: Routledge, 2013.
doi:10.4324/9780203552490.
- Tvedt, Knut Are. "Anders Behring Breivik." (2021). Besøkt 10.11.2021.
https://snl.no/Anders_Behring_Breivik.

Valen, Snorre. *Utøyakortet*. Oslo: Cappelen Damm, 2021.

Warring, Anette. "Erindring Og Historiebrug Introduktion Til Et Forskningsfelt." (2011): 29.

Winter, Jay. "The Memory Boom in Contemporary Historical Studies: Document View."

Raritan 21, no. 1 (2001): 52.

Medieoppslag

Flickr. Arbeiderpartiet, 2012.

<https://www.flickr.com/photos/arbeiderpartiet/7624524994/in/album-72157630700591204/>

Berge, Grete Ingebjørg. "Går Av Som Auf-Leder." *NRK* (Oslo), 20.03.2014 2014.

<https://www.nrk.no/vestfoldogtelemark/gar-av-som-auf-leder-i-oktober-1.11618393>.

Bergh, Johannes, Stine Heesstvedt, and Rune Karlsen. "Hvilke Saker Er Velgerne Mest Opptatt Av?" *Aftenposten*, 15.08.2021 2021.

<https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/47E9Pe/hvilke-saker-er-velgerne-mest-opptatt-av>.

Bergmo, Tonje, and Eirin Venås Sivertsen. "Naboer Vil Ikke Ha Minnesmerke." *NRK*,

14.03.2014 2014. <https://www.nrk.no/kultur/naboer-raser-mot-minnesmerket-1.11603123>.

Bergo, Ingri, and Terje Bringedal. "Auf-Lederen Ti År Etter 22.Juli: -Lever Jeg Godt Nok Nå?" *VG* (Oslo), 2021. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/7549Kv/auf-lederen-ti-aar-etter-22-juli-lever-jeg-godt-nok-naa>.

Bergo, Ingri. "Utøya-overlevende tier av frykt for hets: – Et stort demokratisk problem" *VG* (Oslo), 2021. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/6kpQ1e/utoeya-overlevende-tier-av-frykt-for-hets-et-stort-demokratisk-problem>

Bergval, Anne Sofie Lid, and Christian Breidlid. "Det Politiske Oppgjøret Kom I Bakgrunnen. Stoltenberg Mener Likevel Det Var Riktig." *Aftenposten* (Oslo), 22.07.2021 2021.

<https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/w80yvM/det-politiske-oppgjoeret-kom-i-bakgrunnen-stoltenberg-mener-likevel-det-var-riktig>.

Bjerkeseeth, Anders Wam. "Vitner I 22. Juli-Rettsaken." *NRK* (Oslo), 17.03.2012 2012.

<https://www.nrk.no/osloogviken/vitner-i-22.-juli-rettsaken-1.8038955>.

Carlsen, Helge, and Peter Svaar. "Vil Ta «Barn Av Regnbuen» Tilbake." *NRK* (Oslo),

23.04.2012 2012. <https://www.nrk.no/227/artikler/vil-ta-barn-av-regnbuen-tilbake-1.8094642>.

Dagbladet TV «Mani Hussaini talte på Utøya: - Hvor hadde Norge vært om de fikk leve?»

Utøya, 22.07.2015. Besøkt 13.09.2021.

<https://www.dagbladet.no/video/mani-hussaini-talte-pa-utoya-hvor-hadde-norge-vaert-om-de-fikk-leve/bV9sbfCh>

Eide, Jan Oddvar. "Her Beordrer Politiet Nazistene Til Å Stoppe - Men Blir Skjøvet Vekk." *Aftenposten* (Oslo), 26.09.2017 2017.

<https://www.aftenposten.no/norge/i/1KmdX/her-beordrer-politiet-nazistene-til-aa-stoppe-men-blir-skjoevet-vekk>.

Ertzaas, Pål, and Magnus Newth. "Mens Frp-Siv Oppfordret Til Syrer-Boikott, Jobbet Andre Nordmenn for Å Hjelpes Desperate Flyktninger." *VG*, 16.08.2015 2015.

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Jzo4P/mens-frp-siv-oppfordret-til-syrer-boikott-jobbet-andre-nordmenn-for-aa-hjelpe-desperate-flyktninger>.

- Ervik, Kristian. "Ina Ble Skutt Fire Ganger På Utøya – Fikk Retten Til Å Smile." *TV2*, 2012. <https://www.tv2.no/a/13380109/>.
- Fjellanger, Runa, Ane Mørk, and Gyrid Friis Edland. "Ina Libak Overlevde 22. Juli: – Politikk Er Liv Og Død." *VG*, 22.07.2020 2020. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/jd6vkw/ina-libak-overlevde-22-juli-politikk-er-liv-og-doed>.
- Flølo, Karin. "Valg 2019: Dette Er Partienes Viktigste Saker." *KlarTale*, 29.08.2019 2019. <https://www.klartale.no/tema/2019/08/29/dette-er-partienes-viktigste-saker/>.
- Flaarønning, Guro, Hans Eide-Cosson, and Martin H.W Zondag. "Syv Spørsmål Og Svar Om Listhaug-Bråket." *NRK*, 17.03.2018 2018. <https://www.nrk.no/norge/syv-sporsmal-og-svar-om-listhaug-braket-1.13966364>.
- Fredø, Tobias. "Aftenposten Beklager 22. Juli-Artikkel Om Ms Thorbjørn." *Kampanje*, 23.07.2021 2021. <https://kampanje.com/medier/2021/07/aftenposten-beklager-22.juli-artikkel-om-ms-thorbjorn/>.
- Gievær, Henrik Sande. "Den Nordiske Motstandsbevegelsen Etterforskes for Angrep På Politiet." *VG*, 15.12.2017 2017. <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/Eopq0a/den-nordiske-motstandsbevegelsen-etterforskes-for-angrep-paa-politiet>.
- Hansen, Rina Mariann. "– Black Lives Matter – Også I Oslo Kommune." *VårtOslo*, 16.10.2020 2020. <https://vartoslo.no/black-lives-matter-diskriminering-oslo/black-lives-matter--ogsa-i-oslo-kommune/264172>.
- Hellem-Hansen, Viktoria. "Ni År Etter Terroren Merkes Fortsatt Tapet I Politikken." *NRK*, 20.07.2020 2020. <https://www.nrk.no/norge/xl/ni-ar-etter-terroren-merkes-fortsatt-tapet-i-politikken-1.15086258>.
- Helljesen, Vilde, and Elias Engevik. "Støre Med Kraftig Kritikk Av Listhaug: – Nedverdiggende, Lavnivå Og Veldig Trist." *NRK*, 10.03.2018 2018. <https://www.nrk.no/norge/jonas-gahr-store-med-kraftig-kritikk-av-sylvi-listhaug - -opporende-og-veldig-trist-1.13954441>.
- Henriksen, Robert. "Astrid (16) Gjemte Seg I En Hule Mens Breivik Drepte Vennene Hennes." *TV2*, 29.07.2011 2012. <https://www.tv2.no/a/13118308/>.
- Hoem, Astrid. "Lenge Var Vi Stille. Vi Har Ikke Lenger Råd Til Stillhet." *Aftenposten*, 10.07.2021 2021. <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/qRLvXo/lenge-var-vi-stille-vi-har-ikke-lenger-raad-til-stillhet>.
- Holmes, Martha C.S, and Oda Leraan Skjetne. "Solberg Vil Ikke Svare På Om Listhaug Bør Beklage
." *VG*, 14.03.2018 2018. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/P3eJxb/solberg-vil-ikke-svare-paa-om-listhaug-boer-beklage>.
- Iversen, Birgitte. "Ap Vil Ha Ekstremismekommissjon – Vil Granske Barndommen Til Breivik Og Manshaus." *Aftenposten*, 15.04.2021 2021. <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/OQOkPb/ap-vil-ha-ekstremismekommissjon-vil-granske-barndommen-til-breivik-og>.
- Johnsen, Nilas. "Slik Vil Han Presse Ap Om Asyl- Og Innvandring
." *VG (Oslo)*, 2015. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/q0Pao/slik-vil-han-presse-ap-om-asyl-og-innvandring>.
- Krystad, Kristiane Mauno. "I Dag Er Vi Alle Auf-Ere." *Dagsavisen*, 04.08.2011 2011. <https://www.dagsavisen.no/kultur/2011/08/04/i-dag-er-vi-alle-auf-ere/>.
- L'Estrange, Elin. "Vi Prøvde Å Si Fra I 2011. Det Var Mildt Sagt Ikke Velkomment. ." *Aftenposten*, 14.07.2021 2021.

- <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/Kp8v74/vi-proevde-aa-si-fra-i-2011-det-var-mildt-sagt-ikke-velkomment>.
- Lepperød, Trond. "Pst Om Manshaus: Fremstår Som Direkte Inspirert Av Brenton Tarrant." *Nettavisen*, 14.05.2020 2020. <https://www.nettavisen.no/nyheter/pst-om-manshaus-fremstar-som-direkte-inspirert-av-brenton-tarrant/s/12-95-3423968168>.
- Lid, Stian. "Har Vi Glemte Det Vi Lærte Om 22.Juli?" *Dagsavisen*, 20.07.2020 2020. <https://www.dagsavisen.no/debatt/2020/07/20/har-vi-glemte-det-vi-laerte-av-22-juli/>.
- Lindin, Ina-Kristin, Dea Hovet, and Nicolai Delebekk. "22. Juli: Massakren På Utøya." *Faktisk.no*, 19.07.2021 2021. <https://www.faktisk.no/artikler/je9qx/22-juli-massakren-pa-utoya>.
- Lohne, Jenny-linn, and Oda Ording. "Manshaus Søkte På Anders Behring Breivik Og Terrorangrep." *VG*, 14.05.2020 2020. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/4qPebG/manshaus-soekte-paa-anders-behring-breivik-og-terrorangrep>.
22. Juli 2021 Kl. 14:00 – Markering På Utøya, "NRK Nyheter."2021. <https://tv.nrk.no/serie/nyheter/202107/NNFA41041121/avspiller>.
- Dagsrevyen 22.Juli*, "22. juli 2021 – 22. juli – ti år etter."2021, on NRK. <https://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/202107/NNFA19072221/avspiller>.
- Dagsrevyen 22.07.2015*,2015. <https://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/201507/NNFA19072215/avspiller>.
- NRK. "Landsoversikt Norge - Valgresultater." *NRK*, 2019. <https://www.nrk.no/valg/2019/resultat/nb>.
- NTB. "Naboer Går Til Søksmål Om Ikke Utøya-Minneded Stanses." *Aftenposten*, 01.04.2014 2014. <https://www.aftenposten.no/norge/i/G13lm/naboer-gaar-til-soeksmaal-om-ikke-utoeya-minneded-stanses>
- . "Siv Jensen Håper Ap-Sympatien Tar Slutt." *NRK*, 2011. <https://www.nrk.no/norge/jensen-haper-ap-sympatien-tar-slutt-1.7751619>.
- . "Tusen Deltakere Til Aufs Sommerleir På Utøya ." *NRK* (Oslo), 2016. <https://www.nrk.no/osloogviken/tusen-deltakere-til-aufs-sommerleir-pa-utoya-1.13066221>.
- NRK TV «Minnestund på Utøya: – En ny generasjon reiser seg» Utøya, 22.07.2020. Besøkt 14.09.2021. https://www.nrk.no/norge/niarsmarkering-22.-juli-pa-utoya_-_en-ny-generasjon-reiser-seg-1.15097886
- Pedersen, Kent Rune. "Erik Poppe Lager Underholdning Av Mitt Livs Mareritt." *NRK*, 27.06.2017 2017. <https://www.nrk.no/ytring/utoya-overlevende-reagerer-sterkt-pa-at-det-lages-22.-juli-film-1.13577817>.
- Prestegård, Sofie. "Mer Til Psykisk Helse: – Nå Skal Vi Få Til En Tidlig Innsats for Unge." *TV2*, 05.11.2021 2021. <https://www.tv2.no/a/14339035/>.
- Reuter Dahl, Abbe-Cathrine, and Kirsti Falch-Nilsen. "- La Oss Ære De Døde Ved Å Glede Oss over Livet." *NRK* (Oslo), 2012. <https://www.nrk.no/norge/slik-var-minnemarkeringen-for-22-7-1.8254538>.
- Rindal, Eivind. "Ideologien Og Narrativet Bak 22.Juli-Terroren Lever." *Tronderdebatt*, 22.07.2020 2020. <https://www.tronderdebatt.no/ideologien-og-narrativet-bak-22-juli-terroren-lever/o/5-122-1521>.

- Skille, Øyvind Bye, and Ståle Hansen. "Seks Nordmenn Anholdt under Svensk Nazi-Demonstrasjon." *NRK*, 02.05.2019 2019. <https://www.nrk.no/urix/seks-nordmenn-anholdt-under-svensk-nazi-demonstrasjon-1.14536292>.
- Skille, Øyvind Bye, Camilla Waernersen, and m.fl. "Her Er Hele Vitnelisten Til Rettsaken Mot Breivik." *NRK*, 16.03.2012 2012. <https://www.nrk.no/norge/hele-vitnelisten-1.8038691>.
- Skotheim, Liv , and Krister Hoaas. "Valgkamp Innstilt Til Midten Av August." *Bergens Tidene* (Bergen), 25.07.2011 2011. <https://www.bt.no/nyheter/innenriks/i/1qqOX/valgkamp-innstilt-til-midten-av-august>.
- Spigseth, Reidar. "Minnesmerke Vekker Reaksjoner." *Dagsavisen*, 15.03.2014 2014. <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2014/03/15/minnesmerke-vekker-reaksjoner/>.
- Støre, Jonas Gahr. "Black Lives Matter - Også Her." *Dagsavisen*, 14.06.2020 2020. <https://www.dagsavisen.no/debatt/kommentar/2020/06/24/black-lives-matter-ogsa-her/>.
- Støre, Jonas Gahr, and Astrid Hoem. "Vi Må Våkne." *Dagbladet*, 26.01.2021 2021. <https://www.dagbladet.no/meninger/vi-ma-vakne/73328020>.
- Tande, Mikkel Ihle. "Bt-Redaktør Sier Omstridt 22. Juli-Kronikk Ikke Ville Blitt Publisert I Dag." *Aftenposten*, 21.07.2021 2021. <https://www.aftenposten.no/kultur/i/aWyrLM/bt-redaktoer-sier-omstridt-22-juli-kronikk-ikke-ville-blitt-publisert-i-dag>.
- Teigen, Espen. "Oslo Arbeiderparti Legger Frem Flere Nye Antirasisme-Forslag. Det Vekker Reaksjoner." *Nettavisen*, 14.04.2021 2021. <https://www.nettavisen.no/nyheter/ap-topp-vil-kurse-kommuneansatte-i-strukturell-rasisme-tull-og-toys/s/12-95-3424113420>.
- Ulvin, Philippe Bédos. "Minnestund På Utøya: -En Ny Generasjon Reiser Seg." *NRK*, 22.07.2020 2020. <https://www.nrk.no/norge/niarsmarkering-22.-juli-pa-utoya - -en-ny-generasjon-reiser-seg-1.15097886>.
- Valen, Snorre. "Det Var Auf Som Ble Kneblet Etter 22. Juli." *Aftenposten* (Oslo), 05.07.2021 2021. <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/weMb01/det-var-auf-som-ble-kneblet-etter-22-juli>.
- VGnett. "Kjærlighetsbudskapet Sprer Seg I Alle Kanaler." *VG* (Oslo), 24.07.2011 2011. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/E6yVI/kjaerlighetsbudskapet-sprer-seg-i-alle-kanaler>.
- VG TV, "Se Eskil Pedersens tale under minnemarkeringen på Utøya" Utøya, 22.07.2012. Besøkt 13.09.2021. <https://www.vgtv.no/video/54926/se-eskil-pedersens-tale-under-minnemarkeringen-paa-utoeya>
- VG TV. «Astrid Hoem taler på Utøya: – Vår verden ble endret for alltid» Utøya, 22.07.2021. Besøkt 15.09.2021. <https://www.vgtv.no/video/222015/astrid-hoem-taler-paa-utoeya-vaar-verden-ble-endret-for-alltid>
- Vingsnæs, Maria Knoph, and Margrete Konstad. "– Vi Har En Regjering Som Nører Opp under Hatet Som Førte Til 22. Juli ." *NRK*, 13.03.2018 2018. <https://www.nrk.no/norge/kraftig-listhaug-kritikk-fra-store-1.13959298>.
- Wergeland, Atle Jørstad. "Auf-Lederen: – Vi Skal Tilbake På Utøya." *VG* (Oslo), 2011. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Mzi85/auf-lederen-vi-skal-tilbake-paa-utoeya>.

Aarnes, Helle. "Frode Gryttens Nye 22. Juli-Dikt - Spesialskrevet for a-Magasinet." *Aftenposten*, 2021. <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/lzAvkA/frode-gryttens-nye-22-juli-dikt-spesialskrevet-for-a-magasinet>.

Aasmundsson, Kjetil F. "Skolestreiken for Klimaet Samlet Om Lag 40.000 over Hele Norge." *Naturpress*, 23.03.2019 2019. <https://www.naturpress.no/2019/03/23/skolestreiken-for-klimaet-samlet-mer-enn-40-000-over-hele-norge/>.

Offentlige dokumenter

22.juli-senteret. *22.Juli-Senteret Blogg*. Oslo, 2016.

Andersen, Anne Lene. "Stedets Makt - Utøya – Et Møtested Mellom Før Og Nå." Master Master, NTNU, 2014.

Arbeiderpartiet. "Vedtaksprotokoll Fra Arbeiderpartiets 65. Ordinære Landsmøte 16. – 19. April 2015 I Oslo Kongressenter, Folkets Hus, Oslo. " news release, 19.04.2015, 2015, https://www.arbark.no/eldok/DNA2015_6.pdf.

AUF. "Aufs Prinsipprogram - Samfunnsanalyse, Prinsipprogram Og Veien Fram Mot 2035." AUF.no, 17.10.2020 2020.

Gjørsv, Alexandra Borch m.fl. *Nou 2012: 14 - Rapport Fra 22. Juli-Kommisjonen*. SMK (Oslo: 2012). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2012-14/id697260/?ch=1>.

kongehus, Det norske. *Kronprinsens Appell På Rådhusplassen*. Oslo. <https://www.kongehuset.no/tale.html?tid=92966>.

Kongehuset.no, and Det Norske Kongehus. *Kronprinsens Appell På Rådhusplassen*. Oslo, 2011.

Regjeringen.no. *Hurdalsplattformen 2021-2025*, 2021.

———. *Tale I Oslo Domkirke*. Oslo, 2011.

———. *Tale På Rådhusplassen I Oslo*. Oslo, 2011.

Stortinget. *Redegjørelse Av Statsministeren Og Justis- Og Beredskapsministeren Om Regjeringens Oppfølging Av Rapporten Fra 22. Juli-Kommisjonen* : Stortinget, 2012.

Valgresultat.no. *Tall for Hele Norge - Kommunestyrevalg 2011*, 2011.

Nettsteder

"Black Lives Matter." 2020, besøkt 11.05.2022, <https://aldrimer22juli.no/vgs/rasisme-og-diskriminering/black-lives-matter>.

"Black Lives Matter! - Velkommen Til Medlemswebinar Om Rasisme." 2020, besøkt 04.05.2022, <https://oslo.arbeiderpartiet.no/arrangementer/black-lives-matter/>.

"Historien Om Arbeiderpartiet." besøkt 14.02.2022, <https://www.arbeiderpartiet.no/om/historien-om-arbeiderpartiet/>.

"Medlemstall - Oversikt over Arbeiderpartiets Medlemstall Nå Og Historisk.", 2021, besøkt 02.05.2022, <https://www.arbeiderpartiet.no/om/medlemstall/>.

"Om Arbeiderpartiet." Arbeiderpartiet, besøkt 07.02.2022, 2022, <https://www.arbeiderpartiet.no/om/>.

"Program for Landsmøtet 15. - 17. April 2021." 2021, besøkt 26.01.2022, <https://www.arbeiderpartiet.no/arrangementer/landsmote/landsmote-2021/program-for-landsmotet/>.

"Auf - Bli Medlem." AUF.no, 2022, besøkt 24.01.2022, 2022, <https://tinyurl.com/mrf32e8u>
<https://www.arbeiderpartiet.no/p/auf/bli-medlem>.

"Auf Har Skapt Historie På Arbeiderpartiets Landsmøte." AUF.no, 2021, besøkt 16.03.2022,
<https://auf.no/auf-har-skapt-historie/>.

"Om Auf - Organisasjonen." AUF.no, besøkt 19.11.2021, <https://auf.no/om-auf/#historie>.

"Skolestreik for Klima." AUF.no, 2019, besøkt 23.03.2022, <https://auf.no/skolestreik-for-klima/>.

"Våre Kampsaker." 2022, besøkt 06.04.2022, <https://auf.no/politikk/>.

"About." Blacklivesmatter.com, besøkt 17.03.2022, 2022,
<https://blacklivesmatter.com/about/>

"Gjennomsnitt Av Nasjonale Målinger Med Spørsmål Om Stortingsvalg Juli 2021." 2021,
besøkt 26.01.2022,
<http://www.pollofpolls.no/?cmd=Stortinget&do=snitt&yw=202107>.

"Stortingsvalg: Hele Landet." 2021, besøkt 26.01.2022,
<http://www.pollofpolls.no/?cmd=Stortinget>.

"Minne." besøkt 22.03.2022, <https://utoya.no/minne/>.

Oppslagsverk

Kristiansen, Steinar. "Holmlia-Drapet." In *SNL*, 24.09.2021 2021. <https://snl.no/Holmlia-drapet>.

Lahn, Bård. "Greta Thunberg " In *SNL*, 28.04.2021 2021. https://snl.no/Greta_Thunberg.

Lauritsen, Vibeke. "Eskil Pedersen." In *Allkunne*, 2017.
<https://www.allkunne.no/framside/biografiar/p/eskil-pedersen/99/11653/>.

———. "Ina Libak." In *SNL*, 2021. https://snl.no/Ina_Libak.

———. "Mani Hussaini." In *SNL*, 2021. https://snl.no/Mani_Hussaini.

———. "Mani Hussaini." In *Allkunne*, 2019.
<https://www.allkunne.no/framside/biografiar/h/mani-hussaini/91/85631/>.

Ryste, Marte Ericsson. "22. Juli-Kommisjonen." In *SNL*, 2021. https://snl.no/22._juli-kommisjonen.

Stang, Leif, and Marte Ericsson Ryste. "Markeringene Etter Terrorangrepene I Norge 22. Juli 2011." In *SNL*, 2017.
https://snl.no/Markeringene_etter_terrorangrepene_i_Norge_22._juli_2011.

Tvedt, Knut Are "Eskil Pedersen." In *SNL*, 2021. https://snl.no/Eskil_Pedersen.

6.2 Vedlegg

6.2.1 - Vedlegg 1 - Eskil Pedersen, Utøya 22.juli 2012

Talen er hentet fra VG TV. ¹⁸⁶ Transkribert 13.09.2021

Kjære venner. Kjære AUF-ere. På en vond dag er det godt å være sammen. For et år siden satt vi sammen her i bakken under sommerleiren vi hadde gledet oss til.

Men det er ikke sommerleir i år. Vi er her for å minnes våre 69 venner som mistet livet til gjerningsmannens ufattelige ondskap. Og for å vise at selv om vi bærer en tung bølge så står vi fortsatt oppreist.

For ett år siden ble alt forandret. Fredagen hvor det aldri sluttet å regne i fjor sommer forandret livene til alle som mistet sine kjære. Det forandret livene til oss som overlevde. Det forandret AUF. Det vakreste. Det mest uskyldige som finnes: ungdom som er samlet på sommerleir for å gjøre en forskjell. For å få nye venner, for å spille fotball, for å lære. De ble offer for en ondskap vi aldri kunne sett for oss.

Det var ikke et mareritt. Det var virkelighet. Da lyden av skudd og så sirener stilnet, stod vi igjen. Sjokkerte, redde og fulle av sorg. Vi visste ikke hva fremtiden ville bringe. Vi måtte gå en vei ingen før har gått. Og på en måte som har imponert meg, men også en hel verden, har dere blitt ansiktene på ungdom som opplevde terror og tok ansvaret for å fortsette å gå, for å hedre de vi mistet og kjempe videre for det vi tror på.

Kjære AUF-ere. Kjære, fine ungdommer. Jeg er så lei meg for at dette skjedde oss. Jeg er så lei meg for at dere måtte gå gjennom dette. Ingen av oss var bygget for å møte en slik ondskap. Ikke dere. Ikke jeg. Likevel er vi her i dag. Tilbake på Utøya, et år etter. Vi tar viktige skritt videre i våre liv. Vi går i ujevnt tempo. Noen ganger faller vi bakover. Men vi går. Vi hjelper hverandre. Og vi er her i dag. Og dere skal vite at jeg er ufattelig stolt av dere. Jeg vil takke dere. For motet. For troen på at politikk nytter. For verdigheten. Dere har grått, trøstet og satt ord på det vonde. Men dere har også smilt og vist at dere har humøret og livsgnisten i behold. Det er også å hedre vennene våre som ikke sitter sammen med oss i bakken i dag. For ingen av dem ville ønsket at dere ga opp.

¹⁸⁶ VG TV, "Se Eskil Pedersens tale under minnemarkeringen på Utøya" Utøya, 22.07.2012. Besøkt 13.09.2021. <https://www.vgtv.no/video/54926/se-eskil-pedersens-tale-under-minnemarkeringen-paa-utoeya>

Samtidig vil jeg si: det er lov å være sint. Det er lov ikke å få toppkarakter på matteprøven. Det er lov å være sliten. Vi er bare mennesker, som alle andre. Det siste året har jeg møtt dere over hele Norge.

Noen av dere var på Utøya i fjor, andre er nye fjes. Alle er dere beviset på terroristens nederlag. Tusenvis av ungdommer, fra Lindesnes i Sør til Svalbard i nord viderefører engasjementet til de vi mistet. Dere kjemper for rettferdighet, mangfold og likeverd. Dere er det klareste svaret på terroren. Vi ble angrepet blant annet fordi vi støtter det flerkulturelle samfunnet. Fordi vi elsker mangfoldet. Han klarte ikke å ta det fra oss. Fortsatt er vi urokkelige i troen på et samfunn hvor vi respekterer hverandre uavhengig av bakgrunn, tro og hudfarge. Vi elsker mangfoldet like sterkt i dag. Ingen kan skremme AUF bort fra våre standpunkt.

Kjære dere. Vi mistet 69 uerstattelige venner her på Utøya. Ungdommer som opplevde sommeridyll. Voksne som skapte trygghet. I dag skal vi tenke på alt de var. På det vi opplevde sammen. Jeg tenker ofte på historiene de skapte her på øya før ondskapen tok dem fra oss. Hun som skrev navnet til en gutt inn i døra på låven. Han som spanderte en hamburger på meg i nattkafeen kvelden før for å slå av en prat. Han som ble så glad for at han fikk holde innlegg til Gro og satt oppe hele natta for å øve. Hun som lånte bort gummistøvleene til sitt største forbilde.

Det finnes 69 slike fortellinger. Om mennesker som var med på å gjøre Utøya til alt det Utøya er. Vi mistet en del av oss den dagen. Det kan vi aldri få tilbake. Vi savner dere. Vi skal gjøre det vi kan for å hedre dere.

Kjære alle etterlatte. Kjære foreldre, barn, søsken, kjærester og familie til dem vi mistet. Det savnet dere føler, den sorgen dere bærer, er umulig for oss å fatte. Jeg vil dere skal vite at vi tenker på dere. Hver eneste dag. Vi var også så heldige å få bli kjent med dem. Men dere var mamma og pappa. Datter og sønn. Søster og bror. Dere var de aller nærmeste. Ingen bærer sorger tyngre enn dere. Men jeg håper dere finner trøst i å vite at vi er mange som savner. Deres aller kjæreste betydde mye for mange.

Kjære AUF-ere. Vi er tilbake i bakken der vi satt med våre venner for et år siden. I dag så minnes vi dem. I morgen kjemper vi videre for det de trodde på. Det er ufattelig vondt at de ikke er her med oss. Men ingen som er blitt elsket, forsvinner.

Han tok noen av de vakreste rosene våre. Men han kan ikke stanse våren.

6.2.2 - Vedlegg 2 - Mani Hussaini, Utøya, 22.juli 2015

Talen er hentet fra Dagbladets. ¹⁸⁷ Transkribert 13.09.2021

Statsminister. Kjære etterlatte og pårørende. Kjære AUF-ere.

Fire år har gått siden den fryktelige dagen som forandret alt. Fire år siden terroren mot AUF og Norge. Fire år er både mye og lite. Det er mye savn. Mye sorg. Og mye smerte. Fire år er også lite tid når så dype sår skal gro. Sorgen for mange er like sterk og smertene like virkelige i dag som de var for fire år siden. Derfor er det både så godt og så vondt å samles her i dag. Godt å være sammen med dere i dette sterke fellesskapet. Vondt fordi savnet er ekstra sterkt og sårt akkurat i dag.

Det er så ufattelig at de ikke er med oss. Den 22.juli ble Norge et fattigere samfunn. Fordi vi mistet så mange av de som skulle være fremtiden. Det var livene som ikke fikk leve. Det var ungdom som sto klare for fremtiden. Hvor hadde de vært i dag? Hvor hadde Norge vært om de fikk leve videre?

Kjære alle dere etterlatte. Det er vanskelig å fullt ut forstå deres tap. Men dere skal vite at vi tenker på mye på dere. Vi tenker på dere og på minnene om de vi mistet. Minnene deres lever i oss. Derfor må vi fortsette å snakke om dem. Fortsette å tenke på dem. Fortsette å savne dem. Minnene om de vi mistet er like sterke som de var for fire siden. Og minnene om hvem de var, hva de sto for, vil for alltid inspirere og motivere oss andre. På den måten er også de med å forandre fremtiden.

I dag har vi innviet minnestedet her på Utøya. Lysningen er enkel, men samtidig vakker og mektig. Sirkelen symboliserer evighet, samhold og fellesskap. Det er et sted for sorg og smerte over alt vi savner, og alt som aldri ble. Det er et sted hvor vi kan stå med et smil om munnen, og tenke på alt de var, og alt de gav oss. Og det er et sted hvor man kan komme alene, eller sammen, i en stille stund for å minnes og hedre våre venner og kamerater.

Kjære AUF-ere. Det går ikke en dag uten at vi tenker på det som skjedde her for fire år siden. Mange av dere har fortsatt psykiske og fysiske sår. Det er fint å se hvordan mange av dere

¹⁸⁷ Dagbladet TV «Mani Hussaini talte på Utøya: - Hvor hadde Norge vært om de fikk leve?» Utøya, 22.07.2015. Besøkt 13.09.2021. <https://www.dagbladet.no/video/mani-hussaini-talte-pa-utoya-hvor-hadde-norge-vaert-om-de-fikk-leve/bV9sbfCh>

har funnet tilbake til hverdagen. Fullført skole, eller kommet i jobb. Det er imponerende å se hvilken styrke dere har funnet frem. Vi går i forskjellig tempo, og av og til går det litt tilbake. Men da må vi love hverandre å være der for hverandre.

De siste fire årene har mange fått støtte av hverandre, av familier, av lokalsamfunn. Det må vi fortsette å gjøre. For tiden leger ikke alle sår. Savnet etter de vi mistet vil alltid være med oss. Derfor må vi fortsette å vise omsorg, kjærlighet og raushet for hverandre - og for alle som står igjen.

For to dager siden ble ungdom igjen rammet av terror. Rundt 30 kurdiske og tyrkiske sosialister ble drept ved grensen til Syria. De forberedte seg på å drive hjelpearbeid i krigsutsatte Kobanî i Syria. Ungdom som vil hjelpe, men ble møtt med terrorens vold. Og vi som er her vet hvor fryktelig det er å bli så brått rammet. Vi kan se for oss smerten til de som står igjen. Vi vet hva slags dager, uker og år de som står igjen har i møte. For å miste noe man er glad, i er like vondt uansett hvor man er. En verden vendte seg til Norge da vi ble rammet. Vi skal også være der for dem. Vi sender våre tanker til alle de som er utsatt for terror og undertrykkelse. De som nå må bære sine unge håpefulle til graven.

Om to uker skal denne bakken igjen fylles med engasjert ungdom, med blikket rettet mot verden. For vår kamp er deres kamp. Deres kamp er vår kamp. I år markerte vi at det var 75 år siden krigens inntok i Norge. Og 70 år siden vi vant for frihet, men vår frihet er aldri vunnet for alltid. Den 22.juli viste vårt samfunn vårt demokrati kan være. Vårt demokrati må forsvares hver eneste dag. Derfor må vi være på vakt når ekstremismen nå er på fremmarsj. Historien om 22.juli er historien om hva ekstremisme kan føre til. 22.juli var ingen naturkatastrofe. Norge ble rammet av høyreekstrem terror. Vi må vise mot i møte med krefter som vil splitte vårt samfunn. Det er ingen som blir født til å hate. Hatet er menneskeskapt. Vi kan ikke være likegyldige i møte med hat og fremmedfrykt. For det er farlig å sette grupper opp mot hverandre. Det er farlig å spre fremmedfrykt, hat og rasisme. Og spre tanken om at mennesker har ulik verdi fordi vi ser ulike ut, eller kommer fra ulike kulturer.

Vi aksepterer ingen form for ekstremisme. For oss er menneskeverdet ukrenkelig. Vi skal ta til motmæle, vi skal stå opp for våre felles verdier. Og vi lover at vi skal gjøre det vi kan for at vi aldri skal oppleve et slikt mareritt igjen. Stein Ove Bergs ord har aldri vært mer passende enn nå; "Nå gjelder det mer enn før. For hvis samholdet rakner og dør, venter fiender nok som vil splitte vår flokk, og vår flamme blir aske og glør. "

Kjære alle sammen. Alle her vet altfor godt hvor smertefullt sorg og savn er. I dag minnes vi alle dem vi mistet, som brått fikk sin fremtid frarøvet. Vi gir hverandre en skulder å gråte på, for å dele på sorgen, slik blir den kanskje lettere å bære. Vi vil fortsette å kjempe, vi vil aldri glemme.

6.2.3 - Vedlegg 3 - Ina Alvilde Rangønes Libak, Utøya 22.juli 2020

Talen er hentet fra NRK Nett-TV. ¹⁸⁸ Transkribert 14.09.2021.

Kjære etterlatte, kjære overlevende, kjære alle sammen. I dag er vi mange som skulle ønske at vi kunne vært her på Utøya sammen for å minnes. Det gjør vondt å ikke være med dere. Men husk at selv om vi ikke er fysisk sammen, så er vi sammen i fellesskap. For 9 år siden så var Utøya fylt av ungdommer som fant fellesskap i AUF. Og sommerleir det var akkurat som sommerleir skal være. Noen spilte fotballkamp, noen diskuterte politikk, noen gikk langs kjærlighetsstien forelsket. Alle som var på Utøya, kjente de verdiene vi tror på. Noen gjennom ord til kamp mot rasisme. Noen gjennom et klapp på skulderen til lagkameraten på banen. Andre gjennom å møte mennesker uten å stille spørsmål ved hvor de kom fra, men heller spørre: hvor vil du?

Alvoret i at noen ville drepe oss for de sammen verdiene var fortsatt gjemt i fremtiden. I dag er det den brutale sannheten for å huske. 22.juli 2011 drepte en høyreekstrem terrorist 77 mennesker. 69 her på Utøya, 8 i regjeringskvartalet i Oslo. Til dere som mistet deres kjæreste, dere som opplever at hverdagen aldri blir den samme fordi den som var hverdagen er borte. Dere skal vite at når det føles for tungt til å bæres, så er vi sammen med dere. I årene etter 22. juli har øya blitt fylt med nye AUF-ere med håp og drømmer for fremtiden. Men også med et alvor og et ansvar. Et alvor i å fortelle historien, og et ansvar for å minnes. På øya vår ved minnestedet i Cafe Monica, så gråter vi med dere. Savner vi med dere. Og minnes vi med dere.

I noen tradisjoner så sies det at mennesker dør to ganger. Første gang når hjertet slutter å slå, og deretter når navnet blir sagt for siste gang. Hvert år her på Utøya så leser vi opp navnene på de 77 som ble drept 22.juli. Det er vårt løfte til dere som mistet deres kjæreste. At navnet til de dere mistet aldri skal sies for siste gang. At de aldri skal glemmes.

Til alle dere som overlevde. Vi har gått fra å være barn til å bli voksne. men jeg vet at det fortsatt er tøft. Første dag i ny jobb og du lurer på om du skal dele din historie, eller om det

¹⁸⁸ NRK TV «Minnestund på Utøya: – En ny generasjon reiser seg» Utøya, 22.07.2020. Besøkt 14.09.2021. <https://www.nrk.no/norge/niarsmarkering-22.-juli-pa-utoya - -en-ny-generasjon-reiser-seg-1.15097886>

er enklere å la være. Å få barn å se bort på datteren din å lure på når og hvordan du skal fortelle. Og kjenne på at livet er godt, men også få dårlig samvittighet for å være glad. Til deg som de siste ni årene ikke har fått den hjelpen du trenger, som har opplevd at samtalen i vennegjengen har stilnet, du som føler deg alene; så vit at vi er mange som føler det samme. Fordi alle vi som overlevde er forskjellige mennesker, men opplevelsen den bærer vi med oss resten av livet. Vi er et fellesskap.

I mange år etter 22.juli spå ville ikke jeg snakke om at jeg ble skutt fire ganger på Utøya. Fordi jeg heller ville snakke om politikk. Jeg mente at det var en motsetning. Men jeg tok feil. For 22.juli er politisk. Terrorangrepet vi opplevde beviste at hat er livsfarlig, og at det å stå opp for verdiene våre er livsviktig. De som tenker at 22.juli aldri kan skje igjen har tatt feil. for det har skjedd igjen. Det skjedde i Orlando, det skjedde på New Zealand, også skjedde det også igjen i Norge. Fordi siden sist vi markerte 22.juli så har vi fått enda et navn og et ansikt på et offer for rasismens hat. I fjor ble Al-Noor moskeen i Bærum angrepet av en høyreekstrem terrorist. Johanne på sytten år ble drept på grunn av sin hudfarge og det var kun heltemot til to bestefedre i moskeen som hindret massedrap av muslimer. Hat tar liv. Men vi vet at den beste motgiften mot hat er kjærlighet. Og håp. Og fellesskap. Kjærligheten til hverandre, håpet om en bedre fremtid, et fellesskap å være en del av. Kjærlighet, håp og fellesskap, det kan aldri brukes opp, fordi jo flere som viser kjærlighet, jo flere som håper, jo flere som blir en del av fellesskapet, jo tryggere blir vi. For den viktigste beredskapen vi har som samfunn, det er ikke politi og sikringer, det er de verdiene som knytter oss sammen og gjør oss til ett folk.

Så til alle dere som ikke var der 22.juli, men som kunne vært der. Dere som kjente noen eller visste om noen eller gråt for alle de dere ikke kjente. Du som var ikke direkte berørt av 22.juli, men som likevel kjente det dypt inni deg. Vi trenger deg. Vi kan ikke minnes alene. Du må minnes med oss. Vi kan ikke tørre alene. Du må tørre med oss. Vi kan ikke kjempe alene. Du må kjempe med oss. Og du sier kanskje at du ikke vet hvordan, men jeg vet at du vet. For vi har sett det. Vi så deg da du gråt for de vi mistet. Vi kjente varmen da du holdt rundt oss som overlevde. Jeg så deg da du løftet rosen din og avga løftet: "Aldri mer 22.juli." Derfor så vet jeg at du kan kjempe mot ekstreme holdninger. Vi vet at kan bruke ytringsfrihet til å forsvare andres. Vi stoler på at står opp mot rasisme.

Og akkurat nå så ser vi en ny generasjon reise seg. Vi hører stemmer som nekter å godta urettferdighet og undertrykkelse. Vi ser et internasjonalt opprør mot rasisme. Alle dere som føler på en frykt for om fellesskapet er til for dere. Du som er redd fordi du er mørkere i huden enn meg. Du som ikke tør å kysse kjæresten din på gata fordi dere er av samme kjønn. Du som opplever hat i kommentarfeltet fordi du er kvinne. Det skal være trygt å være deg akkurat som du er. Ditt menneskeverd er suverent og ukrenkelig. Alltid og uansett. Det er de verdiene som ble angrepet 22.juli i 2011. Det er de verdiene vi skal kjempe for hver eneste dag.

Det er ingen ytre kraft som gjør at de verdiene består. Det er vi som må være den kraften. Noen mistet livet sitt 22.juli for å bruke stemmen sin. Vi skylder dem å bruke vår. Bare slik kan vi si: "Aldri mer 22.juli."

6.2.4 - Vedlegg 4 - Astrid Willa Eide Hoem, Utøya, 22.juli 2021

Talen er hentet fra NRK Nett-TV. ¹⁸⁹ Transkribert 15.09.2021.

Kjære etterlatte. Kjære overlevende. Kjære alle sammen. For ti år siden så reiste vi over til Utøya for å forandre verden. Men så ble vår verden endret for alltid. Her på øya så hadde vi vårt eget lille univers. Fri for voksne som sa at drømmene våre var for store, fri til å være oss selv. Vi var ulike mennesker, men vi trodde på de samme verdiene. 21. juli skinte sola. 22.juli kom regnet. 21. juli danset vi på konsert. Dagen etter sprang vi fra skuddene. Dagen før gikk vi med noen på kjærlighetsstien, 22.juli rømte vi langs vannet fra hatet. Vi våknet til sommerens vakreste eventyr. Og la oss til vårt livs mareritt.

Den 22.juli tok en høyreekstremist 77 mennesker fra oss. Dem ble bombet, skutt og drept. 69 her på Utøya, 8 i regjeringskvartalet. Drept fordi de var AUF ere på sommerleir. Drept fordi de var på jobb for demokratiet vårt. De vil for alltid være 14, 18, 22 år gamle. Liv som ble tatt da det fortsatt var så mye igjen. Kanskje hadde de nettopp fullført fagbrevet. Skulle starte på studier, eller drømt om å få sitt første kyss. Sorgen og savnet det får en ny dybde for hvert år som går. For ikke bare mistet vi de vi kjente og savner. Men vi mistet også å få kjenne hvem de skulle blitt. Kjære dere som kjente dem aller best. Som mistet ei datter, en sønn, ei søster, en bror. Som mistet en far, en mor, en kjæreste. Jeg er så lei meg for alt dere har gått, alt dere går gjennom. Og vit at vi tenker på dere, vi minnes med dere, vi savner med dere. De lever videre i våre hjerter. Drømmen de bar på, vil alltid være med oss.

Til alle som overlevde: blant oss finner vi de fysiske sporene på kroppen. Blant oss finner vi de som bærer med seg sporene som ikke alle andre ser. De som bærer med seg historien om en bestevenn som ikke er her lenger. Eller om kjærligheten som aldri ble noe mer. Jeg vet at det fortsatt er tøft. Når natten er søvnløs, og dagene tunge. Når høye smell drar oss ut av tryggheten, når hjelpen man skulle ha fått ikke har nådd frem, og når innboksen og kommentarfeltet er fylt av hat og trusler. Og det er vanskelig når de som spør deg om hvordan du har det ikke egentlig ønsker et ærlig svar. Eller enda verre: når ingen lenger tør å spør. Når livet er godt, men du likevel føler skyld fordi vi lever mens våre venner er drept. Vit at vi

¹⁸⁹ VG TV. «Astrid Hoem taler på Utøya: – Vår verden ble endret for alltid» Utøya, 22.07.2021. Besøkt 15.09.2021. <https://www.vgtv.no/video/222015/astrid-hoem-taler-paa-utoeya-vaar-verden-ble-endret-for-alltid>

er mange som føler det samme. Vi går ulike veier i ulikt tempo, men vi går fremover og vi går sammen.

Mye er sagt om 22.juli. Men flere sier nå for første gang. Alle som i mange år ikke ville fortelle, men som nå gjør det med all sin kraft. Tusen hjertelig takk. Det vi ber om, det er at alle andre lytter. For vi må gjøre våre fortellinger til fellesskapet sin hukommelse. De siste ti årene har brutaliteten blitt dysset ned. Vi har ikke snakket sant. Språket vårt har blitt endret. Fra terror til hendelse, fra barnedrap til katastrofe. Nå er tiden for å snakke sant. 22.juli var ikke tilfeldig. Det var ingen naturkatastrofe. Det var et målrettet politisk terrorangrep, drevet frem av høyreekstremt tankegods. Av hat. Hat mot AUF, og hat mot Arbeiderpartiet. Hat mot mangfoldet, hat mot likestillingen og hat mot fellesskapet vårt. Et hat som ble skapt i vårt samfunn. Han vokste opp med oss, han ble radikaliserert blant oss. Terroristen var en av oss. Han var en av oss slik som de som drepte Benjamin Hermansen var en av oss. Han var en av oss slik som han som drepte Johanne Ihle Hansen, angrep Al-Noor moskeen var en av oss. Den livsfarlige rasismen og høyreekstremismen lever blant oss. Hat har drept før, og hat kan drepe igjen.

Terroristen var en av oss. Men han definerer ikke hvem vi er. Det gjør vi. Det gjør vi gjennom hva vi gjør, og hva vi velger å ikke gjøre. Hvilke ord vi bruker. For ordene vi bruker betyr noe. Ord kan splitte, eller ord kan samle. Ord kan rive ned, eller bygge opp. Ord kan hate, eller spre kjærlighet. Alle hatefulle ord fører ikke til terror, men all terror har startet med hatefulle ord. Vi drømte om et nytt fellesskap etter terroren 22.juli. Der vi ikke delte inn i oss og dem. Vi drømte om et Norge uten rasisme, uten hat. Sånn ble det ikke. Men sånn kan det fortsatt bli.

Til deg som kjenner rasismen på kroppen: du som opplever hets når du bruker hijaben din. Du som ikke føler deg trygg når du ber i gudshuset ditt. Du som leser i kommentarfeltene om at folk ber deg om å reise dit du kommer fra. Ti år etter 22.juli så er vårt fornya løfte til deg; når du føler deg alene, så skal vi stå sammen med deg. Når rasistene hater, så skal vi kjempe hardere. Og når menn vil splitte, ja, da skal vi samle oss sammen.

Kjære alle sammen. Tidligere AUF leder Eskil Pedersen sa "han tok noen av de vakreste rosene våre, men han kan ikke stanse våren." Hvert år kommer nye AUF ere over til øya. Også spør de om de vi mistet. Bli kjent med dem gjennom historien og minner. Og med seg så har de den samme drømmen vi hadde, da vi reiste over til Utøya, om å forandre verden. De

bærer arven videre. De forteller historiene videre. De kjemper kampen videre. De er våren. Våren er her nå.

Og nå trenger vi en vår i hele samfunnet. Nå må vi ta et oppgjør med rasismen og med høyreekstremismen hver eneste dag. Når vi som ungdomsorganisasjon, rammet av terror, klarer å reise oss igjen og stå opp mot det samme hatet som rammet oss, ja da kan resten av Norge også klare det. Det starter med deg. Det starter med oss. Nå er tiden inne for et fornyet løfte etter 22.juli. Som vi sa da: "Aldri glemme!" Men nå i tillegg: "Aldri tie!"